

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

Kniha Rút: Narativní analýza textu

The Book of Ruth: Narrative Analysis of the Text

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Doc. Mgr. Jiří Beneš, Th.D.

Autor:

Kamil Kreutziger

Praha 2016

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu doc. Mgr. Jiřímu Benešovi, Th.D. za vedení mé diplomové práce a za řadu podnětných připomínek k obsahu i formální stránce práce. Rád bych také poděkoval všem kolegům za jejich povzbuzování, a své milované manželce, za vytvoření klidného zázemí a trpělivost. Má vděčnost patří také Hospodinu, za jeho oslovení, která jsem v průběhu práce zakusil.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací s názvem ‚*Kniha Rút: Narativní analýza textu*‘ vypracoval samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 8. 5. 2016

Kamil Kreutziger

Anotace

Úkolem diplomové práce „Kniha Rút: Narativní analýza textu“ je analyzovat a vyložit biblický text knihy Rút pomocí nástrojů narativní analýzy. Práce je členěná do dvou částí, dle použité metody synchronního výkladu textu. První zkoumá biblický text použitím standardních exegetických nástrojů, druhá aplikací metody narativní analýzy. V závěru formuluje poznatky a výtěžky exegetického bádání.

Annotation

The task of diploma thesis “The Book of Ruth: Narrative Analysis of the Text“, is to analyze and interpret the biblical text of the book of Ruth with the tools of narrative analysis. The work is divided into two parts, according to the method of synchronous exegesis. The first examines the biblical text by using standard exegetical tools, the second by application of the tools and methods of narrative analysis. Conclusion formulates main findings of the exegetical study.

Klíčová slova

Rút, Noemi, Bóaz, narativ, narativní analýza, exegeze, biblická exegeze, kniha Rút.

Keywords

Ruth, Naomi, Boaz, narrative, narrative analysis, exegesis, biblical exegesis, the Book of Ruth.

Obsah

ÚVOD	9
1 KNIHA RÚT	11
1.1 Zařazení v kánonu	11
1.2 Autorství, doba vzniku, název	11
1.3 Literární styl	12
1.4 Obsah a poselství knihy	13
1.5 Použití knihy	14
1.6 Vztah k Novému zákonu	14
VÝKLAD TEXTU	16
2 ODCHOD A NÁVRAT	16
2.1 Odchod z Betléma (Rt 1,1-7)	16
2.1.1 Elímelek a jeho rodina (Rt 1,1-2)	16
2.1.2 Život na Moábských polích (Rt 1,3-5).....	18
2.1.3 Zvrat a návrat (Rt 1,6-7)	19
2.2 Cesta do Betléma (Rt 1,8-18).....	20
2.2.1 První řeč Noemi k snachám a jejich reakce (Rt 1,8-10)	21
2.2.2 Druhá řeč Noemi k snachám a jejich reakce (Rt 1,11-14).....	21
2.2.3 Třetí řeč Noemi k Rút a vyznání víry Rút (Rt 1,15-18).....	23
2.3 Návrat do Betléma (Rt 1,19-22).....	24
2.3.1 Čtvrtá řeč Noemi k betlémským ženám (Rt 1,19-21).....	24
2.3.2 Souhrn vypravěče (Rt 1,22)	26
3 RÚT NA BÓAZOVĚ POLI	28
3.1 Bóaz (Rt 2,1)	28
3.2 Rútin plán (Rt 2,2-3)	29
3.3 Na Bóazově poli (Rt 2,4-18)	29
3.3.1 Bóazovy pozdravy žencům (Rt 2,4)	29
3.3.2 Bóazův rozhovor se služebníkem (Rt 2,5-7)	30
3.3.3 Bóazův rozhovor s Rút (Rt 2,8-13).....	30
3.3.4 Bóazovo pozvání k jídlu (Rt 2,14).....	32
3.3.5 Bóazovy pokyny služebníkům (Rt 2,15-16).....	33
3.3.6 Výsledky práce Rút (Rt 2,17-18).....	33
3.4 Rozhovor Rút s Noemi (Rt 2,19-22).....	34
3.4.1 Souhrn vypravěče (Rt 2,23)	35

4 RÚT A BÓAZ NA HUMNĚ.....	36
4.1 Noemin plán (Rt 3,1-5)	36
4.1.1 Představení (Rt 3,1-2)	36
4.1.2 Pokyny (Rt 3,3-5)	37
4.2 Na Bóazově humně (Rt 3,6-15)	39
4.2.1 Přípravy (Rt 3,6-8)	39
4.2.2 Rozhovor Bóaze a Rút (Rt 3,9-13)	40
4.2.3 Dar ječmene (Rt 3,14-15)	42
4.3 Rozhovor s Noemi (Rt 3,16-18).....	42
5 RÚT MANŽELKOU BÓAZE	44
5.1 Jednání v bráně města (Rt 4,1-12).....	44
5.1.1 Příprava jednání (Rt 4,1-2)	44
5.1.2 Rozhovor s vykupujícím (Rt 4,3-8)	45
5.1.3 Bóazovo prohlášení (Rt 4,9-10).....	48
5.1.4 Ratifikace výsledku jednání a požehnání (Rt 4,11-12).....	49
5.2 Narození syna (Rt 4,13-17)	52
5.3 Epilog - rodopis Peresův (Rt 4,18-22)	56
NARATIVNÍ ANALÝZA.....	59
6 VÝPOVĚDI O UDÁLOSTECH V PŘÍBĚHU.....	59
6.1 Charakter výpovědí v knize Rút.....	59
6.2 Události	59
6.3 Pořadí a frekvence událostí	60
6.4 Jádra a satelity	61
6.5 Činitelé a trpitelé	66
6.6 Kauzalita událostí.....	68
6.7 Výpovědi o Hospodinu	69
7 ČAS.....	71
7.1 Změny rychlosti vyprávění	71
7.2 Anachronismy	72
8 ZÁPLETKA.....	74
8.1 Zápletky jednotlivých kapitol	74
8.2 Zápletka knihy Rút	75
9 FOKALIZACE.....	77

10 POSTAVY	78
10.1 Klasifikace postav	78
10.2 Noemi	79
10.3 Rút	81
10.4 Bóaz	82
10.5 Obéd	84
10.6 Hospodin	84
10.7 Modelová a formativní role postav	85
11 PROSTŘEDÍ	88
ZÁVĚR.....	89
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	92
SUMMARY.....	93

Seznam zkratek

Označení biblických knih odpovídá zkratkám, které používá Český ekumenický překlad Bible.

f.	- femininum
Hi.	- Hifil
Ho	- Hofal
imperf.	- imperfektum
inf.	- infinitiv
kap.	- kapitola
kg	- kilogram
l	- litr
m.	- masculinum
m ³	- metr krychlový
např.	- například
Ni	- Nifal
part.	- participium
perf.	- perfektum
Pi.	- Piel
Pl.	- plurál
pozn.	- poznámka
Q.	- Qal
resp.	- respektive
S.	- strana
Sg.	- singulár
srov.	- srovnej s
suf.	- sufix
sv.	- svazek
SZ	- Starý zákon
tj.	- to je, to jest
viz.	- odkaz na jinou stránku, apod.
vol.	- volume
vyd.	- vydání

ČEP Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad.

Úvod

V této diplomové práci s názvem *Kniha Rút: Narativní analýza textu*, se zabývám výkladem jedním z obsahově nejkrásnějších a literárně nejpůsobivějších děl, které se v Tanachu nacházejí. Důvodů pro výběr právě této biblické knihy, z celého bohatství biblické literatury, bylo několik. Předně mě tato biblická kniha v minulosti zaujala svým příběhem „zvrátů s dobrým koncem“ v životech hlavních postav. Dále mě oslovil způsob sepsání knihy Rút, kdy poselství je předáváno převážně prostřednictvím rozhovorů a přímých řečí postav, a také její literární krása. Třetím důvodem byl osobní zájem o exegezi a snaha získat praktické zkušenosti pro výklad hebrejských textů. Čtvrtým důvodem byl předpoklad, že závěr knihy skrývá poselství, které bych rád objevil.

Kniha Rút je uzavřeným a jasně ohraničeným narativem s jednotnou zápletkou, a proto jsem se rozhodl k jejímu zkoumání použít prostředky narativní analýzy, které jsem dosud neznal. Narativní analýza patří mezi synchronní metody zkoumání biblického textu. Text zkoumá v jeho konečné podobě, nezabývá se historií jeho vzniku a redakčních úprav, příp. textovými variantami. Poskytuje vykladači nástroje, které mu umožňují zkoumat nejen „co“ je vyprávěno, ale také to, „jakým způsobem“ je to vyprávěno, neboli jakými prostředky text působí na čtenáře.

Práci jsem rozdělil do dvou částí, které jsem nazval „Výklad“ a „Narativní analýza“. Obě se zabývají synchronním výkladem textu knihy Rút, avšak každá jiným způsobem. V první části vycházím při výkladu z hebrejského textu, jehož překlad zařazuji po částech k výkladu jednotlivých perikop. Překlad není stylizován a zachovává hebrejský syntax. Posloužil mi k syntakticko-strukturálnímu přepisu textu, který jsem použil ke zkoumání jeho formální struktury a formy. Následně jsem text podrobil gramatické, sémantické a zčásti také syntaktické analýze, a text vyložil. Konfrontaci se sekundární literaturou jsem prováděl kontinuálně. Sahal jsem po ní zvláště v náročnějších pasážích čtvrté kapitoly. Výklad první části je členěn podle kapitol a perikop knihy Rút, jak je zřejmé z obsahu této práce.

V druhé části práce jsem biblický text zkoumal pomocí nástrojů narativní analýzy a aplikoval narativní metodologii na výklad biblického textu.¹ Výklad je uspořádán do šesti hlavních oblastí: výpovědi o událostech v příběhu, čas, zápletky, fokalizace, postavy a

¹ Ke studiu této problematiky mi výtečně posloužila narativní metodologie uceleně zpracovaná v diplomové práci studentky UK HTF Kláry Verzichové z roku 2013 (*Goliáš a David: Narativní analýza 1S 17*) a Jany Veselé z roku 2014 (*Narativní analýza: Abšalómovský cyklus*).

prostředí. V části postavy uvádím vlastní část s názvem „Modelová a formativní role postav“, která vznikla při výkladu, jako vedlejší produkt zkoumání.

Cílem mé práce bylo analyzovat a vyložit text knihy Rút pomocí nástrojů narativní analýzy. V závěru formuluji souhrn poznatků a výtěžků této práce. Připojuji také poznámky o průběhu práce a potížích, kterým jsem čelil.

1 KNIHA RÚT

1.1 Zařazení v kánonu

Kniha Rút, hebrejsky מגילת רות (Megilat Rut – Svítek Rút), je v židovské tradici a Tanachu součástí třetí skupiny starozákonních knih, tzv. Spisů² (hebrejsky כְּתוּבִים), a současně menšího celku zvaného Pět svátečních svitků,³ hebrejsky חמשה מגילות. Jednotlivé svitky byly čteny při židovských svátcích, Rút „svátcích týdnů“ či letnicích (Lv 23,15-21), podle rabínské tradice na památku vydání Zákona na Sinaji (Ex 20 srov. Ex 34).⁴

V křesťanské tradici je kniha Rút dle řecké Septuaginty a latinské Vulgáty umístěna mezi knihu Soudců a 1. knihu Samuelovu. Tvoří tak jakousi spojnicí mezi dobou soudců, na kterou na začátku odkazuje, a dobou královskou, kterou svým závěrem předjímá. Obsahuje totiž příběh předků krále Davida.⁵ Křesťanská tradice řadí knihu Rút mezi tzv. knihy historické či výpravné,⁶ mezi něž patří knihy - Jozue, Soudců, 1. a 2. Samuelova, 1. a 2. Královská, 1. a 2. Paralipomenon, Ezdráš, Nehemiáš a Ester. Společnou charakteristikou této skupiny knih je skutečnost, že obsahují vyprávěné příběhy různých postav (odtud knihy výpravné či narativní), které se pohybují v různém prostředí a do jejichž života vstupuje Hospodin.

1.2 Autorství, doba vzniku, název

Talmud přisuzuje autorství Samuelovi, kniha sama ovšem jméno autora ani dobu sepsání neuvádí. Badatelé se proto pokoušejí datovat knihu podle vnitřních hledisek, avšak tato bádání nevedou k žádnému jasnému závěru. Zatímco dřívější generace se klonila spíše k poexilnímu období vzniku knihy Rút, nedávné práce dávají přednost předexilnímu datu. Argumenty ve prospěch pozdějšího data sepsání zahrnují např. aramaismy v textu, změnu zvyku vyzutí střevíce, umístění knihy Rút do třetí části hebrejského kánonu nebo kontrast poselství knihy Rút s Ezdrášovou a Nehemjášovou tvrdou poexilní politikou. Tento kontrast lze vnímat jako vyvažující alternativu a dobu vzniku Rút datovat stejně jako obě

² Hebrejský kánon řadí mezi Spisy tyto knihy: Žalmy, Jób, Přísloví, Píseň písní, Rút, Pláč, Kazatel, Ester, Daniel, Ezdráš, Nehemjáš, 1. a 2. Paralipomenon.

³ Pět svátečních svitků obsahuje: Píseň písní, Rút, Pláč, Kazatel, Ester.

⁴ ČEP. S. 231.

⁵ ČEP. S. 231.

⁶ ČEP. S. 18.

zmíněné knihy do poexilního období. Naproti tomuto náhledu je potřeba uvést, že kniha Rút nemá polemický tón a nejde o badateli obecně zastávaný názor.⁷

Pro předexilní dobu sepsání svědčí přezkoumání záměru knihy, který je dle Hubbarda politický a má „získat souhlas lidí pro Davidovu vládu poukazem na kontinuitu Jahveho vedení v životě praotců Izraele a Davida“.⁸ Hubbard uvádí, že nejvhodnějším okamžikem pro takovou „intervenci“ je právě Davidova doba, neboť přívrženci Saulova domu mohli v Davidovi vidět vetřelce na trůnu a jeho kralování vyžadovalo „legitimitu“. Dále, cizinci tvořili velkou část Davidovy mocenské základny a bylo potřeba ukázat na skutečnost, že pokud podobně jako Rút „přijmou Jahveho a předčí Izraelce v milosrdenství, zaslouží si přijetí jako plnoprávní Izraelci“.⁹

Název knihy je nadpisem, který vypovídá o obsahu knihy, úhlu pohledu či prizmatu, kterým se na její hlavní poselství máme dívat. Jinými slovy, je to hlavní sdělení, které v knize máme hledat. Jméno Rút znamená dle Hellera „Napojení“, „Občerstvení“ nebo „Osvěžení“.¹⁰ A skutečně, Moábka Rút přináší „občerstvení“ své tchyni Noemi tím, že se o ni v krizi postará, ale i tím, že jí porodí syna, který je zárukou nadějně budoucnosti a pokojného stáří Noemi. Podobně Bóaz přináší „občerstvení“ do života Noemi a Rút, když naplňuje jejich potřeby. Všichni společně přinesou „občerstvení“ celému Izraeli, neboť závěrečná genealogie půjde až ke králi Davidovi, a dnes víme, že z ní vzejde i Mesiáš. Tímto je kniha Rút předjímkou záchrany, kterou Mesiáš svým vystoupením přináší.

1.3 Literární styl

Knihy Rút je považována za krátkou novelu. Někteří ji považují za pouhé „krátké vyprávění“ s přívlastkem „historické“, proti němuž ovšem svědčí umělecká propracovanost knihy.¹¹ „Po stránce literární je Rút charakteristická tím, že děj, místo ani postavy nejsou většinou popisovány, ale vystiženy v rozhovorech, zachycujících situaci i povahu osob a věci lépe, než jakýkoli popis.“¹² Takto má čtenář jedinečnou možnost přiblížit se jednotlivým postavám, nahlédnout do jejich vnitřního světa a společně s nimi události prožít.

⁷ DILLARD, LONGMAN. *Úvod do Starého zákona*. S. 120-121.

⁸ DILLARD, LONGMAN. *Úvod do Starého zákona*. S. 121.

⁹ DILLARD, LONGMAN. *Úvod do Starého zákona*. S. 121.

¹⁰ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 421.

¹¹ DILLARD, LONGMAN. *Úvod do Starého zákona*. S. 122.

¹² ČEP. S. 231.

Zvláště knihy Rút je rovněž hojně používání vlastních jmen osob, ale i míst a kmenů. Jména v textu slouží jako „šifry“, které svým významem předjímají události nebo odkazují do minulosti a dávají ji do souvislosti s přítomným děním. Působí také jako narážky na skutečnosti, které nejsou explicitně vyjádřeny, mohou působit kontroverzi nebo mají zůstat skryty.

1.4 Obsah a poselství knihy

Příběh knihy Rút se dle úvodního sdělení odehrává v době soudců. Vypráví příběh židovské Noemi, která se v době hladu přestěhuje s manželem a dvěma syny z Betléma do Moábu. Zde se stává vdovou. Synové se žení s Moábkami a po asi deseti letech bezdětní umírají. Noemi se rozhodne k návratu do Betléma, neboť uslyšela, že Hospodin dal svému lidu chléb.

Na cestě do Judska ji doprovázejí dvě snachy. Po opakovaných výzvách Noemi se jedna z nich jménem Orpa navrací zpět do své země, zatímco druhá, jménem Rút, k Noemi přilne a pokračuje s ní v cestě až do Betléma. Stane se tak díky její konverzi k Hospodinu. Rút do života Noemi přináší novou naději, již si zprvu Noemi pro hořkost srdce není vědoma.

Ve snaze zajistit základní potřeby své tchyně paběrkuje Rút shodou okolností na Bóazově poli. Bóaz je blízkým příbuzným Noemi (ze strany jejího zesnulého manžela Elímeleka) a má vůči Noemi levirátní povinnost. K její snaše Rút se na poli zachová velmi laskavě a milosrdně. Učiní opatření, která chrání cizinku Rút, a umožní naplnění potřeb obou žen.

Na konci žní již zjevně stabilizovaná Noemi přichází s odvážným plánem, kterým se neveřejně domáhá svých levirátních práv. Plán realizuje Rút. Za velmi zvláštních okolností si v noci na humně lehne k nic netušícímu Bóazovi a tak se mu „nabídne“. Když to Bóaz zjistí, slíbí jí, že se jí zastane. Problém působí skutečnost, že existuje ještě bližší příbuzný s právem vykoupení. Ráno, při jednání v bráně, se však svého práva vzdává a postupuje ho Bóazovi. Bóaz si bere Rút za manželku a plodí syna jménem Obéd. Ten se stává novou nadějí Noemi, ale i celého Izraele. Je totiž součástí rodové linie Hospodinem vyvolených, která vede ke králi Davidovi, a pak až k Mesiáši.

Hlavním tématem knihy je zvrat v osudu dvou žen – vdovy Noemi a pohanky Rút, která se konverzí stává součástí společenství Hospodinových vyznavačů. Příběh obou žen dává vyniknout odvaze víry, Bóazovu milosrdenství a Hospodinovu řízení událostí. V souvislosti s levirátním sňatkem se v knize několikrát vyskytuje výraz GOÉL – zastánce,

vykupitel. V Bibli je ho často používáno pro Hospodina (Gn 48,16; Iz 41,14, aj.), ale označuje i člověka, příbuzného, který má povinnost pomáhat a zachraňovat.¹³ Dalším klíčovým pojmem knihy Rút je CHESED – milosrdenství, solidarita.¹⁴ Tyto pojmy tvoří a nesou zvěst celé knihy. Rút je tak knihou o milosrdenství a záchraně, které vdovám prokázali lidé a Hospodin.

1.5 Použití knihy

Jak jsme již uvedli, kniha Rút je v pozdější židovské tradici součástí svátečního čtení, tj. Pěti svitků svátečních. Předčítána byla při „svátcích týdnů“ nebo letnicích (Lv 23,15-21). *„Letnice, dožínková slavnost, byly pohanům oslavou plodivé moci přírodních božstev. Byly doprovázeny hodováním, pitkami a magickými obřady, k nimž patřily také sexuální úkony, kdy člověk svým příkladem vydražďoval božstvo k uvolnění plodivých sil. Pohanské ovzduší proniklo i do izraelských letnic. Proti němu zaznívá zvěst knihy Rút. Touto posvátnou četbou je odváděna pozornost posluchačů od pohanského hýření a sebeopájení, od magických úkonů a mysterií, a přiváděna k poznání toho, co má být náplní lidského života: úsilí o účast na obecnství Božího lidu, zápas o podíl na Božím zaslíbení a milosti, skutky milosrdenství, péče o opuštěné, zbědované a nuzné.“*¹⁵

1.6 Vztah k Novému zákonu

Z knihy Rút víme, že Moábka Rút byla prababičkou krále Davida. V rodokmenu Ježíše Krista, který zaznamenává Matouš (Mt 1,1-17), je v rodové linii vedoucí od Abrahama přes Davida až ke Kristu zmíněna Rút společně s Támar, Rachab a Marií. Co měly tyto ženy společné? *„Všechny měly na sobě nějakou skvrnu: nevěstka, cizinka, neprovdaná matka. Bůh však použil každou z nich, aby pokračoval v linii, která vedla k Mesiáši.“*¹⁶

Někteří autoři nacházejí paralely mezi životem Rút a Marie, nebo Bóazem a Ježíšem Kristem.¹⁷ Domnívám se, že v druhém případě je to snazší. Bóaz v mnohém projevuje vlastnosti Ježíše Krista; je laskavý a milosrdný, naplňuje potřeby těch, kdo jsou v nouzi, aktivně se zasazuje o osudy obou vdov. Vykoupením je zachraňuje ze svízelné situace, daruje novou naději a budoucnost. Je typem člověka, který se obětuje ve prospěch

¹³ ČEP. S. 231.

¹⁴ ČEP. S. 231.

¹⁵ ČEP. S. 231.

¹⁶ DILLARD, LONGMAN. *Úvod do Starého zákona*. S. 124.

¹⁷ DILLARD, LONGMAN. *Úvod do Starého zákona*. S. 124.

druhých. Na pozadí příběhu knihy Rút i příběhu Ježíše Kriste lze vysledovat podivuhodné řízení Boží v průběhu dějin. Cílem je záchrana člověka, skrze vykupitele, kterého si Bůh povolal z těch, kdo jeho záchranu potřebují.

VÝKLAD TEXTU

2 ODCHOD A NÁVRAT

2.1 Odchod z Betléma (Rt 1,1-7)

2.1.1 Elímelek a jeho rodina (Rt 1,1-2)

¹ *A stalo se ve dnech souzení soudících (soudců). A je hlad v zemi. A jde muž z Betléma Judova, aby pobýval jako host v polích Moábských. On, a žena jeho, a dva synové jeho.*

² *A jméno muže Elímelek. A jméno ženy jeho Noemi. A jméno dvou synů jeho Machlón a Kiljón, Efratejci z Betléma Judova. A vstupují (na) pole Moábská. A jsou tam.*

V úvodní expozici (Rt 1,1) zasadí vypravěč celý příběh časově do doby soudců, představí situaci v zemi (hlad), postavy (muž, žena, dva synové), klíčová místa událostí (Betlém judský, pole Moábská), záměr postavy řídící (muž jde, aby pobýval jako host) a změnu lokality života celé rodiny (přesun na Moábská pole). Vypravěč zamlčuje kauzalitu událostí. Nezmiňuje důvod hladu v zemi ani důvod odchodu muže. Jednání muže nijak morálně nehodnotí. Tento způsob „neúplného podání“ vyvolává otázky,¹⁸ vytváří napětí a provokuje posluchačovo přemýšlení.

Doba soudců¹⁹ je známa opakujícím se motivem odpadnutí a návratů Božího lidu k Hospodinu, bez zjevného historického ponaučení. Navzdory trestům, utrpení, ale i zkušenosti vysvobození, si Boží lid nedokáže udržet víru v Hospodina. Posluchač, který je schopen tuto narážku zaslechnout si patrně hlad v zemi dá do souvislosti s odpadnutím celého národa.

Odchod muže²⁰ vytváří napětí, které se skrývá ve vlastních jménech míst i samotném aktu odchodu. Betlém, znamená doslova „Dům chleba“,²¹ místo hojnosti a Hospodinovy přízně, což vytváří paradox (kontrast, ironii) ve srovnání s hladem v zemi. Dále, jde o Betlém judský,²² a Juda či judský, znamená „Patřící Hospodinu“.²³ Muž tedy odchází z místa, jehož vlastníkem je Bůh, a které je - navzdory současné situaci - spojeno

¹⁸ Proč odešli? Bylo to správné? Odcházejí od Hospodina?

¹⁹ Doslova „ve dnech souzení soudců“, což je odkaz na dobu soudců a/nebo kritiku představitelů národa.

²⁰ Vypravěč v úvodním verši (Rt 1,1) jméno muže, ženy ani synů nezmiňuje. Pozornost napřimuje k dvěma lokalitám, Betlému a Moábu.

²¹ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 103.

²² Na rozdíl od Betléma na území Zabulon (Joz 19,15).

²³ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 214.

s Hospodinovou přízní, kultem a Hospodinovým lidem. Muž a jeho rodina se takto vzdalují Hospodinově zemi, kultu a lidu.²⁴

Kam směřují? Na Moábská pole, tedy území, které je v historii Izraele zatíženo zkušeností odpadnutí, téměř na hranicích zaslíbené země. V Šitímu tehdy Izrael začal smilnit s Moábkami, které ho svedly k modloslužbě a uctívání Baal-peóra (Nu 25). Praotcem Moábských je Moáb, syn Lota a jeho starší dcery (Gn 19,37), který se narodil z incestního vztahu. V této souvislosti se jméno Moáb vykládá jako „z otce zrozený“,²⁵ nebo dále jako „rozzádostňovatel“,²⁶ s vazbou na již zmíněnou tragédii v Šitímu. Oba výklady jména Moáb jsou dle Hellera nejisté, nicméně historická zkušenost odpadnutí je zřejmá. Jde již o třetí narážku v textu s motivem odpadnutí (doba soudců, odchod ze zaslíbené země, kulticky poznamenaná lokalita).

Pro slovo „pole“ je zde použit termín **פֶּדֶשׁ**, který může mít kromě běžného významu „osevné pole“ také význam kultický; svaté pole (2Pa 26,23), kultické místo (Jr 13,27), Boží pole (Oz 12,11).²⁷ Rodina se tedy stěhuje do jiného kultického prostoru.

V druhém verši (Rt 1,2) rozvine vypravěč úvodní scénu jmény postav, opakováním a zpřesnění míst, a také popisem vstupu do nové lokality. Vlastní jména postav, míst a kmenů používá jako symboly, které svým významem implicitně vyjadřují to, co neřekne přímo.

Jméno muže je Elímelek, vykládá Heller jako „Můj Bůh (je) král“ nebo „Bůh (je) král“.²⁸ Vyskytuje se pouze v knize Rút.²⁹ Je to vyznavačské jméno, které je svým významem v napětí s činem svého nositele (odchod z Betléma). Jméno ženy Noemi má význam „Má líbeznost“ nebo „Má líbezná“. Koncové jod v něm je zkratkou tetragramu.³⁰ Muž i žena jsou dle svých jmen předznamenáni jako vyznavači Hospodinova kultu.

Jména obou synů Kiljón – „Pohasínající“ (ve smyslu pomíjivý, smrtelný)³¹ a Machlón – „Churavec“ nebo „Nemocný“,³² jsou symbolická.³³ Čtenáři naznačí jejich

²⁴ V rozhovoru mezi Noemi a Rút, chápe Noemi návrat Orpy na Moábská pole jako návrat k jejímu lidu a jejímu bohu, zatímco Rút chápe cestu do Betléma jako přimknutí se k Hospodinu a jeho lidu (Rt 1,16-17). Takto situaci rozumí i Bóaz (Rt 2,11-12).

²⁵ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 277.

²⁶ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 277.

²⁷ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 676, heslo: Pole.

²⁸ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 65.

²⁹ Heller o původu jména říká: „Pravděpodobně naznačovalo heterolatrii (byl uctíván někdo jiný než Hospodin). Ze ctitele Melekova se stal nakonec přeznačením v pozdější tradici ctitel Hospodinův. Dle rabínských pramenů lze jméno rozložit na **לש** k, ke (suf. 1. Sg.) a **מלך** (král). Rabíni toto spojení vykládají jako: „Ke mně král“, ve významu „mně vzejde království.“ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 65.

³⁰ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 318.

³¹ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 257.

³² HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 280.

životní úděl (neplodnost, smrt). Kontrast významů jmen rodičů a synů je nápadný. Rodiče mají jména pozitivní a vyznavačská, zatímco synové negativní a bez teoforních prvků. Vypravěč se pravděpodobně snaží jmény synů posluchači naznačit, že bez Hospodina nemá další generace budoucnost.

Další paradox je naznačen porovnáním významů jmen a místa původu obou synů. Jsou to Efratejci z Betléma Judova. Efrata (Gn 35,16-19; 48,7) je dřívější název pro Betlém, který byl znám ještě před zabráním země Izraelci a znamená „Úrodná (země)“.³⁴ Sloveso פָּרָה znamená plodit, být úrodný. Vztaženo na osoby znamená „plodný“. „Pohasínající a Churavec, plodní z domu chleba patřící Hospodinu“ ovšem plodní nejsou.

Úvodní expozice končí vstupem na kultické území Moábského pole a dramatickou tečkou vypravěče „*A jsou tam*“. Tam, kde by zřejmě neměli být.

Souhrnem tedy můžeme říci, že úvodní scénou vypravěč zasadí události do kontextu doby a situace v zemi. Nesděljuje detaily - jména soudců, příčinu hladu, motivy muže k odchodu, důvody volby nové lokality, stáří členů rodiny, přesné místo pobytu, zaměstnání, apod. Narážkami a jmennou symbolikou ovšem naznačí, že vypráví poněkud kontroverzní příběh. V centru pozornosti se ocitá muž a jeho rodina, kteří odcházejí z oblasti Hospodinova vlivu do oblasti vlivu cizího božstva. Ve svém životě se obrazně vracejí do minulosti Izraele, na místo zkázy. Nad příběhem se vznáší nevyslovené: „Proč tam jdou?“ a „Jak se jim tam bude dařit?“

2.1.2 Život na Moábských polích (Rt 1,3-5)

³ *A umírá Elímelek, muž Noemi. A zanechána ona a dva synové její.*

⁴ *A pojímají (nesou) k sobě ženy Moábské. Jméno jedna Orpa, a jméno dva Rút. A zůstávají (sedí, sídlí) tam asi deset let.*

⁵ *A umírají také oba oni, Machlón a Kiljón. A zanechána žena od dvou dětí svých a od muže svého.*

První událostí v nové kultické lokalitě je smrt. Elímelek umírá a zanechává po sobě vdovu se dvěma syny. Zatímco v první perikopě byl řídicí postavou otec rodiny, zde jsou to synové. Pokračují v otcem započatém odpoutání se od Hospodinem darovaných a určených věcí, i od jeho lidu tím, že si za ženy berou Moábky (cizinky), což bylo Izraelcům zapovězeno (Ex 34,16; Dt 7,3n; Sd 3,6n; 1K 11,1n).

³³ Není pravděpodobné, že by rodiče v Izraeli takto své děti pojmenovali.

³⁴ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 79.

Jména Moábek předjímají jejich budoucí jednání. Orpa - „Odvracející se šíjí“³⁵- Noemi opustí, zatímco Rút - „Napojení“, „Občerstvení“, „Osvěžení“³⁶ - se k ní přimkne a pomůže jí snést těžký úděl osamocené vdovy.

Rodina v zemi sídlí (doslova „*a sedí tam*“) asi deset let. Výraz „*a sedí tam*“ (Rt 1,4) odkazuje na dobu příchodu na Moábská pole a slovní spojení „*a jsou tam*“ (Rt 1,2), a časově uzavírá dobu pobytu. „*A jsou tam*“ (Rt 1,2) – „*a sedí tam*“ (Rt 1,4) asi deset let.^{37,38}

První, ale i poslední zásadní událostí života v kultické lokalitě Moábských polí je smrt. Kiljón a Machlón umírají bezdětní. Zanechávají za sebou matku a své manželky. Příběh je ovšem vyprávěn z pozice Noemi, pro kterou má smrt všech mužů rodiny zásadní význam. Již podruhé je zanechána. O zanechání žen synů vypravěč nehovoří. Snad se tím chce naznačit, že stále mají kam jít (srov. Rt 1,8), zatímco Noemi zůstala úplně sama.

I když vypravěč kauzalitu událostí zamlčuje, čtenář se může domnívat, že důsledkem odchodu ze země zaslíbené je smrt všech mužů rodiny a zanechání žen ve svízelné situaci.³⁹ Předtucha úvodní scény, stejně jako minulá kolektivní zkušenost Izraele, se znovu naplnila. Hospodinův vyznavač nemůže opustit Hospodinův kult, všude jinde ho čeká smrt. Je lepší snášet úděl Božího lidu, jakkoliv trpký může být, než se jakýmkoli způsobem odpoutat od Hospodina.

2.1.3 Zvrat a návrat (Rt 1,6-7)

⁶ *A povstává ona a snachy její a vrací se z polí Moábských, neboť uslyšela v poli Moábském, že navštívil Hospodin lid svůj, aby dal jemu chléb.*

⁷ *A vychází z místa, které bylo tam a dvě snachy její s ní. A jdou v cestu, aby se vrátily do země Juda.*

Doposud byla Noemi zastíněna mužskou částí rodiny, byla postavou řízenou neboli trpítelem jejich jednání. V této části se dostává do popředí jako aktivní činitel. Rychlé střídání činitelů a trpítelů (postav řídících a řízených) v úvodních třech perikopách směřuje

³⁵ Další významy: „Týlačka“, „Tvrdošíjná“. HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 368.

³⁶ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 421.

³⁷ Desítka má v biblické symbolice význam úplnosti, dokonalosti: 10 patriarchů před potopou (po Noe, Gn 5), 10 patriarchů po potopě (po Abrama), 10 ran v Egyptě, 10 přikázání, 10 starších v radě (Rt 4,2). NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 105, heslo: Číslo, číslovka., DOUGLAS, J. *Nový biblický slovník*. S. 136, heslo: Číslo.

³⁸ V textu Rt 1,3-5 se nachází velká koncentrace číslovek, význam nejasný (*dva synové, jedna Orpa, dva Rút, deset let, oba oni, od dvou dětí*).

³⁹ U synů také neplodnost, neživotnost.

patrně k jednomu cíli - představit hlavní postavu celého příběhu, jíž je Noemi. Ve svém jednání je ovšem závislá na Hospodinu, což u manžela a synů není z textu patrné.

Noemi se projevuje jako vyznavačka Hospodinova, která reaguje na zprávu o Hospodinově činu a je jí vedena zpět k Hospodinovu lidu a do jeho země.⁴⁰ Návrat do Judska, tento zřetelný zlom v životě Noemi, není dle textu způsoben úmrtími blízkých, ale zprávou o Hospodinově jednání, první v dosavadním textu.⁴¹ Hospodin navštívil svůj lid a dal mu chléb. Tato zpráva zaznívá i na Moábských polích, v „zóně smrti“, a její slyšení je impulsem Noemina návratu.

Dynamika Noemina návratu je popsána slovesy: povstat, vrátit se, vyjít, jít, vrátit se. Motiv návratu bude vypravěč dále rozvíjet a slovo „vrátit se“ **שׁוּב** se stane nejen nejčastějším slovem 1. kapitoly (12krát), ale i jedním z motivových slov celého svitku (15krát).

Místo, které Noemi opouští, je popsáno trojím způsobem jako: Moábská pole, místo a tam. Je to již třetí dramatické „tam“ v celém dosavadním textu. Poprvé tomu bylo při vstupu na Moábská pole „a jsou tam“ (Rt 1,2). Podruhé při popisu délky pobytu „a sedí tam“ (Rt 1,4). Zde je to potřetí „a vychází z místa, které bylo tam“ (Rt 1,7). Zatímco první „tam“ bylo dramatickou tečkou za první scénou a zlou předtuchou, druhé „tam“ vyjadřovalo neradostný stav, je třetí „tam“ plné naděje, neboť se od něj Noemi díky slyšení o Hospodinu odděluje. Všechny vazby na „tam“ jsou zpřetrhány, vyjma dvou snach, které se poněkud překvapivě vydávají na cestu spolu s Noemi.

2.2 Cesta do Betléma (Rt 1,8-18)

První tři scény jsou krátkým popisem událostí přibližně 10 let života rodiny Noemi. Vypravěč rychle popsal přesun rodiny do jiného kultického prostředí, pobyt v něm, tragédii rodiny a také rozhodnutí k návratu. Nyní své vyprávění zpomaluje zařazením rozhovorů a přímých řečí postav. To je významný zlom ve způsobu vyprávění, který se stane charakteristickým pro celý zbytek knihy Rút. Vypravěč takto pomáhá posluchači vstoupit do dění. Z vnějšího pozorovatele se stává téměř přímý účastník. Zazní tři rozhovory Noemi se svými snachami.

⁴⁰ Jednání Hospodinova vyznavače je podmíněno slyšením Hospodinova slova nebo zvěsti o Hospodinových činech. Činitelem jeho jednání je tedy Hospodin sám.

⁴¹ Zda je návrat Noemi podmíněn také smrtí manžela a synů, ve smyslu, že by se od nich jejich smrtí odpoutala, není v textu řečeno. Tuto linii vypravěč nesleduje. Důraz je položen na slyšení zprávy o Hospodinu a reakci na ni.

2.2.1 První řeč Noemi k snachám a jejich reakce (Rt 1,8-10)

⁸ *A říká Noemi k dvěma snachám svým: „Jděte, vraťte se, žena k domu matky své. Čini Hospodin s vámi⁴² milosrdenství, jako učinili⁴³ s umírajícími a se mnou.*

⁹ *Dá Hospodin k vám a najděte odpočinutí žena dům muže svého.“ A líbá je, a pozvedají hlas jejich, a pláčou.*

¹⁰ *A říká jí k ní, že: „s tebou vracíme k lidu tvému.“*

Noemi vybízí své snachy k návratu postupně třemi imperativy (*jděte, vraťte se, najděte odpočinutí*). Posílá je do domu matky.⁴⁴ Vznáší nárok (*jděte, vraťte se*), který podepírá dvěma výpověďmi o Hospodinu, jež jsou jejím vyznáním víry a mají formu zaslíbení.⁴⁵ První je zaslíbením Hospodinova milosrdenství. Hospodin odmění milosrdenství snach, prokázané Noemi a zemřelým. Druhé zaslíbení je spojeno s výzvou k hledání partnerů a uzavření opětovných sňatků (*najděte odpočinutí*), jež je Hospodinem zajištěno. Hospodin je v Noemině výpovědi zárukou budoucnosti obou snach, je milosrdný a přející. Na znamení rozloučení Noemi snachy líbá, a tímto gestem svou řeč ukončí.

Snachy reagují pláčem a slovy: „s tebou se vracíme k lidu tvému“. Hlas snach je v textu spojený, vyjadřuje jednotu záměru. Dvakrát se zde vyskytuje slovo „vrátit se“ שׁוּב. V příkazu Noemi, znamená návrat k matce (na Moábská pole), v odpovědi snach návrat s Noemi k jejímu lidu (do Judska). Návraty se v této řeči mají díť k lidem, ne k bohům. Naznačeny jsou dva opačné směry návratů, které další řeč rozvine.

První Noemina řeč k snachám má charakter výzev k návratu se zaslíbením Hospodinova milosrdenství a pomoci při hledání odpočinutí, tedy partnerů.

2.2.2 Druhá řeč Noemi k snachám a jejich reakce (Rt 1,11-14)

¹¹ *A říká Noemi: „Vraťte se dcery moje. Proč jdete se mnou? Zda ještě k mně synové v lůnu mém? A byli k vám⁴⁶ za muže?*

⁴² Sufix 2. Pl. m. – nesoulad v rodu u slova „s vámi“, čekali bychom 2. Pl. f.

⁴³ 2. Pl. m. Imperf. Q. – nesoulad v rodu u slova „učinili“, čekali bychom „učinily“ (2. Pl. f. Imperf. Q.).

⁴⁴ „Snachy se mají vrátit do domu matky a ne do domu otce, jak bylo běžné pro vdovy v SZ době (např. Gn 38,11; Lv 22,13). Komentáře zdůvodnění se různí; např. otcové jsou již mrtvi, matky vědí nejlépe, jak své dcery utěšit, zmínka předpokládá matriarchát nebo skutečnost, že ženy v polygamní společnosti mají oddělená místa k přebývání. Nicméně, nelze se jednoznačně přiklonit k žádnému výkladu. Jedno je ovšem jisté: text zdůrazní, že se mají vrátit ke své matce a nezůstávat se svou tchyní.“ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 75.

⁴⁵ Používá imperfekta.

⁴⁶ Sufix 2. Pl. m. – nesoulad v rodu u slova „vám“, čekali bychom 2. Pl. f.

¹² *Vraťte se dcery moje. Jděte, neboť stará jsem, abych byla k muži. I kdybych řekla, mám k sobě naději, ba jsem dnes v noci k muži a také porodila syny.*

¹³ *Zda proto čekáte, dokud že rostou? Zda proto se zdráháte leč být k muži? Ne, dcery moje, neboť je hořký ke mně nadmíru od vás,⁴⁷ neboť dosáhla (vyšla) v mně ruka Hospodinova.“*

¹⁴ *A pozvedají hlas svůj, a pláčou ještě. A líbá Orpa tchyni svou. A Rút přilnula v ní.*

V druhé řeči vybízí Noemi své snachy k návratu dalšími třemi imperativy (*vraťte se, vraťte se, jděte*), které zazní ve dvou nárocích. Oba nároky začínají stejnou frází „*vraťte se dcery moje*“. První nárok (*vraťte se*) je následován třemi otázkami, jejichž funkcí (ve spojení s imperativy) není získat vysvětlení, ale korigovat jednání obou snach a od návratu do Judska je odradit.⁴⁸

Druhý nárok je silnější, obsahuje dva imperativy (*vraťte se, jděte*) a zdůvodnění. Argumentem jsou slova „*stará jsem*“, doplněná o osobní zpověď. Ta má formu hypotetické podmínkové věty (*i kdybych...porodila syny*) a je následována dvěma s hypotézou souvisejícími otázkami, které Noemi snachám sama racionálně zodpoví.⁴⁹ Stupňuje tím své úsilí přimět snachy k návratu.

Všimněme si, že v logice Noeminy hypotézy je zárukou budoucnosti snach syn či muž. V patriarchální společnosti je totiž muž zárukou bezpečí a domova. Noemi žádného nemá, a proto není schopna snachám zprostředkovat bezpečnou budoucnost. Ztráta mužů (a tím zázemí) zazní znovu v závěru 1. kapitoly, v hořkém výlevu Noemi (Rt 1,21). A snaha získat mužského zastánce, a tím bezpečí domova, se stane primární motivací plánů a činů Noemi a Rút v kapitolách následujících.⁵⁰

Svou řeč a tím i druhý nárok uzavře Noemi výpovědí o Hospodinově působení ve svém životě. Je to již čtvrtá výpověď o Hospodinu v knize Rút. Hospodin navštívil svůj lid a dal mu chléb (Rt 1,6). Hospodin bude milosrdný k snachám (Rt 1,8). Hospodin dá snachám najít odpočnutí a partnera (Rt 1,9). Hospodinova ruka dosáhla do nitra Noemi (Rt 1,13) a způsobila jí hořkost. První výpověď o Hospodinu poskytl vypravěč. Druhou, třetí a čtvrtou Noemi. Ve vztahu k budoucnosti snach vidí Noemi Hospodina jako

⁴⁷ Sufix 2. Pl. m. – nesoulad v rodu u slova „vás“, čekali bychom 2. Pl. f.

⁴⁸ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 77.

⁴⁹ Logika argumentace je tato: Noemi nemá syny (fakt) a na vdávání je stará (fakt). I kdyby ihned počala a porodila syny (hypotéza), snachy by nečekaly, až synové dospějí (fakt) a nezdráhaly by se vdát (fakt). Pokud i hypotéza svědčí proti, pak také v přítomné realitě nemá smysl čekat a zdráhat se znovu vdát (racionální závěr). Spojením s Noemi snachy muže nezískají (fakt) a proto nemá smysl s Noemi pokračovat v cestě (racionální závěr).

⁵⁰ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 97.

působícího dobro, ve vztahu k vlastní minulosti jako působícího zlo (srov. Rt 1,20-21). Je možné, že tato skutečnost má být rozhodujícím argumentem.

Reakce snach na druhou Noeminu řeč není verbalizovaná, obě snachy pláčou a reagují gestem. Orpa reaguje racionálně (tchyni políbí a opustí), Rút reaguje iracionálně (k Noemi přilne). Orpa Noemi opustí po šesti výzvěch k návratu (3krát *vraťte se*, 2krát *jděte*, 1krát *najděte*), Rút k ní přilne. Doslova, je zde napsáno, že Rút přilne „v ní“ וְרֹוּת, tedy vevnitř Noemi. Noemi ovšem uvnitř již dosáhla Hospodinova ruka. To by mohlo nasvědčovat, že právě poslední zmínka o Hospodinově ruce a těžkém osudu Noemi, která snad měla snachy odradit, způsobila, že se k ní, tedy k Noemi či Hospodinově ruce, Rút přimkla.

Druhá Noemina řeč k snachám má charakter opakovaných a stupňovaných výzev k návratu. Noemi používá různých prostředků (imperativy, otázky, hypotézu, zpověď, hořké vyznání víry), aby své snachy pohnula k návratu. Z její řeči je patrný hluboký zájem o budoucnost a životy obou snach. Její slova působí polarizujícím vlivem a snachy na cestě rozdělí.

2.2.3 Třetí řeč Noemi k Rút a vyznání víry Rút (Rt 1,15-18)

¹⁵ *A říká: „Hle, vrátila se švagrová tvoje k lidu svému a bohu svému. Vrať se za švagrovou svou.“*

¹⁶ *A říká Rút: „Ne žádáš ve mně, abych opustila tebe, abych se vrátila zpět od tebe, protože kamkoli jdeš, jdu. A kde nocuješ, nocuji. Lid tvůj, lid můj. A Bůh Tvůj, Bůh můj.“*

¹⁷ *Kde umíráš, umírám, a tam jsem pohřbena. Takto činí Hospodin ke mně. A takto způsobuje připojení. Protože smrt způsobí zrušení mezi mnou a mezi tebou.“*

¹⁸ *A vidí, že odhodlána ona, aby šla s ní, a přestává přemlouvat k ní.*

Třetí řeč Noemi je velmi krátká. Obsahuje komentář činu Orpy a již sedmou výzvu Rút k návratu. Orpa se vrátila ke svému lidu a bohu.⁵¹ Tento okamžik je rozhodující. Jde o to, koho bude Rút uctívat.

Rút na sedmý imperativ Noemi (*vrať se*) reaguje dlouhou řečí. Je to první samostatná řeč Rút v celém příběhu. Uvádí ji na scénu, dává nahlédnout do jejího nitra,

⁵¹ Komentářem Noemi vyjadřuje, jak rozumí návratu svých snach. Země, lid a božstvo jsou spolu propojeny. Tuto její interpretaci či perspektivu ovšem nemůžeme pokládat za výkladový klíč k porozumění předchozí události odchodu rodiny Elímeleka na Moábská pole. Implikovalo by to totiž odchod Elímeleka nejen ze zaslíbené země, od Hospodinova lidu, ale i od Hospodina, což je velmi nejisté. Text totiž uvádí, že Elímelek jde na Moábská pole pobývat jako host (Rt 1,1), tedy s myšlenkou na návrat. O odpadnutí od Hospodina se v textu nehovoří.

zjevuje její víru a konverzi k Hospodinu. Obsahuje shrnutí Noeminy řeči (Rt 1,16a) a argument. Argument má dvě části, osobní zpověď (Rt 1,16b) a vyznání víry (Rt 1,17). Obsahem zpovědi je čtyřnásobný důraz na soulad mezi Rút a Noemi.⁵² Vyznání víry obsahuje subjektivní výpověď Rút o živé (aktuální) zkušenosti s Hospodinem.

Rút Noemi nejprve sdělí, co v ní Noemi nedělá. Reflektuje účinek jejích slov. Noemina slova nemají v jejím nitru formu žádosti k odchodu, a to ze dvou důvodů. Prvním je soulad mezi Rút a Noemi, který neumožňuje rozdělení. Jde o osobní zpověď, reflexi přilnutí Rút k Noemi, o které již vypověděl vypravěč (Rt 1,14). Druhým důvodem je Hospodinova činnost. Rút vyznává, že to co činí Hospodin „v ní“ (uvnitř), je silnější než všechna Noemina slova, která „k ní“ doléhají zvenčí. Její nitro má v moci Hospodin, ne Noemina slova.

Obsahem vyznání víry Rút je výpověď o Hospodinu. Rút vyznává, že důvodem sjednocení s Noemi je Hospodin, který „*takto činí*“ a „*takto způsobuje připojení*“. Rút je k Noemi připojena Hospodinem,⁵³ oddělení může způsobit jen smrt. Výpověď o Hospodinu je nejsilnějším argumentem Rút.⁵⁴

Reakce Noemi na řeč Rút nemá formu přímé řeči. Žádná slova nezazní. Vypravěč pouze konstatuje, že Noemi vidí odhodlanost Rút jít s ní a přestává k ní intenzivně mluvit. Vyznání víry Rút bylo tak silné, že ji úplně oněmělo.

Třetí Noemina řeč směřuje k Rút, která na ni odpovídá razantním odmítnutím, zpovědí, vyznáním své víry v Hospodina a přilnutím k Noemi na život a na smrt. Noemi na její řeč neodpoví. Pochopení slova o Hospodinově působení způsobí, že v přemlouvání k návratu ustává. To je zřetelný zlom v přístupu Noemi a rozhovory se snachami zde končí.

2.3 Návrat do Betléma (Rt 1,19-22)

2.3.1 Čtvrtá řeč Noemi k betlémským ženám (Rt 1,19-21)

¹⁹ *A jdou obě oni,⁵⁵ až vešly do Betléma. A stalo se, když vešly do Betléma a shluklo se (hučelo) celé město nad nimi. A říkají [ženy]: „Zdali tato Noemi?“*

⁵² Čtyřnásobný soulad mezi Noemi a Rút: jdeš – jdu, nocuješ – nocuji, lid tvůj – lid můj, Bůh tvůj – Bůh můj.

⁵³ Dalo by se také říct, že skrze Noemi lne Rút k Hospodinu, k jeho ruce (Rt 1,13-14).

⁵⁴ Výpovědi o Hospodinu použila jako argumenty k návratu již dříve Noemi (v první a druhé řeči). Rút jí odpovídá stejným způsobem - vyznáním víry, na které Noemi nenachází žádný protiargument.

⁵⁵ 3. Pl. m. – nesoulad v rodu u slova „oni“, čekali bychom „ony“ (3. Pl. f.).

²⁰ *A říká jim: „Ne nazýváte k mně Noemi, nazývejte k mně Mara, neboť způsobil hořkost Všemohoucí k mně nadmíru.*

²¹ *Já plná (v dostatku) odešla a prázdně způsobil navrácení mé Hospodin. Proč nazýváte k mně Noemi a Hospodin pokořil (ztrápil) v mně a Všemohoucí způsobil zlo k mně? “*

Úvodní popis vypravěče zahrnuje vstup do Betléma a rozruch, který v něm příchod Noemi a Rút způsobí. Ten je vyjádřen otázkou obyvatelek: „Zdali tato Noemi?“.⁵⁶ Odpověď Noemi obsahuje instrukci, vyznání víry, zpověď a otázku. O Rút se obyvatelé Betléma dle textu nezajímají.

V první části své odpovědi (Rt 1,20-21a) instruuje Noemi obyvateľky Betléma. Vyžaduje změnu svého jména z Noemi (Líbezná) na Mara (Hořká)⁵⁷. Reflektuje tím změnu své identity a jednání Hospodina. Příčinou změny jména není přání Noemi, ale čin Boha. Svůj nárok nejprve podepře vyznáním víry, které souzní s navrženým jménem. Všemohoucí jí způsobil hořkost,⁵⁸ a proto se bude jmenovat Hořká. V následující zpovědi popíše zvrát ve svém životě. Ostře proti sobě staví dřívější plnost⁵⁹ se současnou prázdnotou,⁶⁰ kterou jí způsobil Hospodin.

V druhé části odpovědi (Rt 1,21b) položí Noemi obyvateľkám Betléma rétorickou otázku, jejíž funkcí je popřít implikovanou identitu spojenou se jménem Noemi.⁶¹ Otázka obsahuje dvě výpovědi o Bohu, které jsou s touto implikovanou identitou v rozporu, a slouží tak jako argumenty ve prospěch Noemina nároku na změnu jména. Souhrnem zdůvodňuje Noemi změnu svého jména čtyřmi činy Boha; způsobil jí hořkost, prázdnotu, pokoření a zlo.

Podívejme se nyní na Noeminy výpovědi o Bohu. K označení Boha použije Noemi dvakrát slovo Všemohoucí (Rt 1,20.21) a dvakrát slovo Hospodin (Rt 1,21). V předchozích výpovědích o Bohu používala vždy pouze slovo Hospodin (Rt 1,8.9.13), nyní ovšem také Všemohoucí, kterým svou výpověď začíná i končí. Busch je považuje za synonyma jména Hospodin⁶² a ve svém komentáři načrtává chiastickou strukturu této výpovědi.⁶³ Z ní

⁵⁶ Za otázkou se skrývá jistě více než snaha identifikovat Noemi. Vypravěč nechává zaznít pouze tuto jedinou.

⁵⁷ „Symbolické jméno Noemi (psáno s מ na konci místo נ, jen Rt 1,20). Tvar jména odpovídá perf. Q. kořene נָרַח vzepřít se, tj. „Vzepřel se“ (možná) Hospodin (požehnat Noemi), nebo Elímelek (vzepřel se Hospodinu - odešel ze zaslíbené země do pohanského Moábu).“ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 298.

⁵⁸ Srov. Rt 1,13.

⁵⁹ Odešla s mužem a dvěma syny.

⁶⁰ Vrací se bez muže i bez synů. V tomto okamžiku Noemi nedokáže vidět, jakou hodnotu má pro ni Rút.

⁶¹ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 89.

⁶² BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 92.

⁶³ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 90.

vyplývá, že výroky v první a druhé části odpovědi ženám jsou paralelní. Důraz je položen na výpověď o plnosti a prázdnotě. Přídavné jméno „*plná*“ a příslovce „*prázdně*“ jsou předřazená slovesům a tím zdůrazněna. Podobnou roli má zařazení slova Hospodin (tj. subjektu) na konec věty, které vytváří kontrast mezi Naomi a Hospodinovým činem.⁶⁴

Tři ze čtyř Noeminych výpovědí o Bohu v této části jsou v kauzativu. Noemi Boha vnímá jako toho, kdo utváří její život. Pro popis činů Boha používá různá slova, avšak její výpověď míří stále k jedné události – ztrátě manžela a synů. Hořkost, kterou jí Všemohoucí způsobil, je způsobena jejich ztrátou. Prázdnota, se kterou ji Hospodin přivedl zpět, ztrátu reflektuje. Pokoření, které zakouší, je důsledkem změny sociálního statusu – stala se vdovou. Zlo, které jí způsobil – předpokládá tragédii.

Noeminy výpovědi o Hospodinu subjektivně reflektují její životní příběh a mají formu stížností. Zodpovědnost za to, co se jí přihodilo, nemá osud, náhoda nebo okolnosti, nýbrž Hospodin sám. Noemi jej vnímá jako zdroj svého trápení. Ve své výpovědi je čestná a přímá. Nebojí se komunitu konfrontovat s Hospodinovými činy. Výpovědi svědčí o tom, že Hospodina bere naprosto vážně.

2.3.2 Souhrn vypravěče (Rt 1,22)

²² *A vrací se Noemi a Rút, ta Moábka, snacha její s ní. Vrátila se z polí Moábských a oni⁶⁵ vešly [do] Betléma na začátku žně ječmene.*

Příběh první kapitoly končí obratem Rút a návratem Noemi do Betléma. Vypravěč jej uzavírá podrobným, na vlastní jména bohatým souhrnem faktů. Kdo se vrací, odkud, kam a kdy. Závěr vytváří zřetelnou paralelu s úvodem příběhu. Odchod je vystřídán návratem. Vejití na Moábské pole, je vystřídáno vejitím do Betléma.

Návrat je vyprávěn z pohledu Noemi, ona se vrací (Sg. f.) Rút jde spolu s ní. Nicméně, vypravěč postavu Rút zviditelní trojnásobně; popisem jejího jména (Rút), původu (ta Moábka) a vztahu k Noemi (snacha její). Dále, ve druhé větě (*Vrátila se z polí Moábských*) je dle Bushe míněna Rút a ne Noemi.⁶⁶ Tímto způsobem vypravěč zdůrazní udivující „návrat“ cizinky. V jeho podání je ovšem dosud Moábka. Přestože konvertovala, není dosud Judejka. Stane se jí později, po přijetí komunitou a sňatkem s Bóazem (Rt 4,11.12).

⁶⁴ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 90.

⁶⁵ 3. Pl. m. – nesoulad v rodu u slova „oni“, předpokládali bychom slovo „ony“ (3. Pl. f.).

⁶⁶ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 94.

Posledním důrazem závěrečného souhrnu je fráze „*vešly do Betléma*“, kterou vypravěč použije již potřetí (Rt 1, 19.22.), a která je v opozici k úvodnímu jedenkrát zmíněnému „*vešli na pole Moábské*“ (Rt 1, 2). Návrat je zdůrazňován mnohem silněji než odchod. Z Betléma odcházela Noemi v době hladu, do Betléma přicházejí obě ženy na začátku žně ječmene.⁶⁷ Zpráva o Hospodinu, která Noemi přivedla k návratu, je pravdivá.

Vypravěč uzavírá cestu žen do Betléma souhrnem faktů. Důraz je položen na samotný návrat, představení Rút, Betlém a období žně. V symbolice příběhu se obě ženy vrátily k Hospodinu, k jeho lidu a na jeho území.

⁶⁷ „Ječmen představoval hlavní součást vláknité stravy v Palestině (Dt 8,8) především mezi chudšími vrstvami obyvatel (Rt 2,17; Ez 4,9; J 6,6). V porovnání s pšenicí má kratší období růstu a daří se mu i v chudší půdě.“ DOUGLAS, J. *Nový biblický slovník*. S. 686.

3 RÚT NA BÓAZOVĚ POLI

3.1 Bóaz (Rt 2,1)

¹ A k Noemi důvěrník k muži jejímu, muž mužný zámožný (bohatýr udatný) z čeledi Elímelekovy, a jméno jeho Bóaz.

V úvodním verši druhé kapitoly představí vypravěč čtenáři novou postavu, Bóaze. Činí tak čtyřmi charakteristikami - pomocí příbuzenského vztahu, postavení, rodové linie a jména. Ve vztahu k Noemi a jejímu manželu je Bóaz důvěrníkem, příbuzným (מִיָּדָע).⁶⁸ Použité slovo je pasivním participiém Puálu od kořene ידע,⁶⁹ čímž se naznačuje pasivní, ale intenzivní blízkost. Dále je muž vykreslen frází גִּבּוֹר חָיִל, která může znamenat „udatný bohatýr“ s odkazem na válečné umění, nebo také „muž mužný a úspěšný“⁷⁰ odkazující k jeho postavení, bohatství a kvalitám. V kontextu knihy Rút je druhá definice pravděpodobnější. Třetí charakteristikou je rodová linie, čeleď Elímelekova. Jméno Elímelek jsme si již vyložili. Znamená - „Můj Bůh (je) král“.⁷¹ Tímto způsobem se čtenáři naznačí, že v této rodině je uctíván Hospodin. Poslední charakteristikou je samotné jméno Bóaz, které znamená „V něm (je) síla“ nebo „V něm je záštita“ (myšleno v Hospodinu),⁷² jež je zde vztaženo k mimořádným kvalitám Bóaze a jeho vykupitelské roli. Myšlenka opory, je takto naznačena poměrně srozumitelně. V budoucnu, bude jménem Bóaz pojmenován levý sloup⁷³ před vstupem do Hospodinova chrámu (1 Kr 7, 21). Je možné, že se příběh Bóaze stane pro věřící praktickou ilustrací toho, co má očekávat od Hospodina, i příkladem mužného jednání.

Vypravěč nás tedy informuje, že zdrcená Noemi má blízkého příbuzného, který má nezbytné kvality i prostředky, a o koho se může ve svém životě opřít. Je to Bóaz, skrytý Hospodin.

⁶⁸ PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. S. 67.

⁶⁹ Význam: dozvědět se, poznat, znát. PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. S. 67.

⁷⁰ Statečný, zámožný, úspěšný. PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. S. 54.

⁷¹ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 65

⁷² HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 115

⁷³ Jméno druhého sloupu je Jakín s významem „Upevňuje“. HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 228.

3.2 Rútin plán (Rt 2,2-3)

² *A říká Rút, ta Moábka, k Noemi: „Ať jdu [na] pole, a ať paběrkuji v klasy, za někým [u koho] nacházím milost v očích jeho.“ A říká k ní: „Jdi, dcero má.“*

³ *A jde, a vchází (přichází), a paběrkuje v poli za ženci. A stane se náhodou případ, [že] díl pole k Bóazovi, který z čeledi Elímelekovy.*

První scéna druhé kapitoly zaznamenává rozhovor Rút s Noemi. Vypravěč ho uvede poznámkou Rút, ta Moábka, o které již víme, že konfrontuje čtenáře s jeho myšlenkovými stereotypy. Rút přichází s iniciativou, jejímž nevyjádřeným cílem je naplnění potřeb obou vdov. Záměrem je „jít“ na pole, „sbírat“ klasy (paběrkovat)⁷⁴ a „najít milost“ v očích někoho. Dějově záměr navazuje na sklizeň ječmene – poslední slova vypravěče v kapitole první. Slovní spojení o „nalezení milosti“⁷⁵ v očích⁷⁶ bude opakována v další části příběhu. Noemi reaguje na záměr Rút pokynem „jdi“ a vyjádřením vztahu „dcero má“.

Vypravěč dále komentuje činnost Rút. První dva záměry Rút (jít, sbírat) se ihned naplňují. Vypravěč ovšem činnost Rút popíše ještě jedním slovesem כָּנָה - „vstoupit“ na pole. Je zde paralela se vstupem rodiny Elímelekovy na Moábská pole z první kapitoly. Vlastníkem pole, na které Rút vstupuje, a kde sbírá, je shodou okolností Bóaz.⁷⁷ Rút o tom neví, ani nezná jeho příbuzenský vztah k Noemi. Dějištěm událostí je pole Bóazovo. Použité slovo כָּנָה může znamenat osevné pole nebo kultické místo, jak jsme již zmínili dříve. A skutečně, pro Bóaze se pole stává místem bohoslužby, pro Rút místem milosti.

3.3 Na Bóazově poli (Rt 2,4-18)

3.3.1 Bóazovy pozdravy žencům (Rt 2,4)

⁴ *A hle, Bóaz přichází z Betléma a říká k žencům: „Hospodin s vámi.“ A říkají k němu: „Žehná tobě Hospodin.“*

⁷⁴ „Zákon Mojžíšův nařizoval, aby s ohledem na chudé, přichozí, vdovy a sirotky majitel polí a vinic nepaběrkoval to, co po žni ještě zůstalo, ale naopak aby zanechal část nepožatou a nesklizenou a pro zapomenutý snop se nevracel (Lv 19,9n; 23,22; Dt 24,19.21).“ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 580, heslo: Paběrek, paběrkování.

⁷⁵ Nalézt milost znamená najít přízeň, náklonnost, kterou prokazuje výše postavený níže postavenému. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 426, heslo: Milost

⁷⁶ Oko bývá synonymem člověka (Dt 19, 13.21; Jb 7, 7; Ž 54,9; srov. Mt 21,42; Lk 19,42; Ř 3,18; Ga 3,1). Najít milost v očích někoho = najít u někoho milost. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 544, heslo: Oko.

⁷⁷ Za shodou okolností můžeme spatřovat Boží skryté působení.

Dále vypravěč zaznamenává příchod Bóaze z Betléma, místa hojnosti a Hospodinovy přízně (Viz. Kap. 2.1.1). Úvodní „a hle“ vytváří moment překvapení a navazuje na předchozí shodu okolností. Bóaz zdraví žence a ženci mu odpovídají. První slovo, které Bóaz v pozdravu vyřkne je Hospodin – „*Hospodin s vámi.*“ Je to přání Hospodinovy ochrany a přízně. Pozdravem se Bóaz profiluje jako zbožný muž, což ženci potvrzují slovy „*Žehná tobě Hospodin*“.⁷⁸ Dialog, je-li možno takto pozdravy nazvat, začíná a končí slovem Hospodin, což naznačuje, že Hospodin hraje v životech Bóaze i jeho služebníků důležitou roli.

3.3.2 Bóazův rozhovor se služebníkem (Rt 2,5-7)

⁵ *A říká Bóaz k služebníku svému ustanovenému nad ženci: „Kdo dívka tato?“*

⁶ *A odpovídá ten služebník ustanovený nad ženci, a říká: „Dívka, Moábka ona. Navrátila se s Noemi z pole Moábského.*

⁷ *A řekla: „Ať paběrkuji prosím a nasbírám mezi snopy za ženci.“ A přichází (vchází), a zůstává od rána, a až nyní tu odpočinutí (sezení) její, dům trošku.*

Po úvodních pozdravech se Bóaz zajímá o neznámou dívku. Informaci si vyžádá od svého služebníka otázkou „*Kdo dívka tato?*“ Otázka míří na její rodinu, ke komu patří. Je-li vdaná, patří svému muži. Je-li svobodná, patří svému otci a matce (Rt 2,11 srov. s Rt 1,8).⁷⁹ Služebník ji charakterizuje jako Moábku, navrátilší se s Noemi z Moábského pole. Nesdělí její jméno,⁸⁰ dvakrát zmíní její původ.⁸¹ Cituje její řeč, kterou si vyprosila svolení paběrkovat na Bóazově poli. Pak podává svědectví o její práci a krátkém odpočinku. Vykresluje ji jako uctivou, pilně pracující a s Noemi se vrátivší Moábku.

3.3.3 Bóazův rozhovor s Rút (Rt 2,8-13)

⁸ *A říká Bóaz k Rút: „Zda-li ne uslyšela, dcero má? Ne jdeš paběrkovat v pole jiné, a také ne přecházíš odtud. A zde přilneš se služebnicemi (dívkami) mými.*

⁹ *Oči tvé v pole, které žnou, a jdeš za nimi. Zda-li nepřikázal služebníkům, aby se tě nedotýkali? A máš žízeň, a jdeš k nádobám, a napiješ [se], z které nabírá (čerpá vodu) služebník.“*

⁷⁸ Jde o konstatování stavu vyjádřené imperf. Q.

⁷⁹ Bóaz v následující rozhovoru zmíní, že Rút opustila otce i matku (Rt 2,11), jakoby náležela rodičům. Noemi ji naopak v předchozím vyzývala k návratu k matce (Rt 1,8), jakoby náležel matce.

⁸⁰ Což může naznačovat, že její jméno nezná nebo mu nepřikládá význam.

⁸¹ Což opět konfrontuje čtenáře s jeho stereotypy.

¹⁰ *A padá na tvář svou. A klaní se k zemi. A říká k němu: „Proč já našla milost v očích tvých, [že] rozpoznal jsi mě, a já cizinka?“*

¹¹ *A odpovídá Bóaz a říká k ní: „Jest oznámeno oznámením k mně vše, co ty učinila tchyni své po smrti muže svého. A opouštíš otce svého, a matku svou, a zemi rodiště svého. A přicházíš k lidu, který ne poznalas předtím.*

¹² *A odměňuje Hospodin skutek tvůj, a je mzdou tvojí. Odměna z/s Hospodina, Boha Izraele, [ke] kterému jsi přišla (vstoupila), abys hledala (našla) útočiště pod křídly jeho.“*

¹³ *A ona říká: „Nacházím milost v očích tvých, pane můj, protože potěšil jsi mě. A protože jsi mluvil k srdci služebnice (otrokyně) své. A já nejsem jako jedna služebnice (otrokyně) tvá.“*

Dochází k prvnímu setkání a rozhovoru Bóaze s Rút. Začíná jej Bóaz. Rút osloví slovy „*dcero má*“⁸² a vyjádří tak svůj vztah k ní. Nabádá ji, aby nechodila paběrkovat na jiné pole, neodcházela jinam, a přilnula k jeho děvečkám. Je zde použito stejné sloveso קָרַב, kterým vypravěč označil přilnutí Rút k Noemi na cestě do Judska (Rt 1,14). Je možné, že jí Bóaz tímto způsobem povzbuzuje k vytvoření sociálních vazeb. Rút také zajišťuje ochranu před služebníky a zabezpečuje její potřeby (Rt 2,8-9).

V reakci na tato slova padá Rút na tvář a klaní se až k zemi (Rt 2,10).⁸³ Bóazovi tak vyjadřuje úctu a uznává jeho nadřazené postavení. Ptá se, proč u něj našla milost a přiznal se k ní, ačkoli je cizinka, což ji zřejmě v jejích vlastních očích diskvalifikuje. Uvědomuje si svoji nehodnost a nezaslouženost milosti, kterou od Bóaze přijímá, ale jejíž důvod nezná. Připomeňme ještě, že „nalezení milosti“ je naplněním třetího záměru, se kterým Rút ráno na pole vycházela (Rt 1,2). Vše co Rút ráno Noemi řekla, se naplnilo.

Bóazova odpověď má dvě části (Rt 2,11-12). Nejprve dá Rút najevo, že ví o jejích skutcích - což může být odpověď na její zmínku o tom, že je cizinka – a pak ji ukáže na zdroj milosti. Bylo mu oznámeno⁸⁴ vše, co učinila své tchyni po smrti manžela, i to, že opustila otce, matku⁸⁵ a svou zemi, a přišla k lidu, který neznala, přišla se ukrýt pod Hospodinova křídla. Její skutky svědčí o jejím vztahu k tchyni, Božímu lidu i Hospodinu. Již není cizinkou. Skutky víry (a konverzí) se stává blízkou.

⁸² Podobně jako dříve Noemi.

⁸³ Obě gesta byla vyjádřením úcty významné osobě v nadřazeném postavení. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 525, heslo: Obličej, tvář. S. 669, heslo: Poklona, poklonit se.

⁸⁴ Použita figura etymologica קָרַבְתְּ לִי (inf. Ho. + 3. Sg. m. imperf. Ho.), zdůrazňující úplnost poznání.

⁸⁵ Zmínka o opuštění otce a matky evokuje výrok z Gn 2,24 o přilnutí muže ke své ženě, tedy manželství. V konverzi Rút k Hospodinu nastává něco podobného.

V druhé části podá Bóaz vysvětlení. Milost, kterou Rút přijímá je Hospodinova odměna za její skutek. Hospodin je její mzdou. Odměna přichází od Hospodina Boha Izraele, pod jehož křídla se přišla ukrýt.⁸⁶

Bóazova řeč je pro Rút rekapitulací posledního období života, reflexí její víry, povzbuzením k víře. Na otázku „proč mi prokazuješ milost“ nepřímou odpovídá – „to ne já, to Hospodin“. Na námitku „jsem cizinka“ – implicitně „vírou a skutky ses stala blízkou“.⁸⁷ Bóaz se odpovědí profiluje jako muž, který se zajímá o veřejné dění a osudy obyvatel města. Dokáže ocenit hodnotu skutků Rút a zasadit ji do souvislostí Hospodinova dění. Rút poutá k Hospodinu. Nečiní si zásluh, ustupuje do pozadí, ztrácí se v Hospodinu. Skutky Bóazovy jsou skutky Hospodinovy.

Rút v odpovědi vyjadřuje, že nachází u Bóaze milost, že jí potěšil a promluvil k jejímu srdci (Rt 2,13). Rozpoznává hodnotu jeho řeči. Poprvé jej oslovuje slovy „*pane můj*“. Dalším způsobem tak vyjadřuje Bóazovi úctu i podřízenost.⁸⁸ Sama sebe označí slovy „*služebnice tvá*“. Zaznamenáváme zde změnu v sebepojetí (oproti cizince - Rt 2,10) i první slovní vyjádření vztahu k Bóazovi. Vzápětí ovšem Rút vyznává, že se jeho služebnicím nemůže rovnat, což lze chápat jako opakovaný výraz pokory i vědomí vlastní nehodnosti, z důvodu původu. Odpověď Rút se vyznačuje vděčností, pokorou a sebeponižením.

3.3.4 Bóazovo pozvání k jídlu (Rt 2,14)

¹⁴ *A řekl k ní Bóaz k času jídla: „Přistup sem, a najedla z chleba, a omočila sousto své ve víně.“ A sedá ze strany ženců. A nabízí k ní pražené zrní. A jí, a sytí se, a způsobuje zanechání zbytku.*

Bóaz pokračuje v naplňování potřeb Rút (Rt 2,14). Vypravěč zaznamená jeho přímou řeč, kterou Rút pozve k jedení chleba a namáčení soust ve víně. Když si přisedne, nabídne jí pražené zrní. Rút se sytí a uschová zbytek⁸⁹. Její akutní potřeby jsou zcela naplněny. Povstává a pokračuje v paběrkování (Rt 2,15).

⁸⁶ Sloveso קָרַח , které ČEP překládá slovem „ukrýt“ znamená doslova: choulit se, schoulit se, mít útulek, přivinout se, přitulit se, utéci se – což předpokládá velmi intenzivní blízkost. PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. S. 58.

⁸⁷ K úplnému začlenění do komunity Hospodinových vyznavačů dojde až požehnáním starších a svatbou s Bóazem (Rt 4,11-13).

⁸⁸ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 588, heslo: Pán.

⁸⁹ Použit kauzativ (3. Sg. f. imperf. Hi.) – je možné, že Rút záměrně nesnědla vše, aby se mohla rozdělit s tchyní.

3.3.5 Bóazovy pokyny služebníkům (Rt 2,15-16)

¹⁵ *A povstává, aby paběrkovala. A přikázal Bóaz služebníkům svým, řka: „Také mezi snopy [ať] paběrkuje. A ne vyčítejte jí (ne způsobujte pokoření/zahanbení její).*

¹⁶ *A také upouštěním upouštějte k ní z hrsti klasy. A zanecháváte. A posbírala. A neokřikujete v ní.“*

Na tomto místě vypravěč zařazuje do vyprávění přímou řeč Bóaze, která je vrcholem jeho péče o Rút v této kapitole. Svým služebníkům vydává příkazy ve prospěch naplnění potřeb Rút. Může sbírat i mezi snopy, tedy v místech, kde by sběr klasů mohl být považován za krádež. Služebníci jí to nemají vyčítat a tím jí pokořovat, ba naopak, mají směrem k ní upouštět klasy, což rovněž není obvyklé. Nesmí jí okřikovat.⁹⁰ Nikdo, kdo je ve službách Bóaze jí nesmí ublížit.

Bóaz se zde projevuje jako nesmírně citlivý, štědrý a velkorysý muž. Rút umožnil paběrkovat na všech jeho polích i mezi snopy (Rt 2,8.15), zajistil pro ni hojnost klasů (Rt 2,15), ochranu před doteky, výtkami a okřikováním služebníků (Rt 2,9.15). Zajistil jí pití (Rt 2,9), poskytl stravu (Rt 2,14), a pokusil se o její sociální začlenění připojením k jeho děvečkám (Rt 2,8).

3.3.6 Výsledky práce Rút (Rt 2,17-18)

¹⁷ *A paběrkuje v poli do večera. A mlátí z toho [co] nasbírala. A je jak éfa ječmene.*

¹⁸ *A nese, a přichází [do] města. A vidí tchyni svou. Z toho [co] nasbírala a přináší. A dává jí také zbytek z nasycení svého.*

Vypravěč komentuje činnost Rút do večera. Výsledky její práce, návrat do města k Noemi, sdílení jídla z nasbíraného obilí i ze zbytku z nasycení. Éfa ječmene, reprezentuje přibližně objem 36 l⁹¹ a hmotnost 25 kg.⁹²

⁹⁰ Doslova „a ne okřikujete v ní“ **וְלֹא תִקְרְאוּ בָהּ**. Bóaz zřejmě vidí pokoření Rút a nepřipustí, aby bylo jakýmkoli způsobem prohlubováno.

⁹¹ ČEP. S. 12. – Míry a váhy. Éfa = 36 l.

⁹² Měrná hmotnost ječmene 600-750 kg/m³.

3.4 Rozhovor Rút s Noemi (Rt 2,19-22)

¹⁹ A řekla k ní tchyně její. „Kde nasbíralas dnes? A kdes učinila? Jest rozpoznávající tebe požehnaný.“ A způsobila oznámení k tchyni své, kde pracovala s ním. A říká: „Jméno muže, co já učinila s ním dnes, Bóaz.“

²⁰ A říká Noemi k snaše své: „Požehnaný on k Hospodinu, který neopustil milosrdenství své od živých a od mrtvých.“ A říká k ní Noemi: „Blízký (příbuzný) k nám muž, vykupitel náš on.“

²¹ A říká Rút, ta Moábka, také: „Neboť, on řekl mi: Se služebníky, kteří ke mně přilneš, dokud neskončí všechna sklizeň, která k mně.“

²² A říká Noemi k Rút, snaše své: „Dobrá dcero má, že vyšla se služebnicemi jeho a ne setkávají v tobě v pole jiné.“

Patrně v reakci na množství potravy, se Noemi Rút zeptá, kde dnes sbírala a pracovala, a označí za požehnaného toho, kdo ji přijal. Vypravěč na otázky „kde“ rychle odpoví, a přidá slůvko „s ním“. Z dosavadní logiky výpovědi vyplývá, že „s ním“ znamená „s požehnaným“. Rút promluví a oznámí Noemi, že pracovala s Bóazem. Noemi se ptá na „kde“, Rút rozšiřuje odpověď o „kdo“.

V reakci na tuto zprávu Noemi o něm znovu řekne, že je „požehnaný on k Hospodinu“ a vyzná, že Hospodin „neopustil své milosrdenství od živých⁹³ ani mrtvých“.⁹⁴ Noemi Hospodinovo milosrdenství na základě zpráv Rút nejen vyznává, ale zmínkou o mrtvých a Bóazově vykupující roli také předjímá. Rút se tak dnes již podruhé dozvídá o Hospodinových činech. Noemi je opět interpretkou Hospodinova jednání.

K poslední přímé řeči Rút v této kapitole, vloží vypravěč identifikátor, ta Moábka. Rút Noemi sdělí, že jí Bóaz řekl, aby přilnula k jeho služebníkům,⁹⁵ dokud neskončí žně. Noemi Rút potvrdí, že to bylo dobře, že vyšla s jeho služebnicemi a nesetkali se s ní na jiném poli. Celý rozhovor vyznívá tak, že Rút rozvíjí informace o tom, *co se událo* na poli, zatímco Noemi rozvíjí informace o tom, *jaké to má pro ně důsledky*, neboť rozpoznává Hospodinovo jednání. Hospodin se jich zastal, v Bóazovi jim otevírá nadějnou budoucnost.

Bóaz je Noemi rozpoznán a poprvé v textu označen jako „vykupitel náš“. Poprvé se zde v knize Rút objeví slovo s kořenem **כָּפַר** – vykoupit, vyplatit.⁹⁶ Toto slovo se v různých variantách vyskytne v knize Rút celkem 23krát a stane se motivovým slovem celé knihy,

⁹³ Z kontextu Noemi a Rút.

⁹⁴ Z kontextu Elímelech a Machlón.

⁹⁵ Rozdílná interpretace oproti služebnicím v Rt 2,8.22.23.

⁹⁶ PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. S. 33.

podobně jako slovo návrat, jak jsme již o tom pojednali. První tři výskyty slova jsou spojeny s Bóazem. Noemi ho rozpozná (Rt 2,20), Rút jej vyzve „*k rozprostření křídla*“ na humně (Rt 3,9), Boáz svou roli uzná (Rt 3,12). Pak se toto slovo 4krát vyskytne ve spojení s bližším vykupitelem (Rt 3,12-13). Čtvrtým výskytem toho slova ve spojitosti s Boázem je jeho slib Rút „*vykoupím tebe já*“ (Rt 3,13), pátým pak výzva bližšího vykupitele „*vykup*“ (Rt 4,6). Mezi čtvrtou a pátou zmínkou ve vztahu k Boázovi, je toto slovo 9krát zmíněno ve vztahu k bližšímu vykupiteli (Rt 4,1.3.4.6), celkem 14krát v knize Rút (tj. plus Rt 4,8). Doplňme, že tři výskyty se týkají práva na odkup pozemku (Rt 4,6-7). Poslední zmínka, která se týká slova „*vykupitel*“ je vztažena na Obéda (Rt 4,14).

Z dalšího se dozvíme, že Boáz jedná konzistentně s významem slova לָקַח. Stejně tak Obéd, který je zmíněn v této roli na závěr a pouze jednou (Rt 4,14), avšak jeho role je rozvinuta popisem (Rt 4,15). Pouze bližší bezejmenný vykupitel, který má největší zastoupení v celém textu, nejedná ve shodě s obsahem tohoto slova. Zřejmě se tím vším chce ukázat, jak vykupitel jedná, a jak ne. Neboli, obsah (náplň) role vykupitele je vystoupením postav přesně definována.

3.4.1 Souhrn vypravěče (Rt 2,23)

²³ *A přilnula v služebnicích Bóaze, aby paběrkovala, dokud neskončila sklizeň ječmene a sklizeň pšenice. A přebývá s tchyní svou.*

Závěr kapitoly končí souhrnem (Rt 2,23). Rút naplňuje slova Bóaze, potvrzená Noemi. Přilnula k jeho služebnicím a paběrkuje, dokud neskončí sklizeň ječmene, a nově i pšenice. A přebývá s tchyní.

Zdá se, že sociální vazby jsou vytvořeny, základní potřeby naplněny. Rút svou prací a díky Bóazovi – který svou milost a štědrost přičítá Hospodinu – naplňuje potřeby nejen své, ale i své tchyně.

4 RÚT A BÓAZ NA HUMNĚ

4.1 Noemin plán (Rt 3,1-5)

4.1.1 Představení (Rt 3,1-2)

¹ *A říká k ní Noemi, tchyně její: „Dcero má, zda nehledám k tobě místo odpočinku, které dobré k tobě?*

² *A nyní, zda není Bóaz příbuzný náš, [u] kterého jsi se služebnicemi jeho? Hle on přivívající [na] humně ječmen [v] noci (dnes v noci).“*

V první scéně třetí kapitoly vstupuje do událostí velmi aktivně Noemi. Vypravěč nechává zaznít její plán a pokyny Rút. Noemi chce Rút najít „*místo odpočinku*“. Tuto myšlenku již Noemi vyjádřila na cestě do Judska (Rt 1, 9). Svě snachy tehdy nabádala k návratu a ujišťovala je, že jim Hospodin dá nalézt odpočinutí v domě svého muže, což interpretujeme jako výzvu k opětovným sňatkům a získání trvalého zázemí. Odpočinutí (muže) si měly snachy vyhledat samy, s vědomím (vírou) Hospodinova řízení událostí. Zde však přebírá iniciativu Noemi namísto Rút a o Hospodinu nehovoří vůbec.⁹⁷

Iniciativa Noemi je vedena zájmem o budoucnost Rút. Noemi je strůjkyní plánu, Rút jeho vykonavatelkou. Naděje na odpočinutí je podobně jako na cestě do Judska spojena s mužem.⁹⁸ Je jím Bóaz, blízký příbuzný.⁹⁹ Noemi má přehled o tom, co bude Bóaz dělat, kde a kdy. Dnes v noci bude na humně převívat ječmen.¹⁰⁰

Z textu není jasné, proč Noemi volí pro svůj plán tento okamžik (noc) a toto místo (humno).¹⁰¹ V přírodních náboženstvích mívalo humno kultický význam. Byly zde

⁹⁷ Je otázkou, zda Noemi jedná z vlastního popudu nebo z popudu Hospodinova. Pokud bychom vzali v úvahu konzistenci její výpovědi v Rt 1,9 (věří v Hospodinovo řízení) a jejího jednání v Rt 2,1 (jedná ve shodě se svojí vírou) museli bychom se přiklonit k druhé možnosti.

⁹⁸ To je zřejmé jak z již zmíněného verše o odpočinutí (Rt 1,9), tak také z hořkého výlevu Noemi (Rt 1,11-13). Budoucnost snach spojovala Noemi s mužem a syny, které neměla a nemohla snachám dát (Rt 1,11-13).

⁹⁹ Příbuzenský vztah Bóaze k Noemi vyjádřil vypravěč poprvé na začátku druhé kapitoly slovem **קִיְדָע** s kořenem **יָדַע** (Rt 2,1) naznačující intenzivní blízkost, zkušenost, např. i intimní mezi mužem a ženou (Gn 4,1). Noemi ovšem příbuzenský vztah Bóaze vždy vztahuje na sebe i na Rút (Rt 2,20; 3,2). Nejprve slovem **קָרַב** od kořene **קָרַב** přibližovat se (Rt 2,20), které naznačuje „indiferentní“ příbuznost (srov. Rt 3,12) a teprve pak slovem **קִיְדָעָנָהּ** (kořen **יָדַע**), jež naznačí onu intenzivní blízkost a zkušenost (Rt 3,2), o které již čtenář ví díky vypravěči (Rt 2,1). U Noemi tak zaznamenáváme posun ve vnímání Bóaze. V Rt 2,20 hovoří ovšem i o jeho vykupitelské roli, zde o ní mlčí (Rt 3,1-4).

¹⁰⁰ V další části své řeči sdělí Noemi Rút více podrobností o Bóazově jednání (Rt 3,3-4).

¹⁰¹ Z textu víme, že akutní potřeby obou žen byly naplněny a již skončila žeh ječmene i pšenice (Rt 2,23), tedy i paběrkování. Dále víme, že Noemi hledá Rút trvalé „odpočinutí“ a naděje spojuje se svým příbuzným Bóazem (Rt 3,1).

přinášeny oběti božstvům a slaveny náboženské slavnosti žňové.^{102,103} Také v Izraeli přežívaly mnohé pohanské a pověrečné motivy, které ovšem byly přeznačovány novým obsahem. Bóazovo nocování na mlatě by mohlo být přípravou na přijetí božského znamení, očekáváním věšteckého snu,¹⁰⁴ neboť noc byla zvláště příznivá pro božská zjevení.¹⁰⁵ Pravděpodobně této skutečnosti se Noemi snaží využít ve prospěch Rút. Zdá se, že se svou aktivitou snaží vstoupit do Hospodinova dění tak (srov. pozn. 97), aby Bóaz považoval přítomnost Rút na mlatě za Boží znamení a zabezpečil jí odpočínutí.

K prvnímu setkání došlo díky iniciativě Rút ve snaze zajistit potřeby Noemi (Rt 2,1) a řízením prozřetelnosti (Rt 2,3), k druhému dojde z iniciativy Noemi, která se snaží naplnit potřeby Rút (Rt 3,1). Prostředníkem pomoci je v obou případech Bóaz, skrytý Hospodin (srov. Rt 2,12).

Poprvé se Rút a Bóaz setkali na začátku sklizně ječmene ve dne a na poli, k druhému setkání dojde na konci sklizně v noci a na humně. Obě místa jsou kultickým prostorem. Je možné, že vypravěči jde o přeznačení možných pověr novým obsahem. Tím je prokazování milosrdenství v jakémkoli času a prostoru.

4.1.2 Pokyny (Rt 3,3-5)

³ „*A umyla ses, a potřela mastí, a oblékla roucho své na sebe, a sestoupila [na] humno. Nedáš se poznat k muži dokud [ne]skončí své jedení a pití.*

⁴ *A je v ležení svém. A poznáš místo kde leží tam. A přišla a odkryla v nohách jeho a ulehla. A on způsobí oznámení k tobě, co uděláš.“*

⁵ *A říká k ní: „Vše co říkáš ke mně, činím.“*

Noemi dává Rút celkem devět pokynů, jak má jednat, aby uskutečnila její plán.¹⁰⁶ Osm pokynů je vyjádřeno v perfektu,¹⁰⁷ což naznačuje, že z pohledu Noemi (její víry) jde již o uskutečňovanou záležitost. Rút do Noemina plánu vstupuje, ale jakoby neměla možnost ovlivnit jeho nenaplnění.¹⁰⁸ Noemi již předzvěděla, že Rút vše vykoná. Pouze jediný

¹⁰² NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 229, heslo: Humno.

¹⁰³ O tom, že humno je kultickým prostorem svědčí i biblická místa. Na humně dostává Gedeón Hospodinovo znamení (Sd 6, 11), na humně zastavuje Hospodin anděla zkázy (2 S 24,16; 1Pa 21,15), na humně prorokují proroci (1Kr 22,10), na humně smilní Izrael (Oz 9,1).

¹⁰⁴ BIČ, Miloš. *Starý zákon: překlad s výkladem*. Sv. 4. S. 222.

¹⁰⁵ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 505, heslo: Noc.

¹⁰⁶ Rút se má: umýt, potřít, obléknout, sestoupit na humno, nedat se Bóazovi poznat, poznat místo kde leží, vstoupit tam, odkryt v jeho nohách, ulehnout.

¹⁰⁷ Nejintenzivněji je vyjádřen pokyn u slovesa „odkrýt“ **וּנְקָרָה** (Perf. Pi., ostatní slovesa jsou v Perf. Q.).

¹⁰⁸ Perfektum je silnější než imperativ. Nepřipouští volbu.

pokyn je v imperfektu „*nedáš se poznat*“ (2. Sg. Imperf. Ni.). Předpokládá časově omezenou interakci s Bóazem a otevírá možnost nenaplnění. Noemi má zájem na tom, aby Bóaz dokončil všechny přípravy k přijetí božského znamení, kvůli kterému na humno přišel.¹⁰⁹ Desátý pokyn má Rút přijmout z úst Bóaze. Noemi přesně ví co má Rút udělat, a také ví, co udělá Bóaz. Projevují se u ní prvky vševědoucnosti, které evokují myšlenku, zda se snad za jejím jednáním neskrývá Hospodin (srov. pozn. 97).

První tři slovesa pokynů (umyj-potři-obleč) vyjadřují přípravu ženy na svatbu. Další tři slovesa (poznat-vstoupit-ležet) označují často intimní styk muže a ženy (srov. Gn4,1; 26,10; 16,2).¹¹⁰ Také ležení v nohách a odkrytí¹¹¹ je známkou intimity¹¹² a bude se v textu 4krát opakovat (Rt 3,4.7.8.14). Je otázkou, kam Noemi svým plánem míří a čeho chce dosáhnout.¹¹³ Chce snad Noemu zinscenovat intimní styk Rút a Bóaze a tak ho přimět ke svatbě? To by ovšem odporovalo vysokým mravním kvalitám Rút (Rt 1,16-18; 2,11-12), Bóaze (Rt 2,4.8-9.14-16), ale i samotné Noemi (Rt 1,8-13). Spíše se zde jedná o názorné podobenství či předjímku toho, co by měl Bóaz jako vykupitel udělat. Noemi vede Rút k tomu, aby k Bóazovi přišla jako nevěsta, odkryla jeho šat a lehla si k jeho nohám, aby se mu „nabídlá“.¹¹⁴ Od Bóaze očekává, že se jí „ujme“. V pozadí se skrývá myšlenka levirátního sňatku.¹¹⁵ Je to velmi nestandardní a odvážný plán, který má svá velká rizika. Pro Bóaze se může stát pokušením. A stejně tak i pro Rút, která by pak mohla být vnímána jako svůdnice, navíc s přítěží historického stigmatu Moábek (Nu 25). V sázce je tedy hodně: pověst Bóaze i Rút, pravost její konverze, ale i další existence Noemi a její snachy.

Další varianta výkladu spočívá v tom, že Noemi se takto na Bóazovi neveřejně domáhá svých práv po zemřelém Elímelekovi a tím chrání Bóazovo jméno před případnou veřejnou potupou (srov. Dt 25,7.9). Ačkoli Bóaz není její švagr, ale blízký příbuzný,

¹⁰⁹ BIČ, Miloš. *Starý zákon: překlad s výkladem*. Sv. 4. S. 222.

¹¹⁰ BIČ, Miloš. *Starý zákon: překlad s výkladem*. Sv. 4. S. 222.

¹¹¹ Text nezmiňuje co má Rút odkryt.

¹¹² Výraz „v nohách jeho“ מְרִגְלָתוֹ (Rt 3,4.7.8.14; Da 10,6), označuje celou dolní část těla. BIČ, Miloš. *Starý zákon: překlad s výkladem*. Sv. 4. S. 222.

¹¹³ Celá záležitost má totiž na první pohled silný nádech delikátnosti a dvojsmyslnosti, charakteristický to rys mudroslovné literatury, kam kniha Rút svým řazením v hebrejském kánonu patří.

¹¹⁴ BIČ, Miloš. *Starý zákon: překlad s výkladem*. Sv. 4. S. 222.

¹¹⁵ „Levirátní sňatek (od lat. levir, tj. švagr). emřel-li někdo bez dětí, bylo povinností bratra zesnulého, aby vdovu po zesnulém pojal za manželku a vzbudil potomstvo svému bratru (Gn 38,8; Mt 22,24; Dt 25,5n). První syn z tohoto levirátního manželství byl pokládán za potomka zesnulého a měl všechna jeho práva. Povinnost uzavřít levirátní sňatek se vztahovala po pravidle jen na bratry, kteří měli společného otce a byli dosud svobodní, ale bylo též stanoveno, kdo po nich přijde na řadu. Příbuzný se ovšem mohl této povinnosti vzepřít. V tomto případě musel podstoupit veřejnou potupu a jeho bydliště bylo označeno jako „dům bosého“ (tj. sezutého Dt 25,7-10). Povinnost levirátního sňatku odpadla, zůstala-li po zemřelém alespoň dcera (Nu 27,1-11), již náležela dědická práva, ale jen tak dlouho, pokud se neprovdala za někoho, kdo nepatřil k její čeledi (Nu 36,6), neboť půda měla zůstat v tom pokolení, jemuž byla přirčena.“ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 375, heslo: Levirátní sňatek.

a vdova Noemi již zřejmě nemůže mít děti, aby jí zplodil potomka (srov. Rt 1,11-12), chápeme celý příběh v knize Rút jako model interpretace principů levirátního zákona v její době.¹¹⁶ Levirátní povinnost tak má nejen švagr, ale po něm i nejbližší příbuzný. Z příběhu je zřejmé, že levirát přechází z Noemi na dosud plodnou Rút, avšak je komplikován jejím problematickým původem.¹¹⁷ Pro zbožného Bóaze to není vůbec jednoduchá situace. Aby dostal levirátu musí překročit zákon¹¹⁸ a překonat komplikaci v podobě bližšího zastánce, jak se dozvíme z jeho řeči na humně (Rt 3,12-13). Snad i proto jsou v textu opakovaně zdůrazňovány jeho charakterové kvality, kvality Rút i Noemi, aby se čtenáři napomohlo chápat, že solidarita a zajištění potřeb bezdětných vdov překonává zákon stanovený Izraeli jako neměnné pravidlo. Noemi svým plánem „napomáhá“ Bóazovi rozpoznat Hospodinův záměr. Bóaz jej pochopí, což je zřejmé z toho, že ocení oddanost Rút ve vztahu k Hospodinu a (implicitně) levirátu¹¹⁹ (Rt 3,10). Při Hospodinu přísahá, že udělá vše co je potřeba (Rt 3,13). Naplní levirátní zákon.

Tento výklad vrhá na Noemin plán a odvážný čin Rút nové světlo. Obě ženy jsou věrné Hospodinu, levirátu, a ve víře jednájí až na samou hranici možného. Z pohledu víry, je nám tento jejich skutek velmi sympatický.

Rút důvěřuje své tchyni a je hotova udělat vše, co jí navrhla: „*Vše co říkáš ke mně, učiním*“ (Rt 3,5).

4.2 Na Bóazově humně (Rt 3,6-15)

4.2.1 Přípravy (Rt 3,6-8)

⁶ *A sestupuje [na] humno, a činí dle všeho, což přikázala tchyně její.*

⁷ *A jí Bóaz, a pije, a dobře se má v srdci svém. A přichází, aby ležel v kraji hromady.*

A přichází v tajnosti, a odkrývá v nohách jeho, a uléhá.

⁸ *A stane se v polovině noci. Vyděsí se muž a trhne sebou. A hle, žena ležící v nohách jeho.*

Následuje komentář vypravěče, který se střídavě zaměřuje na jednání Rút (Rt 3,6.7b) a Bóaze (Rt 3,7a.8). Vypravěč nejprve potvrdí, že Rút činí vše dle příkazů své tchyně.¹²⁰

¹¹⁶ BENEŠ, Jiří. *Směrnice a řády: zákoník v Páté knize Mojžíšově*. S. 182, pozn. j.

¹¹⁷ Rút je Moábka se zákazem vstupu do izraelského společenství (viz.dále).

¹¹⁸ „*Vzít si Moábku a uvést ji tím do izraelského společenství je totiž zakázané (Dt 23,4-7; Ezd 9-10; Neh 13,1).*“ BENEŠ, Jiří. *Směrnice a řády: zákoník v Páté knize Mojžíšově*. S. 186, pozn. 839.

¹¹⁹ Rút nechodila za jinými muži, ale přišla za svým domněle nejbližším příbuzným (Rt 3,10).

¹²⁰ „*Řečené*“ interpretuje jako „*přikázané*“ (srov. Rt 3,5 s Rt 3,6). Slova a činy Rút jsou v souladu s pokyny Noemi.

Zcela vynechává domácí přípravu (umytí, potření, oblečení) a soustředí se na události na humně. Za zmínku mu stojí čtyři pokyny – sestoupení a vstup na humno, odkrytí a ulehnutí k nohám. Vše co tchyně řekla, Rút vykonala.

Bóazovo jednání zaznamenává vypravěč ve dvou částech; do ulehnutí a po probuzení. Bóaz jí, pije, a jde si lehnout, tak jak to předpověděla Noemi. Navíc vypravěč přidává zmínku o jeho naladění – „dobře se má v srdci svém“ (Rt 3,7). Zlom nastává o půlnoci, kdy se vyděsí, trhne sebou, a nalezne Rút ležící v jeho nohách. Je možné, že vyděšení způsobil sen, kvůli kterému na humno přišel. Nicméně, chybí nám zde opora v textu. Příčina je skrytá.

4.2.2 Rozhovor Bóaze a Rút (Rt 3,9-13)

⁹ *A říká: „Kdo ty?“ A říká: „Já Rút služebnice tvá. A ty rozprostřel křídlo své nad služebnicí svou, neboť vykupující ty.“*

¹⁰ *A říká: „Požehnaná Ty k Hospodinu dcero má. Způsobilas dobro milosrdenstvím svým (oddaností, zbožností) naposledy od dřívějšíka, neboť nechodilas za jinochy, ať chudými anebo bohatými.“*

¹¹ *A nyní dcero má, nebojíš se. Vše co říkáš, učiním k tobě, protože znající celá brána lidu mého, že žena statečná ty.*

¹² *A nyní, protože opravdu leč vykupující já. A také zde vykupující blízký příbuzný ode mne.*

¹³ *Přenocuj noc. A bude v ráno, zda vykoupí tebe - dobrý vykoupí. A když ne bude chtít vykoupit tebe a vykoupím tebe já. Živý Hospodin. Lež do rána.“*

Druhá scéna třetí kapitoly zaznamenává rozhovor Bóaze s Rút, a také jeho pokyny Rút, které jsou proloženy kratičkými komentáři vypravěče.

Bóaz se nejprve zeptá na identitu ženy, která mu leží v nohách: „Kdo ty?“ (Rt 3,9). Rút mu sdělí své jméno, postavení, a přidá svou prosbu, kterou zdůvodní. Prosba ovšem nebyla v pokynech Noemi, Rút přebírá iniciativu. Parafrázovat bychom její prosbu mohli slovy: „Jsem tvá služebnice, ty jsi vykupitel, pomoz mi.“

Prosba se týká „rozprostření křídla“ nad jeho služebnicí a je zdůvodněna Bóazovou vykupitelskou rolí (גואל). Křídlo tvé כַּנְפֶיךָ je synonymem ochrany.¹²¹ V knize Rút zaznívá podruhé. V rozhovoru na poli poskytl Bóaz Rút vysvětlení, že milost, kterou ji prokázal, je odměnou od Hospodina, pod jehož křídla se přišla schoulit (Rt 2,12). Rút žádá,

¹²¹ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 360, heslo: Křídlo.

aby Bóaz naplnil Hospodinův záměr, který je dán jeho rolí vykupitele. Je zřejmé, že levirátním povinností Bóaz dobře rozumí (srov. výklad Rt 3,1-5).

Bóaz odpoví laskavě. Rút nazve požehnanou Hospodinu¹²² (Rt 3,10). Svůj vztah k ní vyjádří dvakrát opakovaným oslovením „*dcero má*“ (Rt 3,10.11). Oslovením se zřejmě distancuje od sexuálně-erotického podtextu celé události. Rút pochválí za její milosrdenství¹²³ (Rt 3,10), zbaví strachu a dá naději tím, že ji ujistí o své odhodlanosti vyslyšet její prosbu (Rt 3,11). Dále vyzdvihne její kvality, o nichž všichni lidé města vědí (Rt 3,11).¹²⁴ Tímto napomáhá Rút k budování vědomí vlastní hodnoty a vytváření sociálních vazeb. Oznamí jí skutečnost bližšího vykupitele¹²⁵ (Rt 3,11), zajistí odpočinek (Rt 3,12) a při Hospodinu slíbí, že ji vykoupí, pokud ji bližší vykupitel nebude chtít vykoupit (Rt 3,13). Rovněž chrání její pověst (Rt 3,14) a myslí na potřeby tchyně (Rt 3,17).

Milosrdenství, o kterém Bóaz hovoří a jehož si u Rút cení (Rt 3,10), prokazovala Rút Noemi a zemřelým již dříve (Rt 1,8). Nyní ještě více tím, že svým odvážným činem víry usiluje o získání vykupitele, a tím zachování jména a rodiny zemřelého v Izraeli (srov. Rt 4,5). Nechodila za jinými jinochy, kteří by jí a Noemi mohli poskytnout zázemí, nýbrž trvala na vykupiteli podle Zákona (Dt 25,5-10).

Bóaz Rút slíbí, že naplní její prosbu slovy „*vše co říkáš, učiním tobě*“ (Rt 3,11) a „*vykoupím Tebe já*“ (Rt 3,13), které stvrdí přísahou „*živý Hospodin*“ (Rt 3,13). Tato místa si zaslouží podrobnější vysvětlení.

Bóazova slova „*vše co říkám, učiním tobě*“ (Rt 3,11) rezonují se slibem Rút Noemi „*vše co říkáš ke mně, učiním*“ (Rt 3,5) i komentářem vypravěče „*a učinila vše, což přikázala tchyně její*“ (Rt 3,6). Zvláštním rysem 3. kapitoly knihy Rút je skutečnost, že vyřčená slova osob se naplňují ve skutečích dalších osob, jimž jsou určena, a tím vypovídají o jejich síle. Rút jedná dle slov Noemi i pokynů Bóaze. Bóaz je hotov jednat dle slov Rút. Tento princip – vyřčené slovo se stává skutečností – může naznačovat Hospodinovo působení (srov. Gn 1,3-25; Iz 55,10-11; Jr 1,12).

V rozhovoru zazní celkem 7krát slovo s kořenem **קָנָה** vykoupit. První tři výskyty identifikují osoby s rolí vykupitele (Rt 3,9.12), další čtyři souvisí s vykoupením Rút,

¹²² „Požehnání znamenalo v nejstarších dobách v celém Orientě zvláštní životní sílu, která člověku umožňuje uspět na světě.“ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 709, heslo: Požehnání.

¹²³ Použito je zde slovo **רַחֲמִים** s významy: milosrdenství, vlídnost, oddanost, zbožnost, solidarita. PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. S. 58.

¹²⁴ Doslova: „*celá brána lidu mého*“, tedy lid, který žije uvnitř bran města. BIČ, Miloš. *Starý zákon: překlad s výkladem*. Sv. 4. S. 223.

¹²⁵ Je zvláštní, že o něm Noemi a Rút nevěděly.

Noemi zde není zmiňována (Rt 3,13 srov. s Rt 2,1). Rút identifikuje Bóaze jako vykupitele, Bóaz svou roli potvrdí a zmíní bližšího vykupitele, jehož jméno nám zůstane skryto. Snad proto, že se v celém příběhu neangažuje, je nedůležitý, nedokáže prokázat milosrdenství (srov. Rt 4,6).¹²⁶ Bóazův slib „*vykoupím Tebe já*“ (Rt 3,13) má podmínku – nezájem či selhání role bližšího vykupitele.

Část Bóazovy odpovědi „*a vykoupím tebe já. Živý Hospodin.*“ (Rt 3,13), lze také přeložit jako „*a vykoupím tebe. Já živý Hospodin.*“ To by ovšem znamenalo, že prostřednictvím Bóaze, hovoří k Rút samotný Hospodin. Podobně jako v rozhovoru na poli se Bóaz „ztrácí“ v Hospodinu. Je to jeho muž. V závěru rozhovoru (Rt 3,13) dává Bóaz Rút dva pokyny: „*Přenocuj noc*“ a „*lež do rána*“, jimiž se Rút řídí.

4.2.3 Dar ječmene (Rt 3,14-15)

¹⁴ *A leží v nohách jeho do rána. A vstává dříve, než rozezná muž přítele svého. A říká: „Ne pozná se, že přišla (ta)žena [na] humno.“*

¹⁵ *A říká: „Podej loktuši, která na tobě a podrž ji.“ A drží ji. A odměřuje jí šest [měř]¹²⁷ ječmene, a pokládá na ní. A přichází [do] města.*

Ve verši 14 nám vypravěč přidá detail, že Rút „*leží v nohách jeho do rána*“. Tedy už ne jako neznámá, ale na pokyn a se souhlasem Bóaze. Jako ta, které se Bóaz chce ujmout. Co tento detail znamená a zda naznačuje intimní setkání Rút a Bóaze, nebo je předjímku vykoupení a sňatku, či vyjádřením přízně ovšem z textu nevíme.

Rút vstává za tmy, aby ji nikdo nepoznal, neboť tak si přeje Bóaz. Chrání tím její, ale i svou pověst v komunitě, jak jsme již vyložili. Před odchodem jí dává šest měř¹²⁸ ječmene a sám odchází do města.

4.3 Rozhovor s Noemi (Rt 3,16-18)

¹⁶ *A přichází k tchyni své. A říká: „Kdo ty dcero má?“ A způsobila oznámení k ní vše, co učinil k ní ten muž.*

¹⁷ *A říká: „Šest [měř] ječmene tohoto dal ke mně, protože řekl: ‚Nepřicházíš naprázdno k tchyni své.‘“*

¹²⁶ BIČ, Miloš. *Starý zákon: překlad s výkladem*. Sv. 4. S. 223.

¹²⁷ Text Rt 1,15 jednotku míry ječmene nespecifikuje. Podobně Rt 3,17.

¹²⁸ Slovo „měř“ není v hebrejském textu zmíněno. ČEP odkazuje na množství 40 kg, dle aramejského Targúmu.

¹⁸ *A říká: „Sed', dcero má, dokud který poznáš, jak padá věc (slovo), protože ne má klid muž, ledaže ukončí věc (slovo) dnes.“*

Rút se vrací ke své tchyni, která jí vítá slovy „*Kdo ty, dcero má?*“. Oslovení je to zvláštní. I když Noemi Rút zná, ptá se na její identitu. Proč? Zřejmě chce zjistit, kým se dnes v noci stala a zda se jí Bóaz ujal, tedy zda si jí vezme. ¹²⁹ Odpověď ovšem v textu chybí. Vypravěč zmíní, že Rút své tchyni vyloží, „*vše co jí učinil ten muž*“¹³⁰ (Rt 3,16). Vzápětí nechá promluvit Rút ohledně ječmene a citovat Bóazova slova - „*nepřijdeš s prázdnou k tchyni své*“ (Rt 3,17). Pro Noemi jsou jeho slova a dar příslibem, že se věci ujme. Snachu vyzve ke klidu a očekávání v naději, že Bóaz tuto záležitost dovede do konce ještě téhož dne. Noemi vyjádří svou víru a naději v činy jejich vykupitele. Slovy předjímá události, které již ve víře vidí. V závěru třetí kapitoly chybí souhrn vypravěče, je nahrazen výpovědí Noemi.

¹²⁹ Možná se zde skrývá i narážka na intimní kontakt.

¹³⁰ Ozvěna slov Noemi (Rt 3,5), vypravěče (Rt 3,6), Bóaze (Rt 3,11).

5 RÚT MANŽELKOU BÓAZE

5.1 Jednání v bráně města (Rt 4,1-12)

Jednání v bráně města sestává ze tří epizod: příprava jednání (Rt 4,1-2), jednání s bližším vykupitelem (Rt 4,3-8) a ratifikace výsledku jednání s požehnáním (Rt 4,9-12).¹³¹ Je rozhodující pro vyřešení „ženské otázky“ (místa odpočinku, tj. získání zázemí v domě manžela), jak jsme ji mohli sledovat v úsilí Noemi a Rút, ale i ve slibu Bóaze v předchozích kapitolách. Bóaz se ovšem pohybuje v patriarchální společnosti mužů. Celou záležitost proto představí z „mužského úhlu pohledu“, jako snahu zachovat rodinnou linii Elímeleka a jeho dědičný podíl. Problém, který musí překonat, je existence bližšího vykupitele, který má na vykoupení přednostní právo.

5.1.1 Příprava jednání (Rt 4,1-2)

¹ *A Bóaz vystoupil (v) bránu a sedá tam. A hle, ten vykupitel kolemjdoucí, o kterém mluvil Bóaz. A říká: „Zaboč, sedni zde sem, neznámý.“ A on zabočí a sedá si.*

² *A bere deset mužů ze starších toho města. A říká: „Sedněte zde,“ a oni sedají.*

Vývoj událostí čtvrté kapitoly knihy Rút má svůj původ v kapitole třetí. Bóaz jedná dle slibu Rút (Rt 3,11) i očekávání Noemi (Rt 3,18). Brzy ráno¹³² vstoupí do brány města¹³³ a zorganizuje soudní jednání. Účastní se ho on sám, bližší vykupitel a deset starších města.¹³⁴ To, že se jedná o soudní jednání je naznačeno místem setkání, dvojitým předvoláním, přítomností starších a usednutím¹³⁵ všech tří zainteresovaných stran. Bóaz jednání předsedá. Zda je zároveň soudcem text neříká, je to ovšem vzhledem k jeho postavení v komunitě možné.

¹³¹ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 192.

¹³² Srov. Rt 3,15.

¹³³ „Brána byla důležitá nejen pro obranu města, ale i pro jeho správu. Branou bylo město reprezentováno (Gn 22,17; 24,60; Dt 12,12; Sd 5,8; Rt 4,1.10; Ž 87,2; 122,2). ... Sloužila zejména k těmto účelům: 1. Jako místo pro veřejný styk a přijímání návštěv (Gn 19,1; 23,10; 34,20-24; 1S4,18, aj.). 2. Jako místo pro veřejnou správu a soudnictví; jako audienční prostor krále a vladaře nebo vyslance (Dt 16,14.18; 21,19; 25;7; Joz 20,4; Sd 9,35, aj.). 3. Pro uzavírání obchodních smluv (Gn 23,10n; Rt 4,1n; 2Kr 7,1). V pohanských městech bývalo poblíž brány místo pro obětování nebo oltář nebo výsost (Sk 14,13 srov. 2Kr 23,8).“ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 81-82, heslo: Brána.

¹³⁴ Účast starších byla při sporech o levirátní zákon vyžadována (Dt 25,7n).

¹³⁵ Sloveso **בָּשׂוּ** zazní v tomto krátkém úseku celkem 5krát.

Celá výpověď má tři části. Vypravěč nejprve uvede na scénu Bóaze, který je iniciátorem jednání. Brána a usednutí naznačí, že se jedná o důležitou záležitost.

V druhé části vypravěč uvede na scénu vykupitele. Činí tak krátkým komentářem, záznamem přímé řeči Bóaze, která má formu předvolání, a popisem reakce vykupitele. Vypravěč neuvede jméno vykupitele. Zamlčení jména je nápadné, neboť v celém svitku Rút byl na jména a jejich významy kladen velký důraz. Vykupitel je vypravěčem identifikován jako „*kolemjdoucí*“, na kterého Bóaz volá „*Zaboč, sedni*“. Patrně tento muž procházel branou za svou prací, např. na pole. Bóaz jej volá, aby změnil směr své cesty a věnoval se záležitosti, kterou dosud opomíjel. Ani Bóaz neuvádí jeho jméno. Nazve ho slovní hříčkou פְּלִנִי אֶלְמוּנִי, kterou bychom mohli přeložit jako „*jistý kdosi*“, neformálně „*hej ty někdo*“. V podání Bóaze je vykupitel někým neznámým, kdo nemá jméno a nemůže mluvit.¹³⁶ Tímto způsobem Bóaz (a dříve i vypravěč) naznačí jeho pasivní roli. Nepromluvil ve prospěch Noemi a Rút, nezastal se jich. Na Bóazovo předvolání reaguje nejmenovaný muž zabočením a usednutím.

Třetí část uvádí na scénu starší města. Má podobnou strukturu jako druhá část – komentář vypravěče, předvolání, reakce starších.¹³⁷ Komentář a předvolání se soustředí na aktivitu Bóaze (bere, předvolává). U starších je zaznamenána pouze jediná aktivita – usedají.

Celá příprava jednání vyznívá velice pozitivně pro Bóaze. Má jméno,¹³⁸ je iniciativní, jeho slova berou lidé vážně a reagují na ně. Vykupitel je naopak vykreslen jako neznámý, nezúčastněný a bezejmenný „*kdosi*“. Tímto způsobem polarizuje vypravěč posluchačovo vnímání a připravuje ho pro další scénu. Bóaz je vnímán kladně, zatímco k bližšímu vykupiteli si posluchač vytváří pejorativní vztah.

5.1.2 Rozhovor s vykupujícím (Rt 4,3-8)

³ *A říká k vykupiteli: „Přidělené (díl) pole, které k bratru našemu k Elímelechovi, prodává Noemi, navrátila se z pole Moáb.*

¹³⁶ Význam použitého slova פְּלִנִי - kdosi, někdo neznámý, kdo nemůže sám mluvit. Od kořene אפל - býti němý, mít svázaný jazyk. PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. S. 19.

¹³⁷ Starší jsou významní muži s uznávanou autoritou. Spravují záležitosti města a jsou přítomni všech důležitých rozhodování. Vykonávají soudcovskou a správní moc, hájí právo a čest, město zastupují. Rozhodnutí a výroky vynášejí v bráně města. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 987, heslo: Starší.

¹³⁸ Tzn. je znám (srov. s Rt 2,1).

⁴ *A já řekl, odkrývám uchu tvému řka: Kup před těmito sedícími a před staršími lidu mého. Jestliže vykupuješ, vykup. A jestliže on nevykupuje, oznam ke mně. A poznávám, že není krom tebe vykupující. A já po tobě.“ A říká: „Já vykupuji.“*

⁵ *A říká Bóaz: „V den (kdy) koupíš sobě pole z ruky Noemi a od Rút Moábské, ženy zemřelého, koupil jsi (jej), abys způsobil pozvednutí jména zemřelého nad dědictvím jeho.“*

⁶ *A říká ten vykupující: „Nemohu vykoupit k sobě, abych nezpůsobil zničení dědictví svého. Vykup k sobě ty mé právo vykoupení, neboť nemohu vykoupit.“*

⁷ *A toto k tvářím v Izraeli. Na právo vykoupení a na výměnu, k potvrzení každé záležitosti, zul muž sandál svůj a dal k druhu svému. A to stvrzení v Izraeli.*

⁸ *A říká ten vykupující k Bóazovi: „Kup k sobě,“ a zouvá sandál svůj.*

Jednání otevírá a vede Bóaz. Rozhovor s bližším vykupujícím má dvě paralelní části (Rt 4,3-4 a Rt 4,5-8), z nichž každá obsahuje Bóazův výrok, požadavky (výzvy) a reakci bezejmenného. V první části vznáší požadavky Bóaz, v druhé vykupující, jako reakci na druhý Bóazův výrok. Druhá část se od první liší také tím, že navíc obsahuje komentář vypravěče, vysvětlující praxi výměny sandálu.

Bóaz nejprve bezejmennému vykupiteli představí *možnost* odkupu přiděleného Elímelekova dílu pole, které prodává Noemi po svém návratu z Moábských polí (Rt 4,3). Prodej pole je novým tématem, se kterým jsme se v textu dosud nesetkali. Učenci vedou diskuse o tom, jakým způsobem nabyla Noemi vlastnická práva k uvedenému dílu pole Elímeleka, neboť žádný převod práv na vdovu není ve SZ doložen.¹³⁹ Vypravěč ovšem nepovažuje za nutné tuto věc vysvětlovat. Z textu rovněž nevyplývá, že by Bóazova nabídka vyvolala mezi přítomnými překvapení. Lze tedy vyvodit, že podobná praxe byla zaužívanou skutečností.

Pole ovšem nepatřilo Noemi jako jedinci, ale čeledi Elímelekově.¹⁴⁰ Bush se domnívá, že Noemi vlastnila pouze práva k užívání pozemku, který ovšem užíval někdo jiný.¹⁴¹ Bóaz se tak snaží získat od bližšího vykupitele přednostní právo tento pozemek od současného uživatele vykoupit. Že se nejedná o prodej a odkup skutečného pole, ale jen

¹³⁹ „SZ praxí byl převod dědičných práv na syny (Dt 21,15-17). Pokud synové chyběli, pak převod na dcery (Nu 27,7-8), za předem daných podmínek. Mohly se vdát pouze v „čeledi svého otcovského pokolení“ (Nu 36,6), aby rodinné dědictví zůstalo v rodové čeledi. Pokud muž zemřel bezdětný, přešlo dědictví na jeho bratra, dále na strýce z otcovy strany, a nakonec na nejbližší příbuzné jeho čeledi (Nu 27,9-11). Z uvedeného vyplývá, že zájem byl soustředěn na to, aby dědictví zůstalo v rozšířené rodině, které původně patřilo, podobně jako právo na zpětné vykoupení země (Lv 25,23-30).“ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 202-203.

¹⁴⁰ Viz. Předcházející poznámka.

¹⁴¹ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 214.

práva na vykoupení, dokládají následující skutečnosti: není stanovena cena pole, Noemi ani uživatel pole nejsou jednání přítomni, bližší vykupitel i vypravěč zmiňují exaktně, že se jedná o „právo vykoupení“ (Rt 4,6.7).

V první části rozhovoru vznáší požadavek Bóaz. Požadavek je vznesen před „sedícími“ a před „staršími“. Jednání se tedy účastní i další lidé města, což je dále potvrzeno (Rt 4,11). Požadavek má formu tří výzev¹⁴² (*kup* – *vykup* – *oznam*), které zdánlivě nabízejí pouze dvě možnosti (koupit, nekoupit). Použitá slova však naznačují něco jiného. Slovo „*kup*“ קָנָה navazuje na koupi pole, zatímco slovo „*vykup*“ לָקַח předjímá vykoupení Noemi a Rút, které Bóaz doposud neverbalizoval. Slovo s tímto kořenem je v Rt 4,4 použito celkem 5krát, což je návodné. Jinými slovy, pokud se bližší vykupitel rozhodne pro možnost „*kup*“ (ekonomická transakce) musí naplnit také „*vykup*“ (etický závazek), neboť právo na „*kup*“ vzniká, a je podmíněno závazkem „*vykup*“. První reakce vykupitele (na možnost odkupu) je kladná a krátká: „*Já vykupuji*“ (Rt 4,4). Tímto výrokem se ovšem chytí do veřejné pasti ekonomického a etického dilematu,¹⁴³ který mu Bóaz vzápětí představí.

V druhé části dialogu mu Bóaz oznámí důsledky jeho rozhodnutí, které Bóaz zřejmě záměrně zamlčel – jeho *levirátní povinnost*. Koupí pole je totiž povinen zachovat jméno zemřelému „*nad dědictvím jeho*“ (Rt 4,5), což v praxi znamená potřebu zplodit vdově potomka (Dt 25,6). Bóazův výrok se tak stává rozhodujícím trumfem, který staví vykupujícího do poněkud překerní situace. Musí veřejně prokázat, že motivací ke koupi pole není pouze zisk, ale také zájem o rodinu Noemi.

Druhá reakce vykupitele (na levirátní povinnost) je záporná a dlouhá. Mění názor a tezí „*nemohu vykoupit*“ (Rt 4,6) bere své slovo zpět, což je samo o sobě zahanbující. Svou tezi zdůvodní zničením vlastního dědictví (Rt 4,6). Noeminu rodinu ve své řeči vůbec nezmíní. Nešlo mu tedy o zachování jména zemřelého v rodové linii, ale pouze o vlastní prospěch.

Otázkou je, proč bližší vykupitel změnil svůj názor a jakým způsobem by zničil své vlastní dědictví. V případě plnění vykupitelského práva by jeho úkolem bylo: koupit práva k užívání pole od třetí strany (pravděpodobně od příbuzných), postarat se o vdovu Noemi a zplodit Rút potomka, kterému by práva na užívání dědičného podílu Elímelekova připadla zdarma.¹⁴⁴ Částka, kterou by musel vynaložit na vykoupení práva k užívání pole, plus náklady péče o vdovu, Rút a potomka, by zřejmě převýšily jeho možnosti i z výnosu

¹⁴² Třetí výzva je doplněna zdůvodněním, jímž je pořadí vykupitelů.

¹⁴³ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 232.

¹⁴⁴ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 232.

pole. Tím by se dostal do ekonomické krize a zruinoval své vlastní dědictví. Zvláštní je ovšem, že s koupí pole souhlasil (bylo to pro něj výhodné), ale s plněním ostatních závazků nikoli (stalo se to nevýhodné). Znamená to tedy, že náklady na péči o Noemi, Rút a příp. potomka byly značně vysoké? Nebo spíše nechtěl na sebe převzít tuto zodpovědnost a uváděný důvod je pouhou výmluvou? Možné je obojí.

Podobně jako Bóaz v první řeči, vznese vykupitel ve své reakci požadavek, který má formu dvou výzev (*vykup – kup*). První zdůvodní opakováním své teze „*nemohu vykoupit*“, druhou podepře gestem zutí sandálu, kterým své rozhodnutí stvrdí a ze scény nadobro mizí. V první výzvě použije slovo „*vykup*“ נָסַח v druhé slovo „*kup*“ קָנָה. Pořadí slov je obrácené oproti Bóazovu v první části rozhovoru. Je možné, že gesto stvrzení rozhodnutí bylo pro vykupujícího natolik zahanbující, že v druhé výzvě použil raději mírnější slovo, jež v již zmíněném významovém kontextu naznačuje spíše koupí pole, než neochotu naplnit levirát.

Druhé výzvě předchází vypravěčova vsuvka. Její funkce může být dvojitá. Buď posluchačům ozřejmuje tento patrně již pozapomenutý zvyk, nebo – pokud je znám – jej záměrně zvýrazňuje. Snad tím chce připomenout onu zahanbující praxi zutí sandálu týkající se odmítnutí levirátu (Dt 25,5-10).

Závěrem této části připomeňme, že vypravěčem vnuknuté pejorativní zabarvení postavy bezejmenného vykupitele se naplnilo. V celém příběhu je jednoznačně postavou zápornou.

5.1.3 Bóazovo prohlášení (Rt 4,9-10)

⁹ *A říká Bóaz k starším a všemu lidu: „Svědky vy dnes, že koupil jsem vše což k Elímelekovi a vše což k Kiljónovi a Machlónovi z ruky Noemi.*

¹⁰ *A také Rút, tu Moábku, ženu Machlónovu, koupil jsem k sobě za ženu, abych způsobil pozvednutí jména zemřelého nad dědictvím jeho, a neodříznuto (nevyhlazeno) jméno zemřelého od bratří jeho a z brány místo jeho. Svědky vy dnes.“*

Bóaz uzavře jednání formálním prohlášením. Je veřejné a má jasnou strukturu. Začíná a končí výzvou shromáždění k ratifikaci. Obsahem jsou dva výroky, reflektující předchozí

dvě části rozhovoru s vykupujícím a jejich výsledek, tj. koupi pole a naplnění levirátní povinnosti. Výroky jsou velmi podrobné a právně přesné.¹⁴⁵

První výrok (Rt 4,9) se týká majetku zemřelých, jejichž práva prodává Noemi. Bóaz kupuje vše, co patřilo Elímelekovi, Kiljónovi i Machlónovi.¹⁴⁶ Synové jsou zmíněni Bóazem poprvé,¹⁴⁷ v opačném pořadí oproti Rt 1,2.5.

Druhý výrok (Rt 4,10) se týká Rút a obsahuje zdůvodnění. Rút je představena svým jménem, původem, a zvláště vztahem k zemřelému Machlónovi. Zdůrazní se tím souvislost s rodovou linií Elímelecha. Představení je velmi formální, je zřejmé, že jde o právní záležitost. Zdůvodnění druhého výroku má dvě části. Jádrem obou je „*jméno zemřelého*“, které v jednání zaznívá již potřetí (Rt 4,5). Má být „*pozvednuto*“ a „*neodříznuto*“. Zachování jména zemřelého se týká jeho majetku (dědictví), rodu (bratří) i komunity (brány města). Jméno, je synonymem osoby, potomka. Neznamena to, jak by se potomek měl jmenovat, ale zplození potomka po zemřelém,¹⁴⁸ jež je faktickým naplněním levirátu.

Na začátku a na konci svého prohlášení volá Bóaz přítomné starší i lid za svědky tohoto činu „*Svědky vy dnes*“ (Rt 4,9,10).

5.1.4 Ratifikace výsledku jednání a požehnání (Rt 4,11-12)

¹¹ *A říká všechen ten lid, který v bráně, a starší: „Svědci. Dá Hospodin ženě přicházející do domu tvého jako Ráchel a jako Lee, které postavily obě jim¹⁴⁹ dům Izraele. A čiň úspěšně sílu (moc, bohatství) v Efratě, a vyhlašuj jméno v Betlémě.*

¹² *A je (stane se) dům tvůj jako dům Peresův, kterého porodila Támar k Judovi, ze semena (potomka), které dá Hospodin k tobě z dívky této.“*

Všechen lid a starší ratifikují Bóazovo veřejné prohlášení slovem „*Svědci*“.¹⁵⁰ Tím nabývá platnosti. Ke svému souhlasu připojují trojitě požehnání,¹⁵¹ které má formu přání¹⁵² nebo

¹⁴⁵ Dle přesnosti a charakteru výpovědi je možné se domnívat, že Bóaz zkušenost s vedením soudních jednání měl a možná i sám soudcem byl. (viz. Výklad k Rt 4,1-2)

¹⁴⁶ Kiljón a Machlón byli zákonnými dědici Elímelekova majetku.

¹⁴⁷ Bóaz výrok oproti jednání s vykupitelem doplňuje o všechny známé detaily.

¹⁴⁸ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 221.

¹⁴⁹ Je otázkou komu Ráchel a Lea postavily dům Izraele. Text říká, že „jim“ (sufix 3. pl. m.), a to nás může přivést k myšlence naplnění Hospodinova slibu, který byl dán Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi (Gn 12,7; 13,15-16; 15,5.18; 16,10; 17,7-19; 21,12; 22,17-18; 26,4.24; 28,13-14; 32,13; 35,12).

¹⁵⁰ Biblická hebrejščina totiž nemá ekvivalent slova „ano“ a souhlasu se dosahuje opakováním klíčového slova, v našem případě „svědci“. BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 239.

¹⁵¹ Pravděpodobně jej pronášejí starší. BÍČ, Miloš. *Starý zákon: překlad s výkladem*. Sv. 4. S. 226.

¹⁵² Slovo „požehnat“ se v něm totiž nevyskytuje.

modlitby¹⁵³ a je zároveň proroctvím. Na začátku a na konci požehnání je zmíněn Hospodin, jako garant jeho naplnění. Úvodní a závěrečná část požehnání obsahuje dvě zaslíbení s přirovnáními, prostřední dva příkazy, určené Bóazovi. Požehnání má chiastickou strukturu, příkazy jsou uprostřed.

První část požehnání se týká Rút. Fráze „*přicházející do domu tvého*“ předjímá svatbu a její ceremoniál. Následuje zaslíbení, které má formu přirovnání k Ráchel a Lee. Bič uvádí, že Lea a Ráchel, byly matkami „*dvanácti synů, jejichž potomstvo se rozrostlo ve dvanáct pokolení, tvořících společenství Hospodinových vyznavačů.*“¹⁵⁴ Vypravěč i prof. Bič zde pomíjí roli Bilhy a Zilpy, které Jákobovi porodily čtyři syny (Gn 30,1-13). Je však pravdou, že Jákob by k nim nevešel, nebýt žádostí obou jeho žen. Jejich „budovatelská“ role je tak i tímto způsobem potvrzena. Přirovnání k Ráchel a Lee je pro Rút přáním plodnosti a významu v dějinách Izraele.

Druhá část požehnání má formu dvou příkazů, které jsou adresovány Bóazovi. V textu mají formu syntetického paralelismu. Výzva k úspěšnému jednání וְעָשָׂה־תִּיל, je významově doplněna výzvou k vyhlášení¹⁵⁵ jména וְקָרָא־שֵׁם. Bush uvádí, že první příkaz není přáním plodnosti či plodivé síly (jak uvádějí někteří autoři), neboť mužská plodnost či sterilita nebyla ve SZ známa, a schopnost mít či nemít děti byla přisuzována výhradně ženám.¹⁵⁶ Druhý příkaz se týká vyhlášení jména. Je otázkou, zda jde o jméno zemřelého Machlóna,¹⁵⁷ jméno Hospodinovo,¹⁵⁸ jméno budoucího potomka,¹⁵⁹ nebo jméno Bóazovo. V kontextu zmíněného paralelismu musí jít o jméno Bóazovo. Bush odvozuje, že výraz וְקָרָא שֵׁם je synonymem výrazu וְעָשָׂה שֵׁם a znamená „získej jméno, slávu“. Slovo וְקָרָא zde bylo použito z důvodu neopakování slova וְעָשָׂה v druhé části verše.¹⁶⁰ Příkazy mají být realizovány v Efratě¹⁶¹ a Betlémě¹⁶², což je jedno a totéž místo. A jak dále dokládá DeWaard-Nida, toto požehnání se na Blízkém východu stále používá.¹⁶³ Požehnání této části je tedy přáním prosperity muže.

¹⁵³ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 239.

¹⁵⁴ BIČ, Miloš. *Starý zákon: překlad s výkladem*. Sv. 4. S. 226.

¹⁵⁵ Pípal uvádí pro slovo וְקָרָא významy: povolát, provolávat, volat, vyzývat, ozývat se, dovolávat se, zvolat, zavolat, aj. PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. S. 154.

¹⁵⁶ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 241.

¹⁵⁷ Tomu by nasvědčoval kontext předchozích výroků Bóaze (srov. Rt 4,5.10).

¹⁵⁸ V souvislosti s následujícím výrokem - použito sloveso se stejným kořenem וְקָרָא (srov. Rt 4,14)

¹⁵⁹ V souvislosti s následujícím výrokem o potomku - dvakrát použito sloveso s kořenem וְקָרָא (srov. Rt 4,17)

¹⁶⁰ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 243.

¹⁶¹ Efrata (Gn 35,16-19; 48,7) je dřívější název pro Betlém, z období před zabráním země Izraelci a znamená „Úrodná (země)“. HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 79.

¹⁶² Doslova „Dům chleba“, HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 103.

¹⁶³ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 243.

Závěrečné požehnání se týká Bóazova domu – bude jako dům Peresův, prostřednictvím semena (potomka), které Bóazovi dá Hospodin skrze Rút. Text odkazuje na Peresův původ – pohanskou matku Támar a otce Judu, kteří za velice nestandardních okolností¹⁶⁴ naplnili levirátní zákon a zplodili dvojčata, z nichž Peres byl prvorozený (srov. Gn 38). Jméno Peres se vykládá jako „Průlom“ nebo „Trhlina“¹⁶⁵ s odkazem na jeho zvláštní způsob narození (Gn 38,29), kdy „předběhl“ bratra a stal se prvorozeným,¹⁶⁶ ale patrně také na skutečnost, že se takto „prolomil“ do rodové linie, která povede od Abrahama přes Davida až k Mesiáši. Tím se stal významným.¹⁶⁷ Požehnání se tedy skrze přirovnání k domu Peresovu týká významnosti Bóazovy rodové linie.

Támar se stala první cizinkou v tomto rodokmenu, jehož je Peres, ale i Bóaz součástí, neboť druhou cizinkou v této linii je Bóazova matka, známá jako nevěstka Rachab.¹⁶⁸ Třetí cizinkou v tomto rodokmenu se stane Moábka Rút.¹⁶⁹ Paralely mezi domem Bóaze a domem Perese jsou následující: levirát, žena/matka cizinka, semeno (potomek), Hospodin a významná rodová linie Davidova.

Poslední část požehnání se dá přeložit také jako: „*kterého porodila Támar k Judovi ze semene, které dá Hospodin [i] k tobě z dívky této*“ (Rt 4,12b). Tím by ovšem Hospodinovo semeno dané Támar bylo stejné jako to zaslíbené Bóazovi a Rút. Snad je zde narážka na zaslíbení semena (potomka) dané Abrahamovi (Gn 12,7; 13,15-16; 15,5.18; 16,10; 17,7-19; 21,12; 22,17-18; aj.), opakované Izákovi (Gn 26,4.24) a Jákobovi (Gn 28,13-14; 32,13; 35,12), která potvrzuje naplňující se Hospodinův záměr s Božím lidem. Garantem naplnění zaslíbení je Hospodin. Požehnání přesahuje život člověka a předjímá Hospodinův záměr s ním, ale i s celou komunitou.

Obsah požehnání je souhrnem následující: 1. Zaslíbení plodnosti Rút a jejího významu v dějinách Izraele, 2. Výzva k prosperitě Bóaze, 3. Zaslíbení významnosti Bóazovy rodové linie.

¹⁶⁴ Támar vědomě v převleku za nevěstku, Juda nevědomě jako její zákazník. Támar ovšem k tomuto činu vedla její víra a Juda si jejího činu velmi cení: „*Je spravedlivější než já, nedal jsem ji svému synu Šelovi*“ (Gn 38,26).

¹⁶⁵ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 388.

¹⁶⁶ A tím získal výsadní postavení v rodině. „*Otec měl v izraelské rodině mimořádné postavení jako obětník a prostředník mezi Bohem a ostatními členy rodiny. Podobné postavení zaujímal jeho prvorozený syn, který po smrti otce přebíral jeho povinnosti, včetně náboženských a dědil dvojnásobek než jeho bratři (Dt 21,17). Prvorození synové, patřili Hospodinu (Ex 13,2).*“ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 732, heslo: Prvorozenství, prvorozený.

¹⁶⁷ Mimo rodovou linii krále Davida a Mesiáše, lze význam Peresova domu (rodu) doložit takto: jeho synové jsou zmiňováni jako první v souvislosti s významnou rolí velitelů nad oddíly vojsk krále Davida (1Par 27,2.3), a jako první mezi navrátilci z Babylóna, kteří se usídlili v Jeruzalémě (Neh 11,4.6).

¹⁶⁸ Otcem je Salma - Salmon.

¹⁶⁹ Připomeňme, že rodokmen Davidův bude sahát až k Mesiáši a jeho součástí bude čtvrtá žena – Marie, matka Ježíšova (Mt 1,16).

5.2 Narození syna (Rt 4,13-17)

¹³ *A bere Bóaz Rút. A stává se k němu ženou. A vchází k ní. A dává Hospodin k ní početí a rodí syna.*

¹⁴ *A říkají ženy Noemi: „Požehnaný Hospodin, který nezpůsobil odnětí k tobě vykupitele dnes. A vyhlášeno jméno jeho v Izraeli.*

¹⁵ *A bylo k tobě způsobeno navrácení duše (života), a postarání v stáří tvém. Neboť snacha tvá, která miluje tebe, porodila jej, která ona dobrá k tobě za sedm synů.“*

¹⁶ *A bere Noemi dítě a pokládá je v klín svůj, a je k němu chůvou.*

¹⁷ *A vyhlašují k němu sousedky jméno, řka: „Narozený syn k Noemi.“ A vyhlašují: „Jméno jeho Obéd.“ On otec Jišaje, otce Davidova.*

Scéna „narození syna“ (Rt 4,13-17) je vrcholným bodem knihy Rút, neboť řeší problém a budoucnost Noemi, která byla smrtí mužských členů rodiny dvakrát „zanechána“ (Rt 1,3.5) a do Betléma se vrátila „prázdná“ (Rt 1,21). Celá scéna se skládá ze dvou synonymicky strukturálně i obsahově paralelních epizod.¹⁷⁰ Obsahuje komentář vypravěče (Rt 4,13), promluvu žen k Noemi (Rt 4,14-15), druhý komentář vypravěče (Rt 4,16), pojmenování syna sousedkami (Rt 4,17a) a dovětek (Rt 4,17b).

První epizoda začíná informačně zhuštěným komentářem vypravěče sestávajícím z pěti krátkých vět. Zkratkou mapuje události od svatby až po narození syna (Rt 4,13).¹⁷¹ Hospodinův dar početí navazuje tematicky na předchozí požehnání starších.¹⁷² Smyslem zkrácení je rychlé převedení pozornosti k přímým řečem žen. Ty jsou komentářem událostí popsaných zkratkou a odhalují nám jejich význam.

Promluva žen je reakcí na narození syna a je určena Noemi. Začíná chválou Hospodina, neboť Noemi nenechal bez vykupitele. Vykupitelem je narozený syn (dítě) a ne Bóaz, a to z těchto důvodů: ve zhuštěném úvodu není Bóazova vykupitelská role zmíněna (Rt 4,13), první řeč žen navazuje na text o porodu syna a je jím evokována (Rt 4,13), ženy zmiňují „dnes“, tj. den narození vykupitele (Rt 4,14), v řeči o snaše připomínají porod (Rt 4,15). V paralelní druhé epizodě je zmiňováno postupně dítě (Rt 4,16), narozený syn Noemi a Obéd (Rt 4,17a). Zájem žen i vypravěče se v obou částech týká syna,

¹⁷⁰ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 250.

¹⁷¹ Idiomy ve výpovědi: bere (לָקַח – žení se), vchází (בָּוֵא – intimní styk).

¹⁷² Rút se zesnulým Machlónem neměla děti. Nevíme, zda to bylo neplodností muže (jménem Churavec) nebo jí samé. Hospodinův dar plodnosti (Rt 4,11) a semene (Rt 4,12) v požehnání starších, stejně tak jako Hospodinův dar početí naznačuje Hospodinovu intervenci, která implikuje a překonává neplodnost Rút. Je možné, že je zde skryto i něco víc, co ukazuje až k osobě Mesiáše.

ne Bóaze. Výpověď žen Bóaze zcela pomíjí. Naděje míří k vykupiteli, tj. k dítěti, synu, Obédovi.

Vykupitelovo jméno (dosl. *jméno jeho*) má být vyhlášeno v Izraeli **וַיִּקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל**. S tímto idiomatickým výrazem jsme se již setkali v požehnání Bóazovi (Rt 4,11), kde znamenalo „získej jméno, slávu“ v Betlémě. Můžeme se tedy domnívat, že jméno syna bude slavné či významné v mnohem větším měřítku než Bóazovo, a to v celém Izraeli. Paralelní úsek ukazuje na významnost Obéda v rodové linii Davidově (Rt 4,17b). Je v ní ovšem i Bóaz, a nelze říci, že by Obéd byl slavnějším než jeho otec. A už vůbec nebyl tak slavným a významným jako David. Proč je tedy jeho význam tak podtrhován? Patrně text skrývá ještě něco hlubšího. Je také možné, že „*jméno jeho*“ odkazuje k Hospodinu, jehož ženy chválí.¹⁷³ Další variantou je výklad, ve kterém se obě postavy „ztrácejí“ jedna v druhé, podobně jako tomu bylo v rozhovoru Bóaze s Rút na poli (viz. Výklad k Rt 2,8-13).

Verš Rt 4,15 je ozvěnou Noemina hořkého výlevu při příchodu do Betléma (Rt 1,20-21). Ženy Noemi sdělují, jaké důsledky pro ni má narození vykupitele a připomenou také roli Rút, jejíž hodnotu nebyla Noemi při návratu do Betléma schopna vidět.

Prvním důsledkem Hospodinova činu (daru vykupitele) je pro Noemi **לְמַשִּׁיב זָפֶשׁ** – „*navrácení duše (života)*“.¹⁷⁴ Bush uvádí, že doslovný význam této fráze je „*obnovit život*“ (srov. Jb 33,30), avšak mnohem častěji se tato fráze používá ve svém přeneseném významu „*obnovit plnost života*“ (srov. Pl 1,11.19; Př 25.13), ke kterému se přiklání.¹⁷⁵ Pípal, překládá jako: „*vrátit sílu k životu*“.¹⁷⁶ Chápeme, že v životě Noemi tímto nastává pozitivní zlom. Druhým důsledkem Hospodinova činu je zabezpečení potřeb Noemi v jejím stáří. Obě výpovědi jsou zdůvodněny narozením vykupitele a rolí Noeminy snachy. Porodila vykupitele, miluje Noemi¹⁷⁷ a je lepší než sedm synů.¹⁷⁸ Z celé první řeči žen zaznívá nová naděje. Osud bezdětné a zahořklé vdovy byl změněn. Výpověď žen je pro Noemi rekapitulací a reflexí významu událostí. Hospodin se jí zastal, poskytl vykupitele, daroval jí milující snachu. Prázdnotu střídá plnost. Všimněme si ještě jedné skutečnosti.

¹⁷³ Tento výklad předpokládá střídání předmětu řeči (vykupitel, Hospodin, vykupitel) a popření obsahu strukturálně paralelního úseku.

¹⁷⁴ Není zřejmé, či duše byla k Noemi navrácena. Zda její vlastní (chybí zde ovšem vztažný sufix), nebo jde o duši nově narozeného syna, který by tak nahradil zemřelého Kiljóna a Machlóna.

¹⁷⁵ BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 257.

¹⁷⁶ PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. S. 173.

¹⁷⁷ Rút to opakovaně dokázala svými slovy i činy.

¹⁷⁸ Počet sedmi synů byl v biblickém pojetí ideálem. Rút je vykreslena jako ta, která má pro Noemi vyšší hodnotu. BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 257.

Ženy nepřímou definují roli vykupitele, který „obnovuje plnost života“ a „stará se o potřeby vdovy“.

V druhé epizodě nás vypravěč informuje, že Noemi bere dítě na klín,¹⁷⁹ stává se mu chůvou, a bude jej tedy vychovávat. Sousedky syna pojmenují, matku ani otce nezmíní. Dle jejich výpovědi patří syn Noemi – „Narozený syn Noemi.“¹⁸⁰ Opět zde můžeme zaslechnout ozvěnu minulých událostí. Na cestě do Judska Noemi hořce vyznala, že nemá syny (Rt 1,11) ani muže (Rt 1,12), a tím ani budoucnost. Nyní syna (dítě) má, byl jí dán Hospodinem (srov. Rt 4,14-15). Beznaděj byla vystřídána nadějnou budoucností, již je syn prostředníkem a Hospodin zárukou. Obraz darovaného dítěte/syna, může předjímat úlohu Mesiáše (Iz 9,5-6) a tím naději na vykoupení nejen Noemi, ale všech lidí.

Jméno syna je Obéd, to znamená „Sloužící“ a tím „Ctitel (Hospodinův)“.¹⁸¹ Jméno předjímá jeho roli a může být dalším odkazem na roli Hospodinova služebníka Mesiáše (Iz 42,1; 43,10; 49,3; 53,11). Vypravěč tuto část o narození syna uzavře zmínkou o příbuzenských vztazích v dalších pokoleních. Obéd je otcem Jišaje a dědem jeho syna Davida.

Zaměříme se nyní na postavu vykupitele – Obéda. Předjímku jeho existence můžeme dvakrát zaslechnout v požehnání starších. Nejprve v zaslíbení plodnosti Rút, které implikuje narození syna (Rt 4,11), a dále v zaslíbení *semena (potomka)* dívky¹⁸² (Rt 4,12). Třetí a čtvrtá zmínka se nachází v komentáři vypravěče - jde o *početí a narození syna* (Rt 4,13). Popáté je zmíněn jako *vykupitel* v chvále žen, pošesté se hovoří o jeho *jméně* tamtéž (Rt 4,14). Posedmé je zmíněn jako *dítě* v komentáři vypravěče (Rt 4,16). Osmá a devátá zmínka zaznívá v řeči žen, které jej označí za *narozeného syna Noemi* a dají mu jméno *Obéd* (Rt 4,17a). Podesáté jej zmíní vypravěč jako *otce Jišaje* (Rt 4,17b), pojedenaťáté a podvanácté zazní dvakrát jeho jméno *Obéd* v závěrečném rodokmenu (Rt 4,21.22).¹⁸³ Kromě uvedeného se o něm hovoří zástupně pomocí zájmen v souvislosti s narozením snaše, přemístěním na klín Noemi, jeho chůvou a vyhlášením jeho jména. Dohromady se tedy v úseku veršů Rt 4,11-22 tak či onak hovoří o Obédovi 16krát.

¹⁷⁹ Položení dítěte na klín chápe Novotný jako obraz něžné péče, Bush jako obnovení života a štěstí Noemi, a jiní v něm spatřují adopční gesto, proti kterému Bush oponuje použitím jiného slova a skutečností, že syn Noemi právoplatně patřil, neboť byl pokračovatelem Elímelekovy linie. NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 387, heslo: Lúno., BUSH, Frederic. *Word Biblical Commentary*. Vol. 9. S. 258.

¹⁸⁰ Není připomínán Elímelek. Ženy se plně soustředí na význam události pro Noemi,

¹⁸¹ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 340.

¹⁸² Použito slovo: נַעֲרָה – dívka, mladá žena. PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. S. 110.

¹⁸³ V knize Rút se jméno Obéd vyskytuje celkem třikrát (Rt 4,17.21-22).

První tři, a pátá zmínka souvisí s Hospodinem, který dává¹⁸⁴ *plodnost, semeno a početí*, a je chválen za *vykupitele* (Rt 4,11-14). Slovo *vykupitel* (Rt 4, 14) je v paralelním vztahu ke jménu *Obéd* (Rt 4,17).

Příchod vykupitele a jeho vstup na scénu je podmíněn (a tím garantován) činy Hospodina (Rt 4,11.12.13). Je předjímán v požehnání starších (Rt 4,11.12), zaznamenán vypravěčem (Rt 4,13.16.17b), reflektován v řečech žen (Rt 4,14-15.17a) a fixován v závěrečném rodokmenu (Rt 4,21-22). Tato mimořádná pozornost Obédovi nás vede k myšlence, že Obéd nebude pouze jednou z postav Peresova rodokmenu. Zdá se, jak již bylo naznačeno, že by mohl být předobraz Mesiáše.

Paralely mezi Obédem a Mesiášem jsou tyto: zaslíbené semeno (Gn 3,15; 12,7; Ga 3,16),¹⁸⁵ dívka počne a porodí syna (Iz 7,14)¹⁸⁶, narození v Betlémě (Mi 5,1), darovaný syn/dítě (Iz 9,5), jméno Obéd עֹבֵד (Sloužící),¹⁸⁷ které má podobný význam, stejný kořen, a foneticky souzní s Ebed עֶבֶד (Služebník) - titulem Mesiáše, který nacházíme v Ebedských písních u Izajáše. Jakou funkci by mohl tento naznačený (skrytý) význam pro posluchače knihy Rút mít? Chce mu odhalit něco z role Mesiáše? Napomoci mu rozpoznat jeho příchod? Podmíněnost a propojenost jeho života s Hospodinem?

Dle jména a příkladu Obéda by charakteristickým rysem (rolí) Mesiáše měla být služba ctící Hospodina, tj. obnova života zlomených a naplňování potřeb sociálně slabých.¹⁸⁸ Mesiáš (podobně jako Obéd) je darem Hospodina a přichází do života lidí v odpověď i na jejich víru. Snad tímto vším měl, mohl a má být Mesiáš identifikován a oslaven v celém Izraeli.

Příběh knihy Rút se tak stává hluboce lidským a plastickým zobrazením toho, co lidé mohou od vykupitele očekávat a jakým způsobem se k němu mají vztahovat.

¹⁸⁴ Třikrát použita fráze יְיָ יִתֵּן יְהוָה – „Dává Hospodin“ (Rt 4,11.12.13).

¹⁸⁵ Další texty zaslubující semeno (potomka): Gn 13,15-16; 15,5.18; 16,10; 17,7-19; 21,12; 22,17-18; 26,4.24; Gn 28,13-14; 32,13; 35,12.

¹⁸⁶ Rt 4,12 používá slovo: נַעֲרָה – dívka, mladá žena. Iz 7,11 používá slovo: עַלְמָה – děvče, mladá žena, mladice. PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. S. 110. 127. Z příkladu použití נַעֲרָה a עַלְמָה v Gn 24,14.43. je možné považovat tyto termíny za záměnné. עַלְמָה je dívka ve věku na vdávání. DOUGLAS, J. *Nový biblický slovník*. S. 603, heslo: Mesiáš.

¹⁸⁷ Jméno má formu akt. Part. Q. od slova עֶבֶד.

¹⁸⁸ Zvláště o lidech z okraje společnosti, jímž je vdova Noemi příkladem.

5.3 Epilog - rodopis Peresův (Rt 4,18-22)

¹⁸ *A toto rodopisy Peresův. Peres zplodil Chesróna.*

¹⁹ *A Chesrón zplodil Rámu. A Rám zplodil Amínadaba.*

²⁰ *A Amínadab zplodil Nachšóna. A Nachšón zplodil Salmu.*

²¹ *A Salmón zplodil Bóaze. A Bóaz zplodil Obéda.*

²² *A Obéd zplodil Jišaje. A Jišaj zplodil Davida.*

Rodopis Peresův je epilogem příběhu knihy Rút. Obsahuje deset jmen, od Perese až k Davidovi. Peres, Bóaz a Obéd se narodili cizinkám, což rodopis nezmiňuje. Slovo „zplodil“ *וַיֵּלֵד* od kořene *לָדַד* je vždy v kauzativu a tím odkazuje k Hospodinu, který – jak jsme již zjistili v příběhu (Rt 4,12-13) – dává semeno, početí i syna.

Je otázkou, jakou roli a jakou zvěst nese Peresův rodopis v příběhu knihy Rút. Zda chce vytvořit most mezi dobou soudců a dobou královskou, upozornit na Davida a tím podpořit jeho roli vyvoleného služebníka, nebo zda je příběh knihy Rút předjímku podobných, ale mnohem význačnějších událostí týkajících se role Mesiáše (vykupitele, syna, Hospodinova služebníka).

Významy jmen rodopisu jsou následující:

Peres	„Průlom“; „Trhlina“ ¹⁸⁹
Chesrón	“Dvoreček“ (místo pevně obklopené valem, obrana, ochrana) ¹⁹⁰
Rám	„Vyvýšený“ ¹⁹¹
Amínadab	„Můj příbuzný dobrovolně dal“; „Můj lid dobrovolně dal“ ¹⁹²
Nachšón	„Hadač“; „Hádek“ (věstící, věstec) ¹⁹³
Salma, Salmón	„Plášť“; „Pláštík“ ¹⁹⁴
Bóaz	„V něm (je) síla“; „V něm je záštita“ ¹⁹⁵
Obéd	„Sloužící“; „Ctitel“ (Hospodinův) ¹⁹⁶
Jišaj	„Zde je (Hospodin)“ ¹⁹⁷
David	„Milý“; „Milovaný“ ¹⁹⁸

¹⁸⁹ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 388.

¹⁹⁰ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 194.

¹⁹¹ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 424.

¹⁹² HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 356.

¹⁹³ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 313.

¹⁹⁴ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 432.

¹⁹⁵ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 115.

¹⁹⁶ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 340.

¹⁹⁷ Význam jména „Zde je Hospodin“ je jiným vyjádřením formule smlouvy. HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 249.

Funkcí rodokmenu je zasadit určitou postavu nejen do příbuzenské posloupnosti, ale do příběhu, který postavy tvoří, resp. který jejich jména avizují. Jména ve SZ nesou ve zvěstné zkratce hlavní rysy příběhu postavy – svého nositele. Ale výčet jmen může za určitých okolností vyjadřovat také určité sdělení pro čtenáře. A toto sdělení by mělo být v souladu s kontextem, v němž rodopis stojí. Jelikož v knize Rút je na konci, lze očekávat, že zvěst rodokmenu zakódována ve vlastních jménech bude představovat závěr svitku, jeho shrnutí, dořečení nebo parenetickou formuli, jakýsi šifrovaný (mudroslovný) vzkaz čtenáři, který se pokusím pracovně formulovat ve dvou variantách.

Mudroslovné sdělení Peresova rodopisu:

1. Průlom i ochranu, zajistil Vyvýšený, skrze příbuzného. Hádej jak? Zakryl jí pláštěm, byl jejich silou, sloužil jim (mu) věrně, na místě svatém. Milým je, a milým vždy bude, vždyť už tak brzy, mezi nás přijde.
2. Trhlina v životě člověka není konečnou tragédií, ale nabízí možnost životního zvratu, ochrany a intervence Vyvýšeného. Přivádí nás do kontaktu s Hospodinem a lidmi, kteří nám rádi a dobrovolně poskytnou, co nutně potřebujeme k životu. Nemusíme o tom pochybovat a zdráhat se je požádat o pomoc. Záštitou našeho života je ovšem Hospodin. Má dostatek síly a ochoty nám pomoci. Službou druhým Hospodina uctíváme a žijeme v jeho přítomnosti. On je náš milovaný.

Závěrem této části výkladu uveďme, že významy jmen mohou být také „závěrečnými titulky“ celého příběhu. Pokusme se nyní s jejich pomocí rekapitulovat klíčové momenty celého příběhu knihy Rút.

1. Peres („Průlom“; „Trhlina“)

Příběh knihy Rút začíná mnoha změnami v životě Noemi. Hlad v zemi, přestěhování rodiny, smrt manžela, svatby a smrt synů. Ztráta tří nejbližších členů rodiny je zřetelnou „trhlinou“ v jejím životě, která jí působí nesmírnou hořkost a žádá si zacelení. „Průlomovou událostí“ (zvratem) se pro ni stane slyšení zvěsti o Hospodinově činu, které ji vede k návratu do Betléma. Dalším „průlomem“ (zvratem) je konverze její snachy, Moábky Rút, a její přilnutí k Noemi. Zdá se, že by moha být prostředníkem zacelení Noeminy trhliny. Bolest, kterou Noemi v sobě nosí, se prodere ven v hořkém výlevu obyvatelkám Betléma. Jedno je jasné, trhlina je způsobena Bohem.

¹⁹⁸ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 147.

2. Chesrón („Dvoreček“, místo pevně obklopené valem, obrana, ochrana)

Betlém se stane pro obě ženy bezpečným místem. Rút ve snaze zabezpečit potřeb tchyně jedná iniciativně. Nachází pole, kde paběrkuje. Shodou okolností patří Bóazovi, který jí zajistí ochranu před vším možným nebezpečím a naplní potřeby obou vdov.

3. Rám („Vyvýšený“)

Bóaz je zbožný a významný muž, který slovy i činy vyvyšuje Hospodina. K Vyvýšenému napřimuje i pozornost Rút. Hospodin ji odměňuje za péči o Noemi i její konverzi.

4. Amínadab („Můj příbuzný dobrovolně dal“)

Bóaz poskytuje Rút víc, než by bylo nutné. Jeho štědrost a zájem o potřeby Rút a Noemi je příkladný. Noemi v něm rozpoznává vykupitele. Je zastáncem, „příbuzným, který dobrovolně dal“.

5. Nachšón („Hadač“)

Události na mlatě jsou plné záhad. Očekává Bóaz věštecké znamení od Boha? Co se skrývá za odvážným plánem Noemi? Není počínání Rút „na hraně“? Dosáhne Rút toho, oč se snaží? Zastane se jí Bóaz jako vykupitel? Hádej, jak to dopadne?

6. Salma, Salmón („Plášť“, „Pláštík“)

Plášť se stane nevyjádřeným symbolem víry Rút, její potřeby získat zastánce i Bóazovy ochoty ujmout se role vykupitele. Plášť noci ukryje delikátnost celé situace, ráno rozhodne o jejím výsledku. Loktuše (plášť, roucho) plná ječmene, je nadějným znamením.

7. Bóaz (V něm síla“, „V něm je záštita“, myšleno v Hospodinu)

Noemi v Bóazovi rozpozná „muže činu“, který dostojí významu svého jména. Mužně a obratně se Noemi i Rút zastane při jednání v bráně, stane se jejich vykupitelem. Jejich skutečnou záštitou je ovšem Hospodin, jak je zřejmé z požehnání starších i reflexe žen.

8. Obéd („Sloužící“, a tím „Ctitel“ Hospodinův)

Narození syna (vykupitele), je zlomovou událostí v životě Noemi. Jeho jméno předjímá jeho roli v životě Noemi a odkazuje až k Mesiáši. Noemi navrátí plnost života a zajistí klidné stáří. Bude jí sloužit a tím ctít Hospodina.

9. Jišaj („Zde je (Hospodin)“)

Na konci je zřejmé, že za vším stojí Hospodin.

10. David („Milý“, „Milovaný“)

Milý má však teprve přijít. Je jím David nebo Mesiáš?

NARATIVNÍ ANALÝZA

6 VÝPOVĚDI O UDÁLOSTECH V PŘÍBĚHU

6.1 Charakter výpovědí v knize Rút

Diskurs první kapitoly se skládá ze střídajících se statických a procesálních výpovědí, které jsou v druhé části kapitoly nahrazeny scénickými dialogy. Ty se stávají charakteristickým způsobem vyprávění knihy Rút až do konce. Autor v nich nechává promlouvat postavy ve scénách a prostřednictvím vypravěče obvykle běh diskursu urychluje nebo sumarizuje události. Každá kapitola knihy Rút má na svém konci souhrn. V první a druhé kapitole jej činí vypravěč, ve třetí Noemi a ve čtvrté má formu rodopisu, která přesahuje samotný příběh knihy Rút. V následujícím podrobněji prozkoumáme charakter výpovědí z různých úhlů pohledů, dle nástrojů narativní analýzy.

6.2 Události

První kapitola knihy Rút zaznamenává události spojené s odchodem Elímelekovy rodiny z Betléma, životem na Moábských polích a návratem Noemi a Rút do Betléma. Zkráceně jde o odchod a návrat, podrobněji o tyto hlavní události: hlad v zemi (Rt 1,1), odchod Elímelekovy rodiny z Betléma na Moábská pole (Rt 1,1-2), příchod na Moábská pole (Rt 1,2), smrt Elímeleka (Rt 1,3), svatby synů (Rt 1,4), smrt synů (Rt 1,5), Hospodinovo navštívení lidu (Rt 1,6), odchod z Moábských polí (Rt 1,6), rozdělení snach (Rt 1,14), návrat do Betléma (Rt 1,19-22), sklizeň ječmene (Rt 1,22).

Druhá kapitola popisuje paběrkování Rút a její setkání s Bóazem na jeho poli při sklizni ječmene. Zaznamenává následující události: Rútin plán (Rt 2,2), odchod z Betléma (Rt 2,2), vstup na Bóazovo pole (Rt 2,3), příchod Bóaze (Rt 2,4), setkání se služebníky (Rt 2,5-7), setkání Rút a Bóaze (Rt 2,8-13), společné jídlo (Rt 2,14), příkazy služebníkům (Rt 2,15-16), mlácení (Rt 2,17), návrat do Betléma (Rt 2,18), sdílení jídla s tchyní a rozhovor (Rt 2,19-22), sklizeň ječmene a pšenice (Rt 2,23). První a druhá kapitola knihy Rút je propojena třemi událostmi, které jsou zaznamenány v obou kapitolách: odchod z Betléma (Rt 1,1-2; 2,2), návrat do Betléma (Rt 1,19-22; 2,18), sklizeň ječmene (Rt 1,22; 2,23)

Třetí kapitola zaznamenává setkání Rút a Bóaze v noci na humně. Jedná se o tyto události: Noemin plán (Rt 3,1-5), příprava Rút (Rt 3,6), sestoupení na humno (Rt 3,6-7), setkání a rozhovor s Bóazem (Rt 3,8-13), dar ječmene (Rt 3,15), návrat Bóaze do města (Rt 3,15), návrat Rút k tchyni (Rt 3,16), rozhovor s tchyní (Rt 3,16-18).

Čtvrtá kapitola zaznamenává události spojené se získáním Bóazova vykupitelského práva a narození syna. Podrobně: organizace setkání v bráně (Rt 4,1-2), jednání v bráně (Rt 4,3-8), Bóaz vykupitelem (Rt 4,9-10), požehnání starších (Rt 4,11-12), svatba, početí, narození syna (Rt 4,13), Noemi chůvou (Rt 4,16), pojmenování syna (Rt 4,17).

6.3 Pořadí a frekvence událostí

Události následují ve svém přirozeném chronologickém sledu. Zmínka o Hospodinově navštívení lidu (Rt 1, 6) působí jako synchronizace událostí v Betlémě a na Moábských polích. V textu se opakovaně zmiňuje událost odchodu na Moábská pole (4krát)¹⁹⁹ a událost návratu do Betléma (12krát).²⁰⁰ Návrat je nejsilněji akcentovanou událostí první kapitoly, ale i celé knihy Rút. Biblický narativ zde má výrazně iterativní charakter, jedna událost se v textu mnohokrát opakuje.²⁰¹

Chronologie událostí druhé kapitoly Rút není narušena. V textu jsou události znovu připomínány a promýšleny. Služebník opakuje příchod Rút na Bóazovo pole (Rt 2,7). Rút reflektuje události celého dne a setkání s Bóazem (Rt 2,19.21), Noemi je komentuje (Rt 2,19.20.22).

Události třetí kapitoly se odvíjejí ve svém přirozeném chronologickém sledu. Přípravu Rút na setkání vypravěč přeskakuje (srov. Rt 3,3 s Rt 3,6). Charakteristickým rysem třetí kapitoly knihy Rút je skutečnost, že události jsou předjímány (Noemin plán, Rt 3,1-5), realizovány (Rút na humně, Rt 3,6-13) a reflektovány (rozhovor s tchyní, Rt 3,16-18), a tím opakovány, což dává narativu opět iterativní charakter. Pozornost je věnována daru ječmene, který je rovněž opakován (Rt 3,15.17), a navazuje na sklizeň ječmene z předchozích kapitol (Rt 1,22; 2,23).

Události čtvrté kapitoly nevybočují z chronologického sledu. Narativ je výrazně iterativní. Nejfrekventovanější událostí je narození syna, které je implicitně předjímano dvojí zmínkou o pozvednutí jména zemřelého (Rt 4,5.10) a dvojnásobným vyjádřením

¹⁹⁹ Odchod je popsán frázemi: *aby pobýval, a přichází, a jsou tam, a sedí tam* (Rt 1,1.2.4).

²⁰⁰ Návrat reprezentují fráze: *a povstává, a vrací se, a vychází, a jdou, aby se vrátily, a jdou, vešly do Betléma, vešly do Betléma, způsobil navrácení mě, vrací se, vrátila se, vešly do Betléma* (Rt 1,6.7.19.22).

²⁰¹ MÜLLER, Richard a Pavel ŠIDÁK. *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. S. 251.

v požehnání (Rt 4,11-12). Následuje vlastní narození (Rt 4,13), reflexe žen (Rt 4,14.15) sousedek (Rt 4,17). Opakována je zpráva o svatbě Bóaze a Rút; v Bóazově prohlášení (Rt 4,10), implicitně v požehnání (Rt 4,11), dvojí zmínkou v komentáři vypravěče (Rt 4,13). Opakováno je také početí (Rt 4,12.13) a skutečnost, že za ním stojí Hospodin (Rt 4,12.13). Souhrnem, největší pozornost je soustředně na události spojené s narozením syna (8krát), svatbou (4krát) a početím (2krát), které dává Hospodin (2krát).

6.4 Jádra a satelity

Události lze dle důležitosti poskytované informace rozdělit na jádra a satelity. *Jádra* obsahují hlavní sdělení. Jsou typem narativní jednotky, která obsahuje výpovědi o událostech, které jsou pro příběh nezbytně nutné, posouvají děj kupředu, obsahují klíčové body ve vývoji událostí nebo otevírají možnou alternativu. Jádra si svou podstatou žádají pokračování a tvoří samotnou osu vyprávění. Nelze je z narativu vypustit, aniž by došlo k narušení dějové logiky.

Satelity obsahují vedlejší sdělení a fungují pouze ve vztahu k jádrům, která rozvíjejí a doplňují. Nenesou možnost výběru, jen rozvíjejí rozhodnutí, které již padlo. Satelity lze z narativu vypustit, aniž by to narušilo chod událostí, ale narativ tím bude ochuzen esteticky.

Odchod a návrat

Prvním jádrem první kapitoly je úvodní zmínka o stěhování rodiny Elímelekovy (Rt 1,1). Představuje zásadní nezvratný moment v životech postav, který uvádí do pohybu další události a nelze jej z textu vypustit. Informace o době soudců a hladu (Rt 1,1), jakož i jména členů rodiny (Rt 1,2), můžeme považovat za satelity, neboť pouze rozvíjejí jádro odchodu a v rovině událostí nemají na příběh vliv.²⁰² Dalšími jádry jsou příchod na Moábská pole (Rt 1,2), smrt muže (Rt 1,3), svatby a smrt synů (Rt 1,4.5). Obsahují hlavní sdělení nezbytné pro vývoj dalších událostí, které z narativu nelze vypustit bez ztráty dějové logiky. Naproti tomu statické výpovědi o zanechání Noemi (Rt 1,3.5) a délce pobytu v Moábu (Rt 1, 4) pouze dokreslují rámeček událostí, ale neposouvají děj dopředu. Vytvářejí napětí a odhalují smutnou tragédi Noemi, na kterou se vypravěč v popisu soustředí. Jsou to satelity.

²⁰² Jména působí jako nezprostředkované statické výpovědi klasifikující příbuzenské vztahy a charakterizující postavy, s výrazným anticipačním účinkem pro příběh. Jiným slovy, jména zde působí jako návěští událostí, nálepky postav a kulturních míst.

Odchod z Moábských polí (Rt 1,6-7) je dalším jádrem, zásadní událostí, kterou nelze z textu vypustit. Otevírá alternativu a pro další vývoj událostí je nezbytný. V řetězci událostí jej ovšem předchází zpráva o Hospodinově navštívení lidu (Rt 1,6b), kterou vypravěč uvádí „se zpožděním“. Je jádrem, klíčovou událostí, motivem jednání Noemi. Pokud bychom toto jádro z narativu vypustili, mohla by důvodem Noemina návratu být smrt všech mužů rodiny. Vypravěč tímto jádrem vylučuje mechanické řetězení událostí a vkládá teologickou perspektivu (je to jeho vyznání víry). Příčinou Noemina návratu je namísto smrti živý Hospodin.

Rozdělení snach na cestě do Betléma (Rt 1,14) je jádrem, klíčovou událostí, která má naprosto zásadní vliv na další vývoj příběhu. Bez ní by příběh knihy Rút neexistoval. Ve vztahu k tomuto jádru je první Noemina výzva k návratu snach (Rt 1,8-10) předehrou samotného rozdělení, která vytváří napětí, odhaluje starostlivost i víru Noemi, ale neposouvá děj dopředu. I když poskytuje možnost výběru, domnívám se, že svým charakterem jde spíše o satelit. Je však také možné považovat samotnou výzvu za jádro a ostatní informace za satelit za předpokladu, že Noemi by zde byla hybatelem událostí. Ale její výzvy dění neovlivňují. Je to satelit. Takto bychom mohli nahlížet i na druhou výzvu (Rt 1,11-13). Vypravěč by mohl zaznamenat pouze výzvu „vraťte se domů“ (jádro) a popsat rozdělení snach (jádro), a příběh by stále neztratil dějovou logiku. Druhá výzva Noemi obsahuje ovšem dvě rozvinutí (racionalizaci důvodů k návratu snach do Moábu a výpověď o Hospodinu), které bychom mohli považovat za satelity. Nevíme ovšem jakou roli v rozhodnutí k návratu sehrály jednotlivé části výzvy.²⁰³ Celou druhou výzvu Noemi proto budeme považovat za celek, a za jádro. Třetí výzva Noemi (Rt 1,15), tentokrát již pouze k Rút, na věcech nic nezmění, je satelitem. Vyznání víry Rút (Rt 1,17) poskytuje zásadní informace o jejích motivech a Hospodinově působení. Považujeme jej za jádro, neboť jej nelze vypustit z dějové linky bez ztráty klíčové informace o tom, že Rút k návratu a přilnutí vedl Hospodin. Vyznání víry osvětluje důvody rozhodnutí Rút a je jednou z nejzávažnějších pasáží celé knihy, jejíž vypuštění by čtenáře ochudilo o text, který má potenciál formovat jeho víru.

Vstup do Betléma (Rt 1,19.22) je zásadní událostí, tedy jádrem, které nelze z textu vypustit. Rozhovor obyvatelek Betléma s Noemi, jehož obsahem je otázka, Noemin nárok a výpověď o Hospodinu (Rt 1,19-21), dokresluje trpký úděl a aktuální situaci Noemi. Mohli bychom jej považovat za satelit. Je zde ovšem ještě jeden pohled. Noemi ve své

²⁰³ Z textu není zřejmé, která část Noeminy výzvy pohnula Orpu k návratu. Zda výzva „vraťte se dcery moje“, nebo racionalizace důvodů či zmínka o Hospodinově ruce. Z tohoto důvodu nahlížíme na výzvu jako na celek.

retrospekci vypovídá o skrytém Hospodinově určování (řízení) událostí jejího života (o zvratech, které jí způsobil).²⁰⁴ Tato skutečnost je hlavním sdělením, tedy jádrem. Vytváří prostor pro pokračování, kterým je příběh sám.

Jádra první kapitoly vypovídají o klíčových událostech odchodu a návratu Noemi do Betléma. Rozhodující událostí pro návrat Noemi do Betléma je zpráva o Hospodinově činu a v případě Rút její konverze k Hospodinu. Satelity nás informují o jménech, prožitcích, emocích, pohnutkách, motivacích a víře postav.

Na Bóazově poli

Prvními třemi jádry druhé kapitoly jsou odchod Rút z Betléma, příchod na Bóazovo pole a paběrkování (Rt 2,2-3), která posouvají děj dopředu a jsou klíčová, jako předpoklad pro setkání s Bóazem. Satelitem, který děj dokresluje, ale neposunuje vpřed a šlo by jej z narativu vypustit bez ztráty dějové linie, je informace o vlastníku pole, která rozšiřuje úvodní představení Bóaze vypravěčem. Za satelit pouze dokreslující děj bychom na první pohled mohli považovat i náhodu, která přivedla Rút na Bóazovo pole (Rt 2,3) a nemá nám známého původce. Náhoda má ovšem klíčový význam pro vývoj dalších událostí. Z tohoto pohledu ji musíme pokládat za jádro v řetězci událostí na Bóazově poli.

Dalším jádrem je příchod Bóaze na pole (Rt 2,4), jehož přítomnost je pro setkání s Rút nezbytně nutná. Satelity jsou vzájemné pozdravy Bóaze s ženci (Rt 2,4) a rozhovor se služebníkem (Rt 2,5-7). Poskytují čtenáři detaily o povaze Bóaze, ale také o identitě Rút a její činnosti od rána, jež rozvíjejí předchozí jádra. Setkání Bóaze a Rút je naprosto klíčovou událostí druhé kapitoly, a proto jádrem. Z informací, které zaznívají v rozhovoru Bóaze s Rút, jsou pro děj nezbytné Bóazovy pokyny Rút (Rt 2,8-9), bez nichž by činnost Rút na poli nebyla možná a Rút by příp. mohla odejít na jiné pole. Jádro tak vytváří prostor pro zdárné pokračování. Dvě reakce Rút (Rt 2,10.13), stejně jako Bóazova odpověď, již mají charakter satelitů (Rt 2,11). Poskytují totiž ne nezbytně nutné detaily týkající se pokory, služby a konverze Rút, Bóazovy přízně, jimiž rozvíjejí toto jádro. Realitu Hospodinova působení (Rt 2,12) ovšem musíme považovat za jádro. Bóaz jím vysvětluje minulé, ale i budoucí dění v životě Rút. Společné jídlo (Rt 2,14) nemá pro vývoj událostí zásadní význam, je satelitem. Pokyny Bóaze služebníkům (Rt 2,15-16) navazují na jeho pokyny Rút, jsou klíčové pro děj v tom smyslu, že rozšiřují prostor paběrkování Rút na Bóazově poli, jeho přízeň i ochranu. Je otázkou, zda je přiřadit k jádrům (jako informaci

²⁰⁴ S ozvěnou této Noeminy výpovědi se setkáváme v kapitole čtvrté - v řečech žen.

pro děj zásadní), nebo k satelitům (jako informaci rozšiřující), obojí je zřejmě možné. Tak či onak, tato výpověď o Bóazově péči je nejpůsobivější v celé druhé kapitole.

Návrat Rút do Betléma (Rt 2,18), sdílení jídla (Rt 2,18), pokračující paběrkování na poli do konce sklizně i přebývání Rút s tchyní (Rt 2,13) jsou pro vývoj děje události zásadní a nelze je z narativu bez ztráty dějové logiky vypustit. Proto je považují za jádra. Identifikace příbuzného Bóaze a jeho role vykupitele (Rt 2,19-20) společně s rozpoznáním Hospodinova působení (Rt 2,20) jsou rozhodující pro vývoj dalších událostí v kapitole třetí. Bez těchto informací by Noemi nepřipravila a Rút nerealizovala smělý plán, a proto plní v příběhu funkci jádra. Za vedlejší sdělení, tedy satelity, můžeme považovat detaily týkající se mlácení obilí, množství nasbíraného ječmene, sdílení zbytku jídla i hodnocení Noemi (Rt 2,22), které zvyšují plastičnost příběhu.

Jádra druhé kapitoly vypovídají o událostech na poli, kde se setkává Rút a Bóaz. Jako rozhodující pro další vývoj celého příběhu se jeví náhoda a Noemino rozpoznání Hospodinova působení i vykupitelské role Bóaze. Satelity druhé kapitoly nás seznamují především s charakterovými rysy Bóaze a Rút.

Na Bóazově humně

Noemin odvážný plán (Rt 3,1-5) a jeho realizace Rút jsou jádry (Rt 3,6.7b), bez nichž si pokračování příběhu nelze představit. Na humně je to pak usnutí Bóaze, které umožňuje Rút realizovat nejtěžší část Noemina plánu (Rt 3,7b). V rozhovoru Bóaze a Rút jsou jádry její prosba (Rt 3,9), Bóazův slib (Rt 3,11.13) a jeho návrat do města (Rt 3,15). Jsou klíčovými body ve vývoji událostí třetí kapitoly. Prosba Rút dává Bóazovi alternativu, jak se zachovat, Bóazův slib si žádá pokračování a návrat do města posune děj kupředu. Satelitem je činnost Bóaze na humně (Rt 3,7a), která dokresluje jeho vnitřní pohodu a stojí v kontrastu s překvapením při probuzení (Rt 3,8). K satelitům, které dokreslují jádro Bóazova slibu, patří jeho reflexe činnosti Rút a hodnocení jejich kvalit obyvateli města (Rt 3,10.11). Jejich vypuštěním by příběh ztratil na plastičnosti a nevěděli bychom nic o důvodech Bóazova rozhodnutí, přesto bychom neztratili ze zřetele osu vyprávění. Další události na mlatě jako je přenocování Rút (Rt 3,13-15) a dar ječmene (Rt 3,15) jsou pro příběh opět postradatelné a řadíme je k satelitům. Rút by klidně mohla ihned po setkání s Bóazem odejít ke své tchyni a ve víře v jeho slib vyčkat jeho dalšího jednání. Bóazův dar ovšem povzbuzuje naděje Noemi, která plán sestrojila, a odhaluje jeho péči o potřeby, ale i duševní rozpoložení budoucí tchyně. Přespání Rút na humně po Bóazově probuzení nebylo nezbytně nutné, čtenáři ovšem naznačuje, že zde již dochází k vytvoření osobního

vztahu. Návrat Rút k tchyni před rozedněním bez toho, aby ji někdo spatřil (Rt 3,14.16), i rozhovor s Noemi (Rt 3,16-18) již neposunují děj dopředu a považujeme je za satelity. Jsou již odbočkou z hlavní osy vyprávění, která nyní sleduje Bóaze na cestě do Betléma, avšak vytvářejí napětí a atmosféru očekávání, jak vše nakonec skončí.

Jádra třetí kapitoly vypovídají o událostech na humně a setkání Rút s Bóazem. Jako rozhodující pro další vývoj událostí se jeví prosba Rút a Bóazův slib. Satelity třetí kapitoly seznamují čtenáře s charakterovými rysy Bóaze a Rút, očekáváním obou žen i delikátností celého Noemina plánu.

Narození syna

Organizace jednání v bráně (Rt 4,1-2), vlastní jednání, ve kterém se neznámý vykupitel vzdává svých práv (Rt 4,3-9), prohlášení Bóaze o získání vykupitelských práv (Rt 4,10), svatba, početí i narození syna (Rt 4,13) považujeme za jádra. Tyto události jsou pro příběh nezbytně nutné, tvoří jeho logickou dějovou „kostru“. Zvláštní místo zde má požehnání lidu, které obsahuje informaci o Hospodinu (Rt 4,11). Hospodin dává plodnost i početí,²⁰⁵ bez něj by se syn nenarodil. Tato klíčová Hospodinova intervence zásadně ovlivňuje vývoj dalších událostí, je tedy jádrem. Svým dopadem má vliv nejen na životy hlavních postav, ale přesahuje dobu jejich života, jak se dozvídáme ze závěrečného rodopisu (Rt 4,18-22). Ten lze považovat za koncentrovanou sérii jader. Slovo „zplodil“ v rodopisu odkazuje k Hospodinu, jak jsme již uvedli ve výkladu,²⁰⁶ a tak tato „rodopisná jádra“ působí jako koncentrovaná výpověď o Hospodinově řízení událostí, jehož je příběh Bóaze, Rút, Noemi, ale i Obéda důležitou součástí. Vypravěč nám tímto způsobem pomáhá vidět životy jednotlivců v perspektivě Božího skrytého řízení událostí, které se týká nejen jednotlivců, ale i celého společenství Hospodinových vyznavačů.

Vraťme se nyní k Noemi, na kterou je v závěru kapitoly upřena pozornost. Hospodinovo jednání (skrze Bóaze a Rút) má pro její život zásadní dopady. Zaznívá v reflexi žen (Rt 4,14-15), krátkém komentáři vypravěče (Rt 4,16) a ve výrocích sousedek (Rt 4,17). Společně tvoří epilog příběhu vdovy Noemi. Bez těchto narativních jednotek by se čtenář nedozvěděl, „jak to dopadlo“ s Noemi, která se do Betléma vrátila „v hořkosti“ a „s prázdnou“ (Rt 1,20-21). Hospodin, který ji způsobil hořkost a zlo, ji daroval vykupitele a syna, zastal se jí a zvrátil její hořký osud. Jde o klíčové informace o Hospodinově jednání v životě Noemi, a proto tento úsek můžeme považovat za jádro.

²⁰⁵ Podobně je početí dané Hospodinem zmíněno v komentáři vypravěče (Rt 4,13).

²⁰⁶ Viz. Epilog – rodopis Peresův (Rt 4,18-22)

Je otázkou, které úseky ve čtvrté kapitole považovat za satelity. Zdá se, že by to mohly být výzvy k Bóazovi v požehnání lidu (Rt 4,11), informace o lásce Rút k Noemi a porodu syna (Rt 4,15b), příp. informace o položení dítěte do klína Noemi (Rt 4,16), neboť svou rolí v textu jádra spíše dokreslují. Přiřknutí syna Noemi i jeho pojmenování jménem Obéd (Rt 4,17) má charakter jádra, neboť jde i klíčovou událost v životě Noemi, která otevírá novou etapu jejího života a žádá si pokračování.²⁰⁷

Čtvrtá kapitola knihy Rút je bohatá na jádra. Klíčovými událostmi jsou získání vykupitelských práv a narození syna, které řeší zápletku. Hospodin jedná ve prospěch Rút, Noemi, i svého lidu.

Studium jader a satelitů nám odhalilo jednu velmi důležitou skutečnost. Hospodin byl původcem všech klíčových událostí, které určovaly vývoj příběhu. Dle výpovědi Noemi to byl on, kdo způsobil její hořkost a prázdnotu. Navštívil svůj lid a dal mu chléb, a tím přiměl Noemi k návratu. Stál za konverzí Rút a jejím přilnutím k Noemi. Způsobil „náhodu“, která přivedla Rút na Bóazovo pole. Dal Noemi pochopení svého jednání a rozpoznání Bóazovy role vykupitele, a tím ji povzbudil k přípravě odvážného plánu, jehož realizátorkou byla Rút. Bóaz v jednání Rút rozpoznal Hospodinovo působení a vykonal vše, co bylo potřeba. Hospodin dal početí syna a zvrátil hořký osud vdovy Noemi. Hospodin pokračoval v realizaci svých záměrů prostřednictvím rodové linie, jejíž součástí se stal Obéd. Můžeme tedy konstatovat, že Hospodin vývoj událostí řídil.

6.5 Činitelé a trpitelé

Z hlediska narativní analýzy začíná první kapitola knihy Rút statickou výpovědí o situaci v zemi (hlad) v době soudců. Činitel je zamlčen, avšak v souvislosti s pozdější Noeminou výpovědí (srov. Rt 1,1 s Rt 1,6) lze za činitele považovat Hospodina. Trpítelem je zem, implicitně její obyvatelé. Elímelek je ve vztahu k této události trpítelem, avšak ve vztahu ke členům své rodiny vždy činitelem. Vyvádí svou rodinu do nové lokality, kde umírá. Roli činitelů přebírají jeho synové Machlón a Kiljón, kteří se žení a rovněž umírají. Noemi je až do smrti svých synů vždy trpítelem²⁰⁸ (na cestě do Moábu, při skonu manžela, svatbách i úmrtí svých synů). Mužští členové rodiny umožňují vstup na scénu ženám. Noemi a Rút v příběhu zůstanou až do samotného závěru, Orpa z něj podobně jako mužská část rodiny mizí. Muži jsou ovšem připomenuti v dalších kapitolách (Rt 2,1.11.20;

²⁰⁷ O pokračování nás již kniha Rút nezpravuje.

²⁰⁸ Což vypravěč opakovaně zdůrazňuje zmínkami o zanechání a výčtem členů rodiny.

4,3.5.9.10.15), Orpa nikoli.²⁰⁹ V příběhu dává vyniknout činu Rút. Noemi vstupuje do dění výrazněji teprve po smrti svých synů. Ve vztahu ke svým snachám je vždy činitelem, ve vztahu k obyvatelům Betléma trpitem, stejně jako ve vztahu k Hospodinu.

Druhá kapitola začíná statickou výpovědí o Noemině příbuzném Bóazovi. Prvním činitelem je zde Rút, která přichází s iniciativou paběrkovat na poli a najít milost. Noemi je zasažena touto událostí, je tedy trpitem. Rút vystupuje ve vztahu k Noemi jako činitel také v Bóazově řeči, při návratu do Betléma a sdílení jídla. Noemi je naopak činitelem, který zahajuje rozhovor. Bóaz je ve vztahu k služebníkům i Rút vždy činitelem.

V třetí kapitole je prvním a hlavním činitelem událostí Noemi. Rút a Bóaz realizují její plán, jsou trpiteli. Zdá se, že trpitelská role je Rút i Bóazovi tímto plánem zcela předurčena, ale není tomu tak úplně. Rút je ve vztahu k Noemi trpitem až do okamžiku své prosby, kterou Noemi neplánovala a v níž je Rút zcela samostatným činitelem. Ve vztahu k Bóazovi je Rút po celou dobu naplňování Noemina plánu i vyřčením své prosby činitelem. Bóaz je ve své odpovědi Rút i slibech trpitem. Činitelem se stává až svými pokyny Rút k přenocování a darem ječmene. V závěrečném rozhovoru mezi Noemi a Rút je Noemi činitelem a Rút trpitem.

Z výkladu bychom mohli odvodit, že Bóaz je trpitem také příchodem na humno (očekává znamení od Hospodina) i při probuzení o půlnoci (nevíme přesně, co ho vyděsilo, zda sen nebo žena). Pokud je Noemi ke svému plánu vedena Hospodinovým slovem a snaží se domoci svých práv daných levirátním zákonem, a také Rút svou prosbu na tomto zákonu zakládá, a trvá na Bóazově Hospodinem dané roli vykupitele, pak za všemi událostmi na humně můžeme spatřovat Hospodinovo skryté působení. Hospodin je činitelem všeho a jednotliví aktéři jsou trpiteli jeho podivuhodného řízení událostí. Vedl Bóaze na mlat, probudil ho, Noemi inspiroval k odvážnému plánu, Rút k jeho naplnění a prosbě, Bóaze k rozpoznání jeho povinností a Hospodinova záměru, i snaze tento záměr uskutečnit.

Činitelem událostí čtvrté kapitoly je především Bóaz. Organizuje a vede jednání, ujímá se role vykupitele, bere si Rút, vchází k ní. Bezejmenný vykupitel je trpitem. Je pasivní, pouze reaguje na Bóazovy pokyny a řeči. Lid a starší města jsou ve vztahu k Bóazovi při jednání v bráně trpiteli až do okamžiku požehnání, kdy se role obrací. V něm je zmíněn Hospodin, který je ve vztahu k Bóazovi a Rút činitelem. Oba jsou zasaženi jeho jednáním, jehož výsledkem bude potomek. Hospodin stojí za početím i narozením syna, je činitelem. Jako činitel narození syna je ovšem zmíněna také Rút, syn je trpitem

²⁰⁹ Zřejmě proto, že nemá vztah k Hospodinu a autor se soustředí na ty, kdo Hospodinu věří.

(Rt 4,13.15). Trpítelem je také ve vztahu k sousedkám, které ho pojmenují a Noemi, která se mu stává chůvou. Noemi je zasažena Hospodinovým jednáním, je trpítelem, pasivním účastníkem Hospodinova dění. Hospodin jí neodňal vykupitele, navrátil duši, zajistil zázemí na stáří, a daroval syna (dle výpovědi sousedek).

Propojíme-li události třetí a čtvrté kapitoly, jež na sebe logicky navazují, je zřejmé, že Bóazovo jednání v bráně, kde vystupuje jako činitel, je iniciováno Noeminým plánem a prosbou Rút na humně. Z tohoto úhlu pohledu je Noemi a Rút činitelem a Bóaz, který jedná z jejich podnětu, je „trpítelem jejich víry“. Jinými slovy, víra žen způsobila, že jedná, přiměla ho k činům. Vyložili jsme si ovšem, že za jednáním Noemi a Rút se skrývá víra v Hospodina a jeho slovo, a tak můžeme konstatovat, že Hospodin je skrytým činitelem všech událostí.

6.6 Kauzalita událostí

Autor příběhu pracuje metodou postupného odkrývání příčin událostí. Událost nejprve zmíní, aby v následujícím poskytl čtenáři implicitní i explicitní vodítka, jak rozumět její příčině.²¹⁰ Příčinou hladu v zemi, smrti mužů, návratu i hořkého údělu Noemi či konverze Rút je vždy Hospodin, jak jsme již o tom pojednali. Nejvýrazněji zaznívá explicitní příčinnost ve vyznáních víry jak Noemi, tak Rút, a vztahuje se k Hospodinu.

Kauzalita událostí je v druhé kapitole zprvu skrytá. Nevíme, co vedlo Rút k rozhodnutí paběrkovat, proč náhodou vstoupila na Bóazovo pole, proč by Bóazovi služebníci nebo ženci na jiných polích měli na Rút dorážet. Nejlépe je příčinnost zobrazena ve výpovědích Bóaze. Bóaz se o Rút postará, protože je o ní dobře zpraven a cení si jejích činů. Vydá příkazy služebníkům, a proto je Rút chráněna. Rút jednala dobře, a proto ji Hospodin odměňuje.

V třetí kapitole je kauzalita událostí na první pohled jasná. Za vším stojí Noemi a její snaha najít Rút odpočinutí. Rút reaguje na Noeminy pokyny, Bóaz na Rútinu prosbu, ale i na uvědomění si své role vykupitele. Při bližším zkoumání zjistíme, že pravděpodobnou skrytou příčinou všech událostí na humně je Hospodin. Nevíme totiž, kde se vzal plán Noemi, proč Bóaz přišel na humno, a co jej tolik o půlnoci vyděsilo.²¹¹

²¹⁰ Používá tzv. „aha efekt“. Zahalením udržuje napětí, podněcuje přemýšlení čtenáře a vytváří příležitost pro vlastní vstup do příběhu.

²¹¹ Viz. Výklad Rt 3. Kap.

Víme ovšem, že jednání Noemi, Rút, ale i Bóaze je v otázce vykupitele v souladu s nově aplikovaným Hospodinovým nařízením o levirátním sňatku (Dt 25,5-10).²¹²

Kauzalita událostí čtvrté kapitoly vychází z kapitoly třetí. Bóaz dal Rút slib, a proto organizuje jednání v bráně. Vykupitelem se stává díky vlastní iniciativě a neochotě bližšího příbuzného. Získává tak za manželku Rút. Vchází k ní, ale příčinou početí a narození syna je Hospodin.

6.7 Výpovědi o Hospodinu

K zvláštnostem patří výpovědi o Hospodinovi. Ten je vždy činitelem událostí. Nejprve skrytým v době hladu, jak jsme už o tom hovořili, vzápětí odhaleným ve vztahu k svému lidu (Rt 1,6) a Noemině návratu (Rt 1,6.21.). Výpověď o Hospodinu dále zaznívá v přímých řečech Noemi a Rút. Noemi jej ve své první řeči k snachám (Rt 1,8-9) vykreslí jako garanta dobré budoucnosti snach v zemi Moábské (činí milosrdenství, dá nalézt odpočinití - partnery), aby vzápětí dvakrát poukázala na vlastní hořký úděl, který spojuje s Hospodinovým působením. Poprvé tak učiní krátkou zmínkou o Hospodinově ruce ve své druhé řeči k snachám (Rt 1,13), podruhé obsírně ve své řeči k obyvatelkám Betléma (Rt 1,20-21). Čtenáři tak naznačuje, jakým způsobem má rozumět smrti jejího manžela a synů. Také Rút svědčí o Hospodinových činech. Hospodin způsobuje její připojení k Noemi, Božím lidu i k sobě samému. Svědectví o Hospodinu z úst Rút je vyznáním její víry a implikuje její konverzi, konverzi Moábkyně.

Výpovědi o Hospodinu podává v druhé kapitole Bóaz, ženci a Noemi. V pozdravu žencům „*Hospodin s vámi*“ a následném „*žehná tobě Hospodin*“ (Rt 2,4) spatřujeme přání Hospodinovy přítomnosti a konstatování skutečnosti Hospodinova požehnání. Hospodin je zde činitel. Bez něj požehnání není. V dalším Bóaz objasňuje Rút, že ji odměňuje Hospodin za její jednání (Rt 2,12). Rút a její skutek (vycházející z víry) je tak činitelem Hospodinova jednání, což je zvláštní, neboť Hospodin se dostává do role trpitele. Rút ovšem v první kapitole vyznala, že její rozhodnutí a skutky jsou podmíněny Hospodinem (Rt 1,17). Zde se situace obrací. Rút reagovala na Hospodina svou vírou a Hospodin reaguje na její víru odměnou. Víra člověka je tedy důsledkem, ale i příčinou Hospodinova jednání.

Noemi, vydává o Bóazovi svědectví, že je „*požehnaný on k Hospodinu*“ (Rt 2,20), které rezonuje se slovy ženců „*žehná tobě Hospodin*“ (Rt 2,4).

²¹² Viz. Výklad Rt 3,3-5.

Ve třetí kapitole zaznívají explicitní výpovědi o Hospodinu dvakrát, vždy z úst Bóaze. Nejprve jako oslovení na počátku Bóazovy odpovědi Rút - „*požehnaná Hospodinu*“ (Rt 3,10), kterou kladně hodnotí její jednání. Podruhé jako přísaha na jejím konci - „*Živý Hospodin*“ (Rt 3,13), jíž stvrzuje slib vykoupit Rút. Bóaz v životě Rút rozpoznává Hospodinovo jednání a sám se k němu svým slibem hlásí. Reaguje tak na Hospodinovy pokyny i skrze poněkud nestandardní události na humně.

V závěrečné kapitole je Hospodin zmíněn explicitně čtyřikrát. Dvakrát v požehnání starších, jako ten, který dává plodnost a semeno (Rt 4,11-12). Dále v komentáři vypravěče, jako ten, který dal početí (Rt 4,13), a naposledy v reflexi žen jako „*požehnaný Hospodin*“ (Rt 4,14). Požehnaný Hospodin nezpůsobil Noemi odnětí vykupitele a sám způsobil navrácení duše k Noemi (Rt 4,14-15). Nepřímo je Hospodin zmíněn v rodopisu Perese, kde slovo „*zplodil*“ הוֹלִידוֹ od kořene לד je vždy v kauzativu. Naznačuje se zde jednání, jehož člověk není sám od sebe schopen. Za plozením stojí Hospodin. On dává semeno, početí i narození syna (srov. Rt 4,12-14).

7 ČAS

7.1 Změny rychlosti vyprávění

Rytmus narativu první kapitoly Rút je kombinací akcelerovaného úvodu s následnou retardací jeho druhé části. Příběh se rozvine velmi rychle, události následují jedna za druhou v rychlém sledu a zahrnují období přibližně deseti let. Po tomto rychlém uvedení faktů zpomaluje vypravěč vyprávění zařazením dialogů neboli scén, až do té míry, že se čtenář stává téměř přímým účastníkem příběhu. Tak tomu bude i v dalších kapitolách. Charakteristickým způsobem vyprávění knihy Rút jsou totiž scény, jejichž prostřednictvím může čtenář vstoupit do vnitřního světa postav, jejich myšlenek, hodnot a záměrů.

Z hlediska vztahu času příběhu a času diskursu začíná vypravěč elipsou, tedy blíže neurčeným časovým shrnutím doby příběhu: „*A stalo se ve dnech...*“ (Rt 1,1). Druhou elipsu nalezneme ve verši čtvrtém, kde nás vypravěč informuje o délce pobytu rodiny na Moábských polích: „*A sídlí tam asi deset let.*“ První pauza obsahuje jména členů rodiny Elímelekovy (Rt 1,2), druhá jména Noeminých snach (Rt 1,4). Zbývající diskurs nemá významnou pauzu nebo elipsu. Zbytek dění obsahuje čtyři scény a souhrn v závěru kapitoly.

Narativ druhé kapitoly knihy Rút je z hlediska změn rychlosti vyprávění vyrovnaný. Příběh začíná pauzou, ve které vypravěč čtenáři představí příbuzného Noemi Bóaze. Času diskursu zde neodpovídá žádný čas příběhu. Následují scény prokládané komentáři vypravěče. V závěru je shrnutí událostí v době žně ječmene a pšenice.

Třetí kapitola obsahuje tři scény, kdy čas příběhu je ve shodě s časem diskursu. Po první scéně následuje delší komentář vypravěče. Druhá scéna je proložena dvěma krátkými komentáři vypravěče, třetí jedním. Komentáře vypravěče ve scénách zkracují čas vyprávění oproti příběhu a mají tak charakter souhrnů. Za elipsu považujeme vypuštění přípravy Rút k cestě na humno (Rt 3,6). Času přípravy (v příběhu) zde neodpovídá žádný čas v diskursu. Přípravná činnost Rút je zahrnuta do obecného „*a činí dle všeho, což přikázala tchyně její*“. Vypravěč tak soustředí pozornost čtenáře k událostem na humně.

Ve čtvrté kapitole se střídají souhrny a scény. Kapitola začíná souhrnem přípravy jednání v bráně. Čas diskursu je zkracován oproti příběhu vypuštěním slovních reakcí účastníků. Zaznamenává komentáře vypravěče proložené pouze přímými řeči Bóaze. Následuje dlouhá scéna jednání v bráně, zakončená požehnáním. Druhý souhrn vypravěče významně zkrátí události svatby, početí a narození syna. Následují dvě scény (řeči žen

k Noemi), vždy zakončené krátkým komentářem vypravěče. V závěru je uveden rodopis Peresův, který zkracuje dlouhé časové období a má formu shrnutí.

Narativní analýza změny rychlosti vyprávění naznačuje, že vypravěči šlo o to, aby čtenář knihy Rút nezůstal pouhým vnějším pozorovatelem, ale stal se téměř přímým účastníkem děje. Nástrojem jsou mu scény, kdy se čas příběhu vyrovnává s časem diskursu, a čtenář má možnost do událostí společně s postavami vstoupit.

7.2 Anachronismy

Příběh první kapitoly obsahuje několik anachronismů. Příklad prospekce najdeme v Noemině první řeči k snachám (Rt 1,8-9). Noemi zde předjímá Hospodinovo působení v životě obou snach. Dále Noemi předjímá postoje snach ve vztahu ke svým hypoteticky nově narozeným synům (Rt 1,11-13). První Noemina prospekce je vyznáním víry, druhá reálným zhodnocením situace. Třetí prospekcí je vyznání víry Rút (Rt 1,16-17). S retrospekci se v první kapitole Rút setkáme zejména v obou vyznáních Noemi (Rt 1,13.20-21), která se týkají Hospodinova působení v jejím životě. Rozpětí těchto retrospekci je vymezeno obdobím od odchodu z Betléma až po návrat (cestu) zpět.

Druhá kapitola obsahuje tři retrospekce. První je Bóazovo sdělení Rút o tom, že přikázal služebníkům, aby se jí nedotýkali (Rt 2,9). Druhou retrospekci je Bóazův pohled do minulosti Rút, s rozpětím od smrti jejího manžela do dnešního dne (Rt 2,11). Za retrospekci můžeme považovat také celý závěrečný rozhovor Noemi s Rút, který je ohlédnutím za uplynulým dnem (Rt 2,19 -22). Za náznak prospekce lze považovat Bóazovu řeč o Hospodinu (Rt 2,12), která vysvětluje nejen přítomné dění, ale má i formu zaslíbení.

Třetí kapitola je na anachronismy poměrně výrazná. Obsahuje tři velmi významné prospekce, tedy anticipace či předjímky událostí. První velkou prospekci je celý Noemin plán (Rt 3,1-4), druhou Bóazův slib (Rt 3,11-13), třetí opět Noemina předjímka vykupitelského jednání Bóazova (Rt 3,18). Z retrospekci je zřetelné Bóazovo pozitivní hodnocení činů Rút (Rt 3,10) a podobně pozitivní reflexe jejích kvalit obyvateli města (Rt 3,11).

Čtvrtá kapitola obsahuje zejména prospekce. Z úst Bóaze zazní dvakrát při jednání v bráně, jako povinnost zachovat zemřelému jméno v jeho dědictví. Nejprve v podmínkách koupě (Rt 4,5), podruhé v prohlášení o koupi (Rt 4,10). Prospekci je také druhá reakce neznámého, který nemůže vykoupit, aby nezničil své dědictví (Rt 4,6). Prospekci je celé

požehnání lidu a starších, které má formu zaslíbení, obsahuje ovšem retrospektivní prvky (Rt 4,11-12). Jsou jimi přirovnání z historie Izraele (Ráchel, Lea, dům Izraele, dům Peresův, Tamar a Juda). Budoucí události jsou tímto způsobem dávány do souvislosti s minulými a naznačují dějovou kontinuitu. Prospekci je rovněž kratičký komentář vypravěče o potomcích Obéda (Rt 4,17).

Retrospekci je komentář vypravěče, kterým informuje čtenáře o dobovém zvyku stvrzování smluv v Izraeli (Rt 4,7). Další retrospekci je reflexe událostí ústy žen (Rt 4,14-15). Zvláštní postavení má z hlediska anachronismů závěrečný rodopis Peresův (Rt 4,18-20). Podobně jako zmíněné požehnání i on obsahuje prospektivní i retrospektivní prvky. Vyjdeme-li z přítomnosti času příběhu (Bóaz), je část od Perese k Bóazovi retrospekci a část od Obéda k Davidovi prospekci. Opět se zde naznačuje dějová kontinuita, která jako celek působí jako zaslíbení, tedy prospektivně.

Zkoumání anachronismů v knize Rút ukazuje, že prospekce jsou zde výrazně spojeny s nadějí. Předjímají Hospodinovo nebo Bóazovo jednání, obsahují vyznání víry v Hospodina, plány, slib, požehnání. Retrospekce Noemi jsou v první kapitole hořké, v dalších nadějně. Retrospekce Bóazovy o Rút nadějně, v požehnání starších nadějně, a v případě žen reflektující Hospodinovo jednání s Noemi opět nadějně. Prvotní hořkost Noemi při pohledu do minulosti je tak přeznačena Hospodinovým milosrdenstvím a nadějnou budoucností.

8 ZÁPLETKA

V knize Rút se setkáváme se sjednocenou neboli jednotnou zápletkou. Jednotlivé epizody na sebe plynule navazují a jsou natolik významné, že žádnou z nich nemůžeme při čtení vynechat. Pochopení událostí následujících je totiž podmíněno znalostí událostí předcházejících.

8.1 Zápletky jednotlivých kapitol

První kapitola má své mikrozápletky (příběh Noemi, příběhy snach) jež jsou součástí makrozápletky celé knihy Rút (osud vdovy, příběh konvertitky). Po úvodní expozici (Rt 1,1-2) následuje komplikace v podobě smrti Elímeleka a jeho synů (Rt 1,3-4). Noemi se dostává do svízelné životní situace a spolu s ní její snachy. Zvrat a částečné rozuzlení přichází s rozhodnutím Noemi k návratu (Rt 1,6-7) a příchodem do Betléma (Rt 1,19-22).

Příběh snach je mikrozápletkou první kapitoly. Po úvodní expozici, kdy do příběhu vstupují sňatky s Noeminými syny (Rt 1,4), přichází do jejich života komplikace – oba manželé umírají (Rt 1,5). Za komplikaci můžeme považovat také Noemino opakované přemlouvání k návratu na cestě do Judska (Rt 1, 8-9.11-13.). Vyvrcholení přichází v okamžiku, kdy se snachy rozhodují, zda budou pokračovat v cestě s Noem, nebo se vrátí zpátky (Rt 1,14). Rozuzleními jsou jejich rozhodnutí. Orpa odchází, Rút pokračuje v cestě. Za vyvrcholení můžeme považovat také vyznání víry Rút (Rt 1,16-17), na které reagovala Noemi tak, že ji přestala přemlouvat (Rt 1,18). Závěr zápletky spatřujeme v návratu Noemi a Rút do Betléma (Rt 1,19-22). Je zřejmé, že k rozuzlení mikrozápletky jak v případě Noemi, tak v případě Rút přispěla víra v Hospodina (Rt 1,6.16-17).

Mikrozápletkou druhé kapitoly je snaha Rút zajistit potřeby Noemi. Expozicí je úvodní záměr Rút, potvrzený Noemi (Rt 2,2). Komplikací pak nalezení pole, kde bude moci bez potíží paběrkovat a nalezne milost. První komplikací (pole) vyřeší náhoda (Rt 2,3), všechny další Bóaz (Rt 2,8-16).²¹³ Vyvrcholením je setkání Bóaze s Rút, který se svou péčí postará o naplnění všech potřeb Rút, a tím zajistí rozuzlení. Závěr spatřujeme v návratu Rút do Betléma a sdílení jídla s Noemi. (Rt 2,18).

Na pozadí příběhu druhé kapitoly se začíná rozvíjet nová zápletká. Týká se Bóazovy vykupitelské role a významně souvisí s celou makrozápletkou knihy Rút (zvrat v osudu vdovy Noemi, konverze cizinky a její připojení k Božímu lidu). Expozicí

²¹³ Bóaz ovšem vyznává, že Rút odměňuje Hospodin. Mohli bychom tedy říct, že komplikace vyřeší Hospodin, skrze „náhodu“ a Bóaze.

je úvodní proleptická epiteta (Rt 2,1), a v podstatě vše, co se o Bóazovi dozvídáme v druhé kapitole knihy Rút. Na scénu vstupuje muž, v něhož Noemi vkládá své naděje (Rt 2,20). Druhá kapitola je tak společně s první jednou velkou expozicí pro další dvě kapitoly a rozuzlení celého příběhu knihy Rút.

Mikrozápletkou třetí kapitoly knihy Rút je snaha Noemi najít Rút odpočinutí. Expozicí je Noemin odvážný plán (Rt 3,1-4), kterému Rút zcela přitaká (Rt 3,5). Za komplikaci můžeme považovat delikátnost celého plánu, dopředu neznámou reakci Bóaze a také existenci bližšího vykupitele (Rt 3,12-13). První dvě komplikace vyřeší tma noci a Bóaz, který Rút laskavě přijme. Řešení třetí komplikace se přesouvá na ráno. Dozvíme se o něm v závěrečné kapitole knihy Rút, hlavní roli sehraje opět Bóaz (Rt 4,1-10). Vyvrcholení nastává v okamžiku Bóazova probuzení, neboť není jisté, jak zareaguje (Rt 3,8.9a). On však v prosbě Rút rozpozná Hospodinův záměr. Rozuzlení, a tedy nalezení odpočinutí pro Rút, je jisté, má však dvě varianty. Rút vykoupí buď bližší vykupitel na základě levirátního zákona, nebo, při jeho selhání, Bóaz na základě stejného zákona a svého slibu „vykoupím tebe“ (Rt 3,12-13). Závěr tvoří rozhovor Rút a Noemi, ve kterém Noemi již tyto události předjímá (Rt 3,18).

V makrozápletkce knihy Rút můžeme třetí kapitolu považovat za komplikaci. Naděje Noemi, Rút, i Bóaze může zhatit bližší, skrytý a bezejmenný vykupitel. Důrazy diskursu však již čtenáři napovídají, že se tak nestane.

Čtvrtá kapitola přináší rozuzlení celé makrozápletky knihy Rút. Mikrozápletkou je jednání v bráně. Expozicí je jeho příprava, komplikací prohlášení neznámého vykupitele „*Já vykupuji*“ (Rt 4,4), vyvrcholením představení podmínek koupě (Rt 4,5). Rozuzlení přichází v podobě odmítnutí koupě neznámým, přenechání výkupního práva a Bóazova prohlášení o sňatku s Rút a zachování jména zemřelého (Rt 4,6-10). Závěrem je potvrzení a požehnání lidu a starších (Rt 4,11-12). Rozuzlením makrozápletky celé knihy Rút je získání vykupitele (odpočinutí) a narození syna. Závěr tvoří reflexe událostí ve vztahu k Noemi a nadějný výhled do budoucnosti.

8.2 Zápletka knihy Rút

V souhrnu se nyní podíváme na celou makrozápletku knihy Rút. Expozicí celého příběhu je první a druhá kapitola. Má dva bloky. V prvé kapitole se dozvídáme o trpkém údělu hlavní postavy. Vdova Noemi, se v hořkosti a beznaději vrací do Betléma. V Moábu jí zemřel manžel i oba synové. Postrádá zázemí a její budoucnost je nejistá. Součástí

prvního bloku expozice je rovněž představení konverze Moábské snachy Rút, rovněž vdovy, která hořký úděl s Noemi sdílí. Ztratila manžela, opustila zázemí rodiny, přišla s Noemi do Betléma, a jak se dozvíme z druhého bloku, je v nebezpečí nepřijetí ze strany okolí. Druhým blokem expozice je druhá kapitola. Blíže nám představí kvality snachy Rút i zastánce Bóaze. Oba prokazují Noemi milosrdenství.

Komplikací zápletky je skutečnost, že zastánce Bóaz se své trvalé vykupitelské úlohy dosud neujal. Situaci se snaží vyřešit Noemi a Rút odvážným plánem. Vykupitel existuje a obě ženy se jej snaží přimět k tomu, aby je vykoupil. K prvním vyvrcholení dojde na humně, kdy není jasné, jak Bóaz zareaguje. Rozuzlením je jeho slib a informace o bližším vykupiteli, který se ovšem z pohledu vyprávění stává další komplikací, neboť text straní Bóazovi. K druhému vyvrcholení dochází při jednání v bráně, kdy není jisté, kdo se vykupitelem stane. Rozuzlením je neznámého „ne“ a Bóazovo „ano“. Bóaz se stává vykupitelem, bere si Rút a plodí syna. Problémy zápletky jsou získáním vykupitele (odpočinutí) a narozením syna vyřešeny. Rút získala manžela a byla přijata do společenství Božího lidu. Noemi získává vykupitele, který se o ni postará. Překvapivě, jím již není míněn Bóaz, ale syn, který vzešel z manželství Bóaze a Rút,²¹⁴ a který byl Noemi dán Hospodinem (Rt 4,14). Tímto se pozornost přesouvá od Noemi k Izraeli, neboť Obéd (na rozdíl od Elímeleka) je součástí linie Božích vyvolených, z níž se narodí David i Mesiáš. Závěr celé zápletky můžeme spatřit jak ve vyřešení problému obou vdov, tak také v nadějně budoucnosti Izraele, která by ovšem bez Hospodinova podivuhodného řízení událostí byla nemyslitelná.

²¹⁴ BIČ, Miloš. *Starý zákon: překlad s výkladem*. Sv. 4. S. 226.

9 FOKALIZACE

Narativ první kapitoly Rút začíná externí fokalizací (Rt 1,1-7). Vypravěč se nachází mimo vědomí jednotlivých postav a zaznamenává přítomné vnější jevy, které jsou přístupné postavám, avšak postavy vědí více. Změna nastává v druhé části první kapitoly na cestě do Judska. Prostřednictvím přímých řečí postav přechází vypravěč k interním fokalizacím (Rt 1,8-22). Přímé řeči prokládá svými velmi krátkými externě fokalizovanými komentáři. Zařazením přímých řečí Noemi a Rút dává čtenáři nahlédnout do jejich myšlenek, postojů, pocitů a nadějí. Ukazuje, jak rozumí minulé i budoucí skutečnosti, jakým způsobem věří. Interní fokalizace prostřednictvím dvou postav se protíná v jednom bodě. Je jím víra v Hospodina neboli pohled na skutečnost prostřednictvím víry v Hospodina (Rt 1,8.9.13.16.17.20.21).

Druhá kapitola začíná externí fokalizací. Vypravěč je v roli neutrálního pozorovatele a představí nám Bóaze (Rt 2,1). Následuje rozhovor Rút a Noemi s interní fokalizací (Rt 2,2), který je střídán komentářem vypravěče, který je nejprve fokalizován externě (Rt 2,3a) a pak nulově (Rt 2,3b). Tato nulově fokalizovaná část nás informuje o náhodě, která stála za tím, že Rút přišla na pole Bóazovo. V dalším běhu druhé kapitoly (Rt 2,4-23) se střídají interně fokalizované přímé řeči postav s krátkými externě fokalizovanými komentáři vypravěče. Tento způsob vyprávění je charakteristický pro celou knihu Rút.

Třetí kapitola střídá interní fokalizaci s externí, ve stejném duchu, jak jsme si již uvedli pro kapitolu druhou a první. Ve čtvrté kapitole knihy Rút je tomu podobně. Za zmínku stojí nulová fokalizace v Rt 4,13. Vševědoucí vypravěč ví, že početí syna dal Hospodin. Zvláštní místo má Peresův rodopis na konci kapitoly. Jde o externí fokalizaci s náznakem nulové. Postavy mohou znát rodovou linii až k Obédovi (Rt 4,18-21), nemohou však vědět o Jišajovi a Davidovi (Rt 4,17b.22). Tento p

Souhrnem je kniha Rút výrazně interně fokalizovaná. Externě fokalizované komentáře vypravěče posouvají děj a shrnují události. Nulová fokalizace je spojena s náhodou (Rt 2,3) a Hospodinovým darem početí (Rt 4,13). Tento úhel pohledu soustředí čtenářovu pozornost ke dvěma klíčovým událostem na začátku (náhoda) a na konci Hospodinovy intervence (početí).

10 POSTAVY

10.1 Klasifikace postav

Narativní analýza člení postavy na ploché a oblé. Ploché postavy²¹⁵ se v průběhu děje vnitřně nevyvíjejí, mají jeden hlavní rys, jednají stereotypně, takže jejich jednání je předvídatelné. V příběhu vidíme jen jejich „povrch“. Naproti tomu postavy oblé²¹⁶ se vnitřně vyvíjejí, jednají nepředvídatelně, mají více rysů, jejich jednání má vliv na zápletku. Implikovaný autor nám dává nahlédnout i do jejich nitra, takže jsme schopni zahlédnout „plasticitu“ jejich osobnosti.

Postavy mohou být v narativech představeny buď *přímou definicí*, nebo *nepřímou prezentací*. K přímé definici patří komentáře vypravěče, jím zaznamenaný vnitřní monolog postavy, nebo hodnocení z úst jiných postav. Zvláštní roli v přímé prezentaci hrají *proleptická epiteta*, tedy úvodní krátké charakteristiky postav, vyskytující se obvykle na začátku narativů. Za proleptická epiteta lze v biblickém narativu považovat také jména, charakterizující významem svého nositele. K nepřímé prezentaci postav patří jejich slova a činy. Popis vzhledu postav není v Bibli příliš rozšířen.

V příběhu knihy Rút zaujímají zvláštní místo jména postav. Vypravěč jimi nejen postavy charakterizuje, ale také předjímá jejich jednání. Za ploché postavy, lze v příběhu knihy Rút považovat Elímelecha, Kiljóna, Machlóna a Orpu. Za oblé Noemi, Rút a Bóaze. Elímelech se objeví na scéně a hned umírá. Jeho role spočívá v tom, že začíná zápletku. O jeho vnitřním vývoji nic nevíme. Je čitelnou, plochou postavou. Rozporuplně působí jeho odchod na Moábská pole, který je v rozporu s jeho vyznavačským jménem. Podobnou „plochou“ roli mají Machlón a Kiljón. Svými sňatky posunují děj dále, ale i oni umírají a z příběhu mizí. Za plochou je možné považovat i Orpu, která svým činem dostojí svému jménu. Plochou postavou je také neznámý vykupitel. Kromě naznačeného příbuzenského vztahu k Noemi o něm nic nevíme, vypravěč ani nezaznamenává jeho jméno, což je znamením, že není důležitý.²¹⁷ Pouze dává vyniknout rozhodnému jednání Bóazovu, který usiluje o naplnění levirátního zákona a pomoc oběma vdovám.

Dalšími plochými postavami jsou ženci, vrchní služebník, služebníci a děvečky, starší a lid města, ženy a sousedky. Oblým postavám se budeme věnovat dále podrobněji.

²¹⁵ Nazývané také „statické“.

²¹⁶ Nazývané také „dynamické“.

²¹⁷ Nemít jméno znamená nebýt důležitý. BIČ, Miloš. *Starý zákon: překlad s výkladem*. Sv. 4. S. 223.

10.2 Noemi

Noemi je jednou z hlavních postav příběhu zaznamenaném v knize Rút.²¹⁸ Na scénu vstupuje²¹⁹ jako žena muže a matka dvou synů, následující svého manžela do cizí země. Vypravěč ji představí uvedením jejího jména Noemi, které se vykládá jako „Má líbezná“. Jméno obsahuje theofornní koncovku,²²⁰ avšak jeho význam (Líbezná) je v rozporu s životní tragédií, kterou Noemi prožívá. Skonem manžela a smrtí obou synů je opuštěná.²²¹ Noemi má v této chvíli za sebou čtyři významné a zlomové události – stěhování, smrt manžela, sňatky synů a jejich smrt.

Zvrat v jejím životě nastává po smrti synů. Noemi reaguje na zvěst o Hospodinu a vrací se do Betléma. Vypravěč ji nechává čtyřikrát promluvit jako interpretku Božího jednání. Tři výpovědi o Hospodinu jsou určeny snachám, jedna betlémským ženám. Výpovědi o Hospodinově jednání v životě snach směřují do budoucnosti, a jsou naplněny nadějí, zatímco výpověď o Hospodinově jednání v životě Noemi je obrácena do minulosti, a je beznadějně hořká. Výpovědi o Hospodinu používá Noemi jako argumenty, kterými stupňuje své úsilí pohnout snachy k návratu. Nechce, aby sdílely její těžký úděl. Nedokáže jim zajistit budoucnost, kterou spatřuje v muži a synech, které nemá a mít nebude, neboť je již stará. Navzdory osobní tragédii se svým zájmem o osudy snach profiluje jako žena hluboce pečující o druhé.²²²

Noemi prožívá hořkost a bolest ze ztrát, které nejvíce propukají při vstupu do Betléma. Odešla vdaná a nyní je vdova. Měla dva syny, nyní je bez dětí. Minulost byla plná a lepší, přítomnost je prázdná a horší. Smrt jí vzala její nejbližší. Byla „Líbezná“ teď je „Hořká“, a tak na betlémských vyžaduje změnu svého jména, která by reflektovala činy Boha, který změnil její identitu. Noemi jej vnímá jako zdroj svého trápení – způsobil jí hořkost, prázdnotu, pokoření a zlo. Vyznává ovšem také, že ji přivedl zpět do Betléma. Ve své výpovědi o Hospodinu je čestná a opravdová. Nic nepředstírá a komunitu Hospodinových vyznavačů konfrontuje s Hospodinovými činy. Svojí výpovědí svědčí o tom, že Hospodina bere naprosto vážně, že je ženou hluboce věřící.

²¹⁸ Celý svitek je ovšem pojmenován po cizince Rút a ne po vdově Noemi. Proč tomu tak je? Pravděpodobným důvodem je skutečnost, že budoucnost Izraele je spojena právě s Rút, cizinkou, prababičkou krále Davida.

²¹⁹ Příjmu definicí.

²²⁰ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 319

²²¹ Doslova „zanechána“, což vypravěč akcentuje dvojným opakováním tohoto slova (Rt 1,3.5).

²²² O to víc pak prožívá bolest ze ztráty nejbližších.

Na konci první kapitoly je Noemi osudem těžce poznamenaná, opuštěná a hořkostí naplněná žena. Navzdory tragédiím si uchovává víru v Hospodina. Svému životu, i když velmi bolestnému, rozumí v Hospodinově perspektivě.

Po příchodu do Betléma naplňuje základní (potravu) a sociální (společenství) potřeby Noemi svou prací a přítomností snacha Rút.²²³ V jejím životě dochází ke stabilizaci. Vypravěč nezaznamenává žádné výlevy hořkosti. Naopak, Noemi má naději, jejímž zdrojem je Hospodin a příbuzný vykupitel Bóaz. Rozpoznává Hospodinovo milosrdenství, jehož jsou ona i zemřelí příjemcem. Opět je interpretkou Hospodinova jednání. Zaznamenáváme u ní zřetelný posun v její výpovědi o Hospodinu - od beznadějně minulosti směrem k nadějně budoucnosti.

Na konci žně Noemi přebírá iniciativu. Znovu se projevuje jako žena se zájmem o druhé.²²⁴ S cílem najít své snaše odpočínutí, vytváří jedinečný a odvážný plán, kterým se neveřejně domáhá svých levirátních práv.²²⁵ Nachází pro něj vhodný okamžik, místo i komplici, jíž je Rút. Ve víře a snaze pomoci Rút jde až na samou hranici přípustného jednání, či spíše až za ní.²²⁶ V jejím plánu se projevují prvky předzvědění, které implikují Hospodinovo skryté jednání.

V třetí kapitole překvapuje Noemi svou invencí a vírou, jež jí vedly k vytvoření delikátního plánu. Zaznamenáváme u ní jedinečný vhled do událostí. Sympatickým způsobem se domáhá svých práv, dbá o veřejnou pověst svých blízkých, očekává věci příštích.

V závěrečné kapitole dochází Noemi naplnění svých očekávání a zvrát jejího života je dokonán. Je vykreslena jako pasivní účastnice Bóazova jednání v bráně města a Hospodinova dění. Její odvážný plán se naplnil činy druhých. Své snaše Rút našla odpočínutí. Sama tím získala vykupitele (syna)²²⁷ a stala se mu chůvou.²²⁸ Hospodin způsobil, že o ni bude ve stáří postaráno. Rút je lepší sedmi synů. Hospodin zcela zvrátil její hořký úděl.

²²³ Rút pracuje díky Bóazovi. Bóaz svědčí o tom, že to co Rút přijímá, je odměna Hospodinova. Na naplnění potřeb Noemi se tak podílí nejen Rút, ale i Bóaz a Hospodin.

²²⁴ Zdá se, že tento její charakteristický rys (Rt 1,8-9.11-13) byl na čas utlumen vlastním trápením (Rt 1,20-21). Naplnění potřeb, stabilizace života i naděje spojované s Bóazem (Rt 2,18.20.23) jí opět vedou k aktivitě.

²²⁵ Tím se profiluje jako žena, která lpí na Hospodinově slově a zároveň jí záleží na veřejné pověsti druhých.

²²⁶ Jedná se o velmi choulostivou záležitost, o čemž svědčí Bóazovo utajování celé události.

²²⁷ Jde o Obéda, vnuka Noemi, kterého ženy nazývají „syn Noemi“.

²²⁸ Noemi postupně prochází těmito rolemi: manželka, matka, tchyně, vdova, chůva.

10.3 Rút

Moábka Rút vstupuje na scénu sňatkem s Machlónem, který umírá.²²⁹ Jméno Rút znamená „Občerstvení“, kladně jí předznamenává a je zcela v souladu s její rolí. Na cestě do Judska odolá sedmi výzvám Noemi k návratu a zcela iracionálně se k ní připojí. Tento skutek je podmíněn zásadním životním zvratem, jímž je konverze k Hospodinu. Způsobí odpoutání se od dosavadních rodinných, společenských, geografických i religiózních vazeb.²³⁰ Hospodin je příčinou přilnutí k Noemi, jejímu lidu a jejímu Bohu. Rút se v úvodní kapitole profiluje jako vnitřně silná, rozhodná, oddaná a pokorná konvertitka.

Po příchodu do Betléma je Rút v novém prostředí činná a svou prací usiluje o naplnění Noeminych potřeb. Náhoda²³¹ ji přivede na pole, kde se setkává s jeho vlastníkem, svým budoucím manželem Bóazem. Bóaz jí projevívá přízeň, zajistí práci a ochranu, naplní základní potřeby a pokusí se o její sociální integraci. Rút si uvědomuje jeho přízeň a projevuje mu hlubokou úctu a vděčnost.

V rozhovoru s Bóazem je zaznamenán její vnitřní vývoj. Sama sebe považuje nejprve za cizinku, vzápětí za Bóazovu služebnici, ne však plnohodnotnou.²³² To je zřetelný posun v sebepojetí. Setkání s Bóazem jí poskytlo reflexi její víry a Hospodinova působení. Prostřednictvím „pracovního vztahu“ započala její sociální integrace.²³³ Dochází k sebeuvědomění si osobní a společenské transformace. Po konverzi následuje postupné začlenění do komunity Hospodinových vyznavačů. Od Noemi se dozvídá o Hospodinově činu a vykupitelské roli Bóaze. Je pracovitá, pokorná, uctívá a vděčná.

Na humně realizuje Rút Noemin delikátní plán, ve kterém jde takřkajíc „o všechno“. Riskuje tím přijetím a svou pověst v očích komunity, nepochopením Bóazovo, i další osud Noemi, která je na ní existenčně závislá. V kritické chvíli²³⁴ přichází s odvážnou prosbou, již se snaží získat vykupitele a patrně i nevědomky vstoupit do role, kterou jí předurčil Hospodin.²³⁵ Bóaz ji vnímá jako ženu Hospodinem pozeňnanou, statečnou, s dobrou pověstí u lidu města. V její prosbě rozpoznává Hospodinův záměr

²²⁹ Rút má důvod ke smutku, ale ten vypravěč nikde nezaznamenává, což by mohlo svědčit o její emocionální stabilitě, zvláště ve srovnání s Noemi.

²³⁰ Odpoutání se týká otce, matky, země, lidu a bohů (srov. Rt 1,15 s Rt 2,11).

²³¹ Může svědčit o Božím skrytém jednání.

²³² Rút totiž jedním dechem vyznává, že se jeho služebnicím nemůže rovnat (Rt 2,13). Rút si stále uvědomuje svoji jinakost či nedostatečnost. Navzdory tomu se již identifikuje s někým z nové komunity. Je služebnicí Bóazovou. Tento vývoj sebepojetí bude pokračovat (srov. Rt 3,9)

²³³ Přilnutím k děvečkám, kontaktem s ženami a služebníky, a také přebýváním s tchyní získává nové sociální vazby.

²³⁴ Po probuzení Bóaze.

²³⁵ Role matky v rodopise Davida a Mesiáše.

a zaslubuje jí vykoupení. Stane se tak skrze Bóaze nebo bližšího vykupitele, o kterém se dozvídá.

Rút prožívá další posun v sebepojetí, považuje se za služebnici Bóazovu,²³⁶ reaguje na jeho pokyny, zakouší přijetí a přespává u jeho nohou. Je mu stále blíže, a to s jeho svolením. Její naděje na vykoupení je veliká, poslední komplikací je bližší vykupitel. Noemi, ji však povzbuzuje, že to „dobře dopadne“. Charakteristickými rysy její povahy jsou odvaha, víra, pokora a poslušnost.

V závěrečné kapitole je Rút (vyjma zmínky o lásce k Noemi a porodu syna) vyobrazena jako pasivní účastnice dění. Požehnáním starších je přijata do komunity Hospodinových vyznavačů. Podruhé se vdává. Byla vdovou Machlónovou, stává se manželkou Bóazovou. Hospodin způsobí, že počne a porodí syna a stane se matkou,²³⁷ významnou ženou v dějinách Izraele.

Pasivita Rút je ve čtvrté kapitole v napětí s její předchozí aktivitou na cestě do Judska, na Bóazově poli i na humně. Lze ji ovšem považovat jen za jiný projev odevzdání se, ustoupení do pozadí, které se v životě Hospodinova vyznavače projevuje jak aktivitou, tak pasivitou, a umožňuje naplnění Hospodinových záměrů. Cenným rysem povahy Rút je tedy oddanost (odevzdanost) Hospodinu, ale i Noemi.²³⁸

10.4 Bóaz

Třetí hlavní postavou knihy Rút je Bóaz. Na scénu vstupuje „se zpožděním“ teprve ve druhé kapitole, a to přímou definicí vypravěče, jde o tzv. proleptický epiteton. Je zámožným mužem, příbuzným Noemi z čeledi Elímelekovy, je vykupitelem.²³⁹ Význam jména Bóaz se vykládá jako „V něm (je) síla“,²⁴⁰ s odkazem k Hospodinu. Tato skutečnost jej kladně předznamenává. Je postavou, o kterou je možné se „opřít“.²⁴¹ Požehnání Hospodinovo, které se projevuje v jeho životě, je doloženo pozdravem ženců i dvojí výpovědí Noemi. Je vlastníkem pole, na kterém se setkává s Rút.

²³⁶ Je zde další posun ve vnímání sebe sama (srov. Rt 2,13 s Rt 3,9).

²³⁷ Rút postupně prochází těmito rolemi: manželka, snacha, vdova, konvertitka, Hospodinova vyznavačka, manželka, matka.

²³⁸ Rút svou oddanost Noemi a Hospodinu projevila na cestě do Judska (Rt 1,16-17), Bóaz jí za ni chválí na poli (Rt 2,11-12) i na humně (Rt 3,10). V závěru se projevuje ve své extrémní formě nelpěním na synu (Rt 4,16-17).

²³⁹ V příběhu prochází těmito rolemi: muž, soudce, vykupitel, manžel, otec.

²⁴⁰ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 115. (viz. Výklad Rt 2,1).

²⁴¹ A obě ženy se o něj v příběhu snaží „opřít“.

Ač v nadřazeném postavení, žije Bóaz v úzkém kontaktu se svými služebníky,²⁴² má přehled o veřejném dění, dobře zná příběh Rút i osud Noemi. Osobně se zajímá o cizinku Rút a zahajuje s ní rozhovor. Dokáže ocenit hodnotu činů Rút a povzbuzuje ji k víře v Hospodina. Naplňuje její základní,²⁴³ společenské a sociální potřeby,²⁴⁴ a tak napomáhá k její integraci do společenství Hospodinových vyznavačů. Překvapí jeho důslednost v ochraně Rút,²⁴⁵ i ochota jít v péči o ni za hranici svých povinností. Svým služebníkům tím vysílá jasný signál, jakým způsobem se k této cizince mají chovat, což v židovském prostředí mohl být unikát, zvláště s ohledem na neblahou historickou zkušenost při vstupu do země zaslíbené. Ve svých projevech je Bóaz nesmírně přímočarý, velkorysý, štědrý, milosrdný a pokorný. Nečiní si zásluhy, ustupuje do pozadí, ztrácí se v Hospodinu.

Ve třetí kapitole je Bóaz vykreslen v plánu Noemi jako blízký příbuzný, pracující na humně. Vypravěč zmíní kontrast mezi jeho dobrým rozpoložením i vyděšením potom, co zjistí, že mu v nohách leží žena. Prostřednictvím nepřímých prezentací se dozvídáme, že na prosbu Rút reaguje velmi pohotově a laskavě. V prosbě rozpoznává Hospodinův záměr a zřejmě i pobídku Noemi.²⁴⁶ Při Hospodinu slibuje pomoc. Podobně jako na poli Rút vnitřně buduje²⁴⁷ a napomáhá k vytváření jejích sociálních vazeb.²⁴⁸ Cele se soustředí na potřeby Rút. Nezneužívá situace ve svůj prospěch, respektuje levirátní zákon i přednostní právo bližšího vykupitele. Je obezřetný, dbá na pověst Rút. Nebojí se nové výzvy a přebírá zodpovědnost za vyřešení jejího případu.

Bóazovo jednání se zde vyznačuje citlivostí na Hospodinovo působení, komplexní péčí o potřeby Rút i Noemi, osobním nasazením a odvahou jednat ve prospěch obou bezdětných vdov, navzdory všem komplikacím.²⁴⁹ Bóaz také znovu rozpoznává Hospodinovo působení v životě Rút a již podruhé jí poskytuje cennou reflexi její víry.

V závěrečné kapitole se z nepřímých prezentací dozvídáme jak Bóaz aktivně a neohroženě jedná ve prospěch Noemi a Rút. Z některých narážek v textu²⁵⁰ je možné

²⁴² Vítá se s nimi, dává jim pokyny, společně s nimi jí.

²⁴³ Poskytnutím možnosti paběrkovat, jídlem a pitím.

²⁴⁴ Pozváním ke společnému jídlu, zajištěním ochrany před dorážením služebníků, přidružením k služebnicím.

²⁴⁵ Služebníkům vydá pokyny, aby se Rút nedotýkali a neokřikovali ji (neponižovali ji).

²⁴⁶ Svědčí pro to jeho snaha, aby Rút nepřišla ke tchyni s prázdnou. Dar je tak předjímkou nadějných věcí příštích.

²⁴⁷ Odkazem na její spojení s Hospodinem a oceněním hodnoty jejích skutků (Rt 3,10), opakovaným oslovením „dcero má“ (Rt 3,10.11), ochotou pomoci (Rt 3,11.13).

²⁴⁸ Odkazem na příznivé vnímání lidí ve městě (Rt 3,11) i ochranou její pověsti (Rt 3,14).

²⁴⁹ Naplněním levirátu se dostává do konfliktu se zákonem a je zde i bližší příbuzný (viz. výklad Rt 3,9-13).

²⁵⁰ Autorita, se kterou svolává shromáždění (Rt 4,1-2), erudované vedení jednání (Rt 4,3-8) a právně přesné formulace při převzetí vykupitelských práv (Rt 4,9-10).

se domnívat, že byl soudcem. Moudře a rozhodně vede jednání v bráně města, získává právo vykupitele, činí veřejné prohlášení a je příjemcem požehnání. Má přirozenou autoritu, jeho slova a činy jsou v souladu, což nelze říci o neznámém vykupiteli. Dokáže věci začít a dovést je do zdárného konce. Za manželku si bere Rút. Ta mu porodí syna, který je součástí rodové linie Davida a Mesiáše.

10.5 Obéd

Obéd není sice aktivním činitelem událostí (vyjma role otce), avšak je postavou bezesporu zajímavou, oblou, obestřenou tajemstvím, podmíněnou Hospodinovým jednáním. Jeho početí a narození je předjímáno, zaznamenáváno a reflektováno, jak jsme si již vyložili. Je zaslíbeným semenem (Rt 4,12), synem Rút i Noemi (Rt 4,13.17), vykupitelem, dítětem a Obědem, tedy služebníkem, či ctitelem Hospodinovým, neboť tak se vykládá jeho jméno.²⁵¹ Přímými definicemi je identifikován jako ten, který existuje ve vztahu k člověku a úkolu (roli), kterou má naplnit. Jeho existence umožňuje nástup Jišaje a Davida, a předjímá úlohu Mesiáše.

10.6 Hospodin

Explicitně se z výpovědí postav o Hospodinu dozvídáme, že: navštěvuje svůj lid a dává chléb (Rt 1,6), prokazuje milosrdenství (Rt 1,8), dává odpočínutí ženám v domech jejich mužů (Rt 1,9), zasahuje hořkostí nitro člověka (Rt 1,13), způsobuje připojení snach k tchyním, cizinek k sobě a svému lidu (Rt 1,16-17), způsobuje navrácení vdovy do Betléma (Rt 1,21), pokořuje (Rt 1,21), působí zlo (Rt 1,21). Žehná (Rt 2,4), odměňuje skutky víry (Rt 2,12), má své požehnané (Rt 2,20; 3,10), lidé se k němu obracejí při stvrzování svých slibů (Rt 3,13), dává ženám, aby stavěly dům Izraele (Rt 4,11), dává semeno/potomka, (Rt 4,12), působí početí (Rt 4,13), je požehnaný (Rt 4,14), neodnímá vdovám vykupitele (Rt 4,15), působí navrácení duše a zajišťuje péči o vdovu v jejím stáří (Rt 4,15).

Implicitně se z příběhu dozvídáme, že Hospodin působí hlad, smrt, konverzi pohanů, vede lidi na pole svých zastánců, naplňuje potřeby vdov a cizinek, integruje do společnosti, skrytě stojí za riskantními plány, dává lidem poznat své záměry, realizuje své plány napříč pokoleními.

²⁵¹ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. S. 340.

Na základě shora uvedeného můžeme konstatovat, že Hospodin je skrytým „režisérem“ příběhu Rút, jehož hlavní postavy jednají ve víře v jeho slovo a částečně rozpoznávají jeho záměry.

10.7 Modelová a formativní role postav

Podívejme se nyní na všechny postavy z pohledu jejich příkladu (modelu) a formativního vlivu na jednání Hospodinova vyznavače.

Některým postavám²⁵² je v textu věnován poměrně malý prostor. Vstoupí na scénu a rychle z ní mizí. Jejich vnitřní vývoj není zaznamenán a jejich „prostor existence“ v příběhu je různými způsoby záměrně omezován. Např. zaznamenáním pouze několika strohých informací z jejich života, vynecháním přímé řeči nebo naopak zaznamenáním výroku, který je kompromituje. Dále např. zamlčením jména, anebo pojmenováním, které má negativní konotaci, nebo postavením jednání postavy do kontrastu s jinou postavou, jejíž jednání má kvalitativně vyšší úroveň. Způsobů, jak postavu „uměnit“ je mnoho. Dalším postavám²⁵³ je naopak v textu věnován velký prostor. Zůstávají v příběhu až do konce, je zaznamenán jejich vnitřní vývoj, dostávají „existenční prostor“, mají vyznavačská jména, je vyzdvihováno jejich jednání.

Je otázkou, co tím chce vypravěč dosáhnout. Domnívám se, že postavy „v jeho rukou“ mají mít formativní dopad na posluchače, neboť každý posluchač zaujímá k postavám určité stanovisko, které je „formováno“ způsobem, jakým je příběh vyprávěn. Posluchač se k některým postavám přirozeně „přiklání“ a od jiných se „odtahuje“, jednání některých považuje za „správné“, jiných za „špatné“ nebo přinejmenším kontroverzní. Postavy mu tak poskytují kladné a záporné modely jednání, které plastickým a působivým způsobem zpracovávají (prezentují), a tím formují jeho hodnoty, postoje a jednání. V prostředí komunity Hospodinových vyznavačů formují jeho víru v Hospodina.

Modely jednání se u postav projevují v běžných, ale i kritických okamžicích, životních zvratech, v těžkých situacích, kdy je potřeba se rozhodovat. Příběh čtenáři předkládá tyto modely jednání předem, a tak jej připravuje a formuje právě pro dobu krizí a zvrátů, kdy se bude muset rozhodovat a jednat on sám za sebe.

Formativní vliv postav dělím pracovně do dvou skupin, na žádoucí a nežádoucí. Podotýkám, že tím mám na mysli pouze jednání postav, ne lidí jako takových. A navíc,

²⁵² V knize Rút to jsou postavy ploché.

²⁵³ V knize Rút to jsou postavy oblé.

i nežádoucí jednání postav, může mít na čtenáře pozitivní formativní vliv.²⁵⁴ Mezi nežádoucí příklady jednání²⁵⁵ patří následující postavy: uvedu vždy jejich jméno, modelovou roli, možné poselství vypravěče a dopady na komunitu.

Nežádoucí modelové jednání postav

Elímelek (vyznaváč, který opustil komunitu) je mužem, jehož rozhodnutí zásadně ovlivní život celé rodiny.²⁵⁶ V době krize, se vzdálí od Hospodinova lidu.²⁵⁷ Tato skutečnost není vypravěčem explicitně komentována, ale je zřejmá z geografického popisu míst. Výmluvným je ovšem jeho okamžité zmizení ze scény. Jako by nám zde vypravěč říkal – „tak takto ne“. Poselství vypravěče: „Hospodinův vyznaváč nesmí (ani v době krize) komunitu svého lidu opustit. Všude jinde ho čeká smrt.“ Možný formovací účinek: Přimknutí se k Hospodinu a k sobě navzájem.

Machlón a Kiljón (synové vyznaváče, který opustil komunitu), synové Elímeleka, jsou vypravěčem negativně předznamenáni svými jmény. Pokračují v otcem započatém vzdalování se od Hospodinem určených věcí. Překročí Hospodinovy instrukce týkající manželství s ženami jiných národů (komunit),²⁵⁸ umírají a ze scény rychle mizí.²⁵⁹ Poselství: „Hospodinův vyznaváč musí respektovat Hospodinova přikázání a instrukce. Jinak nemá budoucnost.“ Možný formovací účinek: Věrnost Hospodinu, lpění na jeho slovech.

Orpa (cizinka bez víry), snacha Noemi, naplní význam svého jména svým činem. V krizi se od Noemi odvrátí a ze scény ihned zmizí. Čtenář je veden k tomu, aby považoval její jednání za negativní. Poselství: „Hospodinův vyznaváč svého bližního v životní krizi neopouští. V krizi musí lidé držet při sobě.“ Možný formovací účinek: Vzájemná podpora a sounáležitost mezi členy komunity.

Bližší vykupitel (muž, který nepřevzal Hospodinem připravenou roli) je nejzápornější postavou celého příběhu. Vypravěči „nestojí za řeč“, zamlčí jeho jméno. Neujme se Hospodinem dané role vykupitele (prokázat milosrdenství a solidaritu) a ze scény mizí. Opět zde slyšíme „takto ne“. Poselství: „Solidarita není možností,

²⁵⁴ Ve smyslu: „takto jednat nebudu“.

²⁵⁵ Příp. příklady kontroverzní.

²⁵⁶ Noemi je zanechána, synové si berou Moábky, což bylo zapovězeno.

²⁵⁷ S velkou mírou nejistoty bychom mohli říci, že se Elímelek vzdálil i od Hospodina, pro což svědčí některé narážky v textu (viz. Výklad 1. Kap.).

²⁵⁸ Viz. Ex 34,16; Dt 7,3n; Sd 3,6n; 1K 11,1n.

²⁵⁹ V reálném životě sice uběhlo již 10 let, ale vypravěč jejich „existenci v příběhu“ zkrátí na pouhou zmínku faktu. Je do další způsob, jak význam postavy umenšit.

ale povinností Hospodinova vyznavače.“ Možný formovací účinek: Ochetná služba potřebným, snaha naplnit Hospodinův záměr.

Žádoucí modelové jednání postav

Noemi (vyznaváčka v životní krizi) je modelem zbožné ženy, která prožívá životní krizi. Je upřímná a ve vztahu k Hospodinu i lidem opravdová. Vypravěč nám její postavou říká: „Hospodinův vyznavač reaguje na Hospodinova slova a činy, nepřestává Hospodinu věřit (ani v krizi), nic nepředstírá, ve víře jedná a očekává Hospodinovo vykoupění.“ Možný formovací účinek: Víra a naděje pro čas krize.

Bóaz (zralý, zbožný a požehnaný vyznavač/muž) projevuje zájem o lidi ve svém okolí, pomáhá lidem z okraje společnosti (sociálně slabým vdovám, cizince), jde nad rámec svých povinností, nebojí se přejímat nové výzvy a aktivně usiluje o spravedlnost. Čtenáři se tím dává najevo – „Takto jedná požehnaný muž. Jednej jako on.“ Poselství: „Hospodinův vyznavač se aktivně zajímá o osudy lidí ve své blízkosti, naplňuje jejich potřeby a chrání je. Ve své pomoci je důsledný a jde i nad rámec svých povinností. Nebojí se přijímat nové výzvy, naplňuje Hospodinovy záměry a aktivně se zasazuje o spravedlnost.“ Možný formovací účinek: Komplexní a žádoucí model muže, Hospodinova vyznavače. Budování postoje k cizincům.

Postava vykupitele

Modelovou postavou je i Obéd (vykupitel). Jak jsme si již vyložili, je modelem jednání vykupitele - Mesiáše. Do role vykupitele (GOEL) ovšem v příběhu vstupuje více postav (Bóaz, bližší vykupitel, Obéd). Několikrát jsme si také všimli, že za jednáním postav se skrýval Hospodin. Domnívám se proto, že tímto vícenásobným obsazením role vykupitele se vypravěč snaží podat plastický obraz jednání Hospodina a jeho Mesiáše. Možný formovací účinek: Víra ve Vykupitele/Mesiáše.

Závěr

Postavy mají modelovou a formativní funkci. Zprostředkovávají posluchačům kladné a záporné modely jednání a plastickým způsobem naznačují roli vykupitele. Cílem je budovat víru vyznavače v Hospodina a jeho Mesiáše. To může být posláním a smyslem existence knihy Rút.

11 PROSTŘEDÍ

Příběh knihy Rút se odehrává v několika lokalitách a obdobích. Příběh začíná v Betlémě,²⁶⁰ v době soudců a hladu. Na deset let se přesunuje na Moábská pole,²⁶¹ aby se opět vrátil do Betléma, a to v době žní ječmene. Moábská pole²⁶² jsou poznamenána smrtí mužských členů rodiny, kteří po sobě zanechávají tři vdovy. Klíčové události se odehrají na cestě do Judska, na poli, na humně a v bráně města. Orpa, se vrací do svého přirozeného prostředí,²⁶³ zatímco Rút jde ve víře do neznáma.²⁶⁴ Setkává se s přijetím a přízní, ale i s nevráživostí, před kterou je chráněna (Rt 2,2.9.15-16). Žně ječmene začaly patrně v polovině května. Žeň pšenice začínala o cca 14 dní později, na začátku června v době největšího parna.²⁶⁵ Odhadujeme, že žně trvaly zhruba měsíc. Setkání Bóaze a Rút na poli proběhlo ve dne, poznání existence vykupitele večer, setkání na humně v noci, jednání v bráně ráno. Lidé v nejbližší blízkosti Rút a Noemi byly ženy a sousedky, které Noemi znaly, děvečky a mládenci na poli, Bóaz. I když byla Rút novou obyvatelkou Betléma, velmi rychle o ní věděl jak Bóaz, tak všichni lidé. Z textu zaznívá, že společnost byla Rút velmi příznivě nakloněna, zvláště pro její kvality, péči o Noemi i víru (Rt 2,11-12; 3,11; 4,11-12.15).

²⁶⁰ Betlém (dřívější název Efrata) je v historii Izraele spojen především: se smrtí Ráchel, ženy Jákobovy, která byla pohřbena u cesty do Betléma (Gn 35,19), z Betléma pocházel David (1S 17,12), v Betlémě se měl narodit Mesiáš (Mi 5,2).

²⁶¹ Moábská pole jsou s historií Izraele před dobou soudců propojena takto: Moáb, je syn Lota a jeho starší dcery (Gn 19,37), moábský král Balák se snažil proklít Izrael při putování do zaslíbené země skrze Bileáma (Nu 22-24), Izraelci smilnili s Moábkami a Baal-peórem v Šitímu (Nu25), Hospodin zde dal Mojžíšovi pokyny pro život v zaslíbené zemi (Nu 33,50-36,13) a z hory Nebó mu zaslíbenou zemi ukázal (Dt 34,1-4), Mojžíš v moábské zemi zemřel a byl pohřben (Dt 34,5-8).

²⁶² „Moabští tak jako Izraelci se dělili na dvanáct kmenů a všechen jejich život jako život tehdejších „národů“ vůbec se soustřeďoval kolem kultu. Hlavním jejich bohem byl Chámos (Sd 11,24) a patrně také Astarta.“ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 437, heslo, Moáb.

²⁶³ Slovy Noemi „k svému lidu a bohům svým“ (Rt 1,15).

²⁶⁴ Slovy Bóaze „k lidu, který neznalas předtím“ a k Hospodinu „abys hledala útočiště pod křídly jeho“ (Rt 2,11.12).

²⁶⁵ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. S. 1344, heslo, Žeň.

Závěr

Příběh knihy Rút patří svým obsahem i působivým zpracováním ke skvostům biblické literatury. Zvrat v hořkém osudu vdovy Noemi, konverze cizinky Rút, náhodné setkání Rút s Bóazem na poli, jejich delikátní noční setkání na humně, i Bóazovo rozhodné jednání, kterým získává za manželku Rút, jež mu rodí syna, z něj činí příběh hluboce lidský. Na jeho pozadí se ovšem odvíjí další příběh. Příběh Hospodina a jeho skrytého řízení událostí a lidských osudů, který směřuje k představení role Mesiáše.

Výklad obsahuje dvě části, které jsem nazval „Výklad“ a „Narativní analýza“.²⁶⁶ Ve výkladově složitějších úsecích jsem své závěry konfrontoval s komentářem. Jeho použití ukázalo se býti dvojsečným. Byl výbornou pomůckou pro pronikání do struktury a formy textu,²⁶⁷ ale poněkud komplikovaným materiálem pro konfrontaci vlastního výkladu. Přemíra uváděných informací a často protichůdných myšlenek, výkladů a tezí, mě ve své podstatě odváděly od biblického textu, a nenapomáhaly výkladu. Nejvíce užítku mi přinesla práce s biblickým textem samotným, a objevování jeho vnitřních souvislostí.

Výtěžkem první části práce bylo především důkladné seznámení se s příběhem knihy Rút. Oslovila mě víra obou hlavních postav (při návratu, konverzi, Noemině plánu) i příklad péče a rozhodného jednání Boáze (na poli, na humně, v bráně). Překvapením bylo pochopení záměrů Noemi, která se svým delikátním plánem domáhala levirátních práv. Pochopil jsem, že víra je důsledkem, ale i příčinou Hospodinova jednání, a také motivací Hospodinova vyznavače. Jedním z největších objevů práce bylo, na příkladu Obéda, rozpoznání předobrazu daru a role Mesiáše. Charakteristickým rysem (rolí) Mesiáše je služba ctící Hospodina, tj. obnova života zlomených a naplňování potřeb sociálně slabých.²⁶⁸ Mesiáš je darem Hospodina a přichází do života lidí v odpovědi na jejich víru. Tímto vším měl, mohl a má být Mesiáš identifikován a oslaven v celém Izraeli. Příběh knihy Rút se tak stává hluboce lidským a plastickým zobrazením toho, co lidé mohou od vykupitele očekávat a jakým způsobem se k němu mají vztahovat.

Narativní analýzu jsem aplikoval na text po seznámení se s jejími nástroji. Nejnáročnější částí analýzy byla práce s jádrem a satelity.²⁶⁹ Při zkoumání postav jsem si všimnul jejich modelového a formativního účinku na čtenáře (samostatná kapitola v práci). K výkladu textu přistupuji zaujatě, s předporozuměním daném vírou, a snažím se,

²⁶⁶ Viz. Úvod.

²⁶⁷ Mohl jsem si ověřit svá pozorování a podepřít výklad.

²⁶⁸ Zvláště lidí z okraje společnosti, jímž je vdova Noemi příkladem.

²⁶⁹ Důvodem bylo ne zcela přesné pochopení dělicích kritérií, v mém vnímání víceznačných.

zaslechnou Hospodinovo slovo skrze text. Uvedené exegetické nástroje mi k tomu byly pomůckou.²⁷⁰

Výtěžky narativní analýzy této práce jsou následující. Zkoumání jader a satelitů odhalilo skutečnost, že Hospodin je původcem všech klíčových událostí a vývoj událostí řídí. Ke stejnému závěru jsem došel studiem činitelů a kauzality událostí. Hospodin je skrytým činitelem všech událostí, příčinou početí a narození syna.

Zkoumání textu z hlediska času a změn rychlosti vyprávění potvrdilo již známou skutečnost, že charakteristickým způsobem vyprávění knihy Rút jsou scénické dialogy. Vyrovnávají čas diskursu s časem příběhu. Jejich funkcí je vtáhnout čtenáře do děje, z vnějšího pozorovatele učinit přímého účastníka děje. Ze studia anachronismů vyplývá, že prospekce jsou výrazně spojeny s nadějí a směřují do budoucnosti, která je spojena zvláště s Hospodinem a vykupitelem. Také retrospekce jsou nadějně, vyjma dvou hořkých retrospekcí Noemi (na cestě do Judska, po příchodu do Betléma). Hořká minulost je ovšem přeznačena Hospodinovým milosrdenstvím. Zvláštní místo má požehnání starších (Rt 4,11-12), které je prospekci s retrospektivními prvky z historie Izraele. Budoucí události (semeno/potomek) jsou tím dávány do souvislosti s minulými a naznačují dějovou kontinuitu. Také rodopis Peresův obsahuje prospektivní i retrospektivní prvky s podobnou rolí. Můžeme tedy uzavřít, že použitím anachronismů vypravěč výrazně směřuje čtenáře do budoucnosti, k Hospodinu a vykupiteli, a podtrhuje dějovou kontinuitu událostí zaznamenaných v knize Rút s dějinami Izraele. Příběh obou žen je tak součástí většího příběhu, o němž jsem se již zmínil.

Podobný závěr je zřejmý také ze studia zápletek. Makrozápletky knihy Rút má dvě roviny: týká se budoucnosti Noemi a Rút (osobní, lidská), a zároveň budoucnosti Hospodinova lidu, Izraele (národní, Hospodinova). Obě zápletky se protínají v jednom bodě, který je rozuzlením obou – získání vykupitele, narození syna. Narozením syna se pozornost přesouvá od Noemi k Izraeli, neboť Obéd (na rozdíl od Elímeleka) je součástí linie Božích vyvolených, z níž se narodí David i Mesiáš. Závěr celé zápletky můžeme spatřit jak ve vyřešení problému obou vdov, tak v nadějně budoucnosti Izraele, která by ovšem bez Hospodinova podivuhodného řízení událostí byla nemyslitelná.

Knihy Rút je výrazně interně fokalizovaná prostřednictvím rozhovorů postav s externě fokalizovanými komentáři vypravěče, které posouvají děj dopředu. Nulové či nefokalizované části, kdy vševědoucí vypravěč ví více než postavy, jsou spojeny

²⁷⁰ Při výkladu nelze pracovat mechanicky a spoléhat se jen na exegetické nástroje. Je třeba nahlédnout na zvěst skrze vnitřní zkušenost, díky níž se studium může stát osobním setkáním s Hospodinem, ne pouze intelektuálním cvičením.

s náhodou (Rt 2,3) a Hospodinovým darem početí (Rt 4,13). Tento úhel pohledu soustředí čtenářovu pozornost ke dvěma klíčovými událostem na začátku a na konci Hospodinovy intervence.

Ze studia postav vyplývá, že mají modelovou a formativní funkci. Zprostředkovávají posluchačům kladné a záporné modely jednání a plastickým způsobem naznačují roli vykupitele. Cílem je budovat víru Hospodinova vyznavače v Hospodina a jeho Mesiáše. A to může být posláním a funkcí knihy Rút v kánonu.

Seznam použité literatury

Prameny

Biblia Hebraica Stuttgartensia. Ediderunt K. Elliger, W. Rudolph. 5. Auflage. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. 1574 s. ISBN 3-438-05222-3.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Podle ekumenického vydání z r. 1985. Praha: Biblická společnost v ČR, 1990. 863 s., 287 s. ISBN neuvedeno.

Sekundární literatura

BENEŠ, Jiří. *Směrnice a řády: zákoník v Páté knize Mojžíšově*. Praha: Advent-Orion, 2012. ISBN 978-80-7172-874-0.

BUSH, Frederic W. *Word Biblical Commentary: Ruth, Esther*. Volume 9. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1996. ISBN 08-499-0208-8 (v.9) AACR2.

Starý zákon: překlad s výkladem, sv. 4. Jozue - Soudců - Rút. Přeložil a výkladem opatřil Miloš BIČ et al. 1. vyd. Praha: Kalich, 1969. ISBN neuvedeno.

VERZICHOVÁ, Klára. *Goliáš a David: Narativní analýza IS 17*. Diplomová práce. Praha, 2013. Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta.

VESELÁ, Jana. *Narativní analýza: Abšalomovský cyklu*. Diplomová práce. Praha, 2014. Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta.

Slovníky a encyklopedie

DILLARD, Raymond B a Tremper LONGMAN. *Úvod do Starého zákona*. Praha: Návrat domů, 2003. ISBN 80-725-5078-0.

DOUGLAS, J. D. (ed.). *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. ISBN 80-85495-65-1.

HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha: Advent-Orion, 2003. ISBN 80-717-2865-9.

MÜLLER, Richard a Pavel ŠIDÁK. *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2048-2.

NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 3. vyd. Praha: Kalich, 1992. ISBN 80-7017-528-1.

PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. 3. vyd. Praha: Kalich, 1997, 198 s. ISBN 80-7017-121-9.

Summary

Kniha Rút: Narativní analýza textu

The Book of Ruth: Narrative Analysis of the Text

Kamil Kreutziger

The conclusion of this thesis brings an understanding of the deeper meaning of the book of Ruth and its role in the lives of God's followers. The application of the tools of narrative analysis clearly showed that on the background of Naomi and Ruth's deeply human story unfolds another one. It is the story of the Lord who is invisibly directing events and human destinies to present and reveal the work and mission of his Messiah to the whole mankind. The main characters in the story provide an eloquent example of faith to follow and in a very plastic way imply the role of the Redeemer. Thus the story builds up faith of people in the Lord and prepares them to recognize and accept his Messiah. And this may be the mission and function of the book of Ruth in the biblical canon.